

Załącznik nr 1 do uchwały WZC nr 1/2023 z dnia 21 lutego 2023 r.

**STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO
KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ**

**Lokalna Grupa Działania
„Trygon – Rozwój i Innowacja”**

21.02.2023r.

Spis treści

1. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „TRYGON – ROZWÓJ I INNOWACJA” ³	
1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia.....	3
2. Obszar LSR	3
3. Potencjał LGD.....	4
2. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	7
3. DIAGNOZA – OPIS OBSZAR	8
4. ANALIZA SWOT	32
5. CELE I WSKAŹNIKI.....	37
1. Logika realizacji LSR.....	37
2. Proces formułowania celów ogólnych, celów szczegółowych i przedsięwzięć dla potrzeb LSR	37
3. Cele i komplementarność w LSR.....	38
4. Przypisanie wskaźników do celów ogólnych i szczegółowych oraz przedsięwzięć.....	48
5. Sposób prezentacji celów i wskaźników w treści LSR.....	49
6. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSOBU USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU.....	57
1) Formy wsparcia operacji w ramach LSR.....	57
2) Cel tworzenia procedur	57
3) Zakres procedur	57
4) Formułowanie kryteriów wyboru	58
7. PLAN DZIAŁANIA	58
8. BUDŻET LSR	59
9. PLAN KOMUNIKACJI	59
10. INNOWACYJNOŚĆ	61
11. ZINTEGROWANIE	62
12. MONITORING I EWALUACJA	63
1) Monitoring i ewaluacja – definicja pojęć.....	63
2) Planowanie monitoringu i ewaluacji.....	64
13. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO.....	66
Załącznik nr 1- Procedura aktualizacji LSR.....	66
Załącznik nr 2 - Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu Lokalnej Strategii Rozwoju.....	69
Załącznik nr 3 – Plan działania.....	71
Załącznik nr 4 – Budżet LSR	76
Załącznik nr 5 – Plan komunikacji	77
14. BIBLIOGRAFIA	79
15. SPIS TABEL I WYKRESÓW	79

1. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „TRYGON – ROZWÓJ I INNOWACJA”

1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Nazwa stowarzyszenia: **Lokalna Grupa Działania „Trygon- Rozwój i Innowacja”**

Siedziba: **36-072 Świlcza 168**

Forma organizacyjno-prawna: **stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną**

Data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego: **28.04.2008 r.**

Numer KSR: **0000304777**

REGON: **180338529**

NIP: **5170268879**

Numer w ewidencji ARiMR: **062752973**

2. Obszar LSR

Lokalną Grupę Działania „Trygon –Rozwój i Innowacja” (w dalszej części niniejszej Strategii LGD Trygon) tworzą trzy sąsiadujące ze sobą gminy:

- Gmina Boguchwała – składająca się z miasta Boguchwała i dziewięciu sołectw: Lutoryż, Mogielnica, Zarzecze, Raclawówka, Kielanówka, Nosówka, Niechobrz, Zgłobień i Wola Zgłobieńska, zajmująca obszar 8.897 ha i zamieszkała przez 19 459 osób (w tym w mieście Boguchwała: 5 865 osób), średnia gęstość zaludnienia wynosi 202 osoby/km²
- Gmina Lubenia – składająca się z czterech sołectw: Lubenia, Straszyle, Siedliska i Solonka, zajmująca obszar 5.477 ha, zamieszkała przez 6 504 osób, średnia gęstość zaludnienia wynosi 119 osoby/km².
- Gmina Świlcza – składająca się z 9 sołectw: Świlcza, Błędowa Zgłobieńska, Bratkowice, Bzianka, Dąbrowa, Mrowla, Rudna Wielka, Trzciana i Woliczka, zajmująca powierzchnię 11.224 ha i zamieszkała przez 16 192 osoby, średnia gęstość zaludnienia wynosi 126 osoby/km².

Całkowity obszar LGD wynosi 25.598 ha i jest zamieszkały przez 42 155 mieszkańców.

Wymienione gminy nie są członkami ani partnerami innej Lokalnej Grupy Działania.

3. Potencjał LGD

3.1. Opis sposobu powstawania i doświadczenie LGD.

Inicjatywa powołania stowarzyszenia, które działałoby na rzecz szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju lokalnego obejmującego swym zasięgiem kilka gmin pojawiała się wśród działaczy społecznych i pracowników administracji samorządowej wielokrotnie. Główną przeszkodą w powołaniu takiego podmiotu był brak środków finansowych na funkcjonowanie i realizację działań. Wraz z perspektywą finansową 2007 -2013 pojawiła się możliwość w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich założenie stowarzyszenia specjalnego - lokalnej grupy działania, której głównym celem było opracowanie lokalnej strategii rozwoju.

Stowarzyszenie LGD Trygon zostało powołane z inicjatywy lokalnych liderów, działaczy społecznych, przedsiębiorców i przedstawicieli samorządów trzech sąsiadujących gmin: Boguchwały, Lubeni i Świlczy na zebraniu założycielskim w dniu 29 lutego 2008 r., zgodnie z uchwałą nr 1 Zebrania Założycielskiego. Wpis do Krajowego Rejestru Sądowego Stowarzyszenie uzyskało 28 kwietnia 2008 r.

W okresie do 30 czerwca 2015 r. LGD Trygon wdrażała Lokalną Strategię Rozwoju (LSR) na lata 2007 – 2013 na podstawie umowy ramowej nr 6933-UM0900003/09 z dnia 21 maja 2009 r.

W ramach drugiego konkursu na wybór LSR LGD Trygon otrzymała dodatkowe środki finansowe na podstawie aneksu do umowy ramowej nr 12 z dnia 08 stycznia 2013 r.

Łączny zrealizowany budżet LGD Trygon na realizację LSR w ramach PROW 2007-2013 wyniósł 10 012 676,00 PLN, w tym na poszczególne działania:

- działanie 4.1/413 Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju 7 517 985,82 PLN, podpisano 102 umowy
- działania 4.21 Wdrażanie projektów współpracy 137 586,00 PLN.

- działanie 4.31 Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja 1 615 241,70 PLN.

W okresie 2007-2013 LGD Trygon swoje działania strategiczne koncentrowała na realizacji następujących celów: Budowanie i umacnianie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców i organizacji społecznych”, Wykorzystanie lokalnych zasobów kulturowych i środowiskowych dla rozwoju turystyki i wypoczynku w obszarze LGD „Trygon – Rozwój i Innowacja”, „Różnicowanie gospodarki i działalności pozarolniczej, Powstawanie nowych i utrzymanie obecnych miejsc pracy”, „Wzmacnianie potencjału ludzkiego w obszarze LGD”.

Sukces, jakim niewątpliwie była realizacja LSR na lata 2007-2013 przyczynił się do podjęcia decyzji o kontynuowaniu współpracy w dotychczasowych granicach terytorialnych obejmujących gminy Boguchwałę, Lubenia i Świlcza i przystąpieniu do opracowania Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (w dalszej części niniejszej Strategii LSR) opartej na zasadach RLKS (Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność) w ramach PROW na lata 2014-2020. W czerwcu 2015 r. powołano Zespół ds. opracowania LSR i przystąpiono do pracy. W skład zespołu weszli przedstawiciele sektorów: publicznego, społecznego, gospodarczego oraz mieszkańcy, pracownicy biura oraz przedstawiciele Zarządu, aby zapewnić jak największą reprezentację wszystkich podmiotów i ugrupowań z obszaru LGD. Umowa w ramach działania 19 Wsparcie dla Rozwoju Lokalnego w Ramach Inicjatywy Leader, poddziałanie 19.1 Wsparcie przygotowawcze z Samorządem Województwa Podkarpackiego nr 00006 – 6934 – UM0900005/15 została zawarta w dniu 26.08.2015r. Wykorzystując dotychczasowy potencjał LGD wyznacza kolejne cele do realizacji. W dużej mierze działania na terenie LGD będą kontynuacją do tej pory realizowanych działań. Nacisk będzie kładziony na rozwój przedsiębiorczości, działania związane z infrastrukturą drogową, turystyczną i rekreacyjną oraz rozwojem aktywności społecznej poprzez wykorzystanie lokalnych walorów rekreacyjnych i środowiskowych.

3.2 Reprezentatywność LGD

Członkami LGD są przedstawiciele instytucji publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców reprezentując cztery sektory: publiczny, społeczny, gospodarczy oraz mieszkańców. Obecnie LGD „Trygon- Rozwój i Innowacja” zrzesza 78 członków. Sektor publiczny stanowi 14 członków (17,95 %), w tym samorządy, reprezentowane przez Burmistrza Boguchwały i Wójtów Lubeni i Świlczy, ponadto przedstawiciele Gminnych Bibliotek Publicznych, Szkół, Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej oraz Gminnych Centrów Kultury. Sektor gospodarczy reprezentuje 18 członków (23,08%). Są to przede wszystkim przedstawiciele małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących głównie działalność usługową i handlową. Dziewięciu członków reprezentuje mieszkańców (11,54%) . Najliczniejszy i najszerszej reprezentowany jest sektor społeczny, który liczy 37 członków (47,43 %). Są to przedstawiciele sołectw, Ochotniczych Straży Pożarnych, stowarzyszeń, klubów sportowych i Kół Gospodyń Wiejskich oraz liczną grupę stanowią grupy nieformalne. Kobiety stanowią 35 %, mężczyźni 65 % członków i osób reprezentujących członków.

Z 23 miejscowości objętych Lokalną Strategią Rozwoju, 19 jest bezpośrednio reprezentowanych w LGD, pozostałe w sposób pośredni poprzez stowarzyszenia i organizacje.

3.3 Poziom decyzyjny

Organem decyzyjnym LGD „Trygon” jest Rada. W skład Rady wchodzi 12 osób (zgodnie ze Statutem Rada składa się z 9 do 12 członków wybieranych przez Walne Zebranie Członków spośród członków stowarzyszenia). W skład Rady wchodzi obowiązkowo przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego – członków stowarzyszenia oraz przedstawiciele sektorów społecznego, gospodarczego oraz mieszkańców, przy czym stanowią oni, co najmniej 51 % członków Rady. Ponadto na poziomie podejmowania decyzji będzie monitorowane, aby ani władza publiczna, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiadała więcej niż 49% praw głosu. W związku z tym Stowarzyszenie będzie prowadzić Rejestr Interesów Członków Rady , który pozwala na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami lub poszczególnymi projektami.(Rejestr Interesu Członków Rady w stosunku do ocenianych operacji stanowi załącznik nr 4 do Regulaminu Pracy Rady)

Członkowie Rady Stowarzyszenia są zobowiązani do udziału w szkoleniach podnoszących ich wiedzę i kompetencje. Procedura opracowywania planu szkoleń określana jest w załączniku nr 2 do Regulaminu Pracy Rady. Rada reprezentowana jest w 25% przez sektor publiczny (3 osoby) , co stanowi mniej niż 30% składu organu decyzyjnego, sektor społeczny reprezentowany przez kobietę poniżej 35 roku życia co stanowi 8,34% (1 osoba), sektor gospodarczy 33,33% (4 osoby) reprezentowany głównie przez przedsiębiorców, oraz sektor mieszkańcy

reprezentowany przez 33,33% członków (4 osoby). Sektor gospodarczy reprezentują średnie i małe firmy. Członkowie Rady pochodzą z różnych miejscowości.

Szczegółowy wykaz członków organu decyzyjnego LGD „Trygon – Rozwój i Innowacja” wg stanu obecnego stanowi ZAŁĄCZNIK nr 4 do wniosku .

Zgodnie ze Statutem żaden z członków Rady nie jest członkiem innego organu Stowarzyszenia ani pracownikiem Biura Stowarzyszenia.

Rolę i zadania ciała decyzyjnego – Rady określa § 23 Statutu Stowarzyszenia stanowiący załącznik nr 3 do wniosku o wybór LSR

3.4 Zasady funkcjonowania LGD.

Zasady funkcjonowania LGD określają: Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 349), ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2015 r. poz. 378) oraz Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o Stowarzyszeniach z późniejszymi zmianami, Statut Stowarzyszenia i regulaminy: Regulamin Zarządu, Regulamin Pracy Rady, Regulamin Organizacyjny Biura Stowarzyszenia.

Podział kompetencji pomiędzy poszczególne organy Stowarzyszenia regulują zapisy Statutu.

Organizację pracy Zarządu ustala nadany przez Walne Zgromadzenie Członków Regulamin Zarządu.

Zasady i procedury funkcjonowania organu decyzyjnego LGD określa Regulamin Pracy Rady.

Biuro LGD jest powołane – zgodnie ze Statutem i działa w oparciu o nadany przez Zarząd Regulamin organizacyjny Biura. Schemat organizacyjny biura, wymogi i sposób naboru pracowników Biura oraz wykaz stanowisk, procedura podnoszenia kompetencji pracowników, procedura określająca warunki, sposób i tryb udzielonego doradztwa określona została w Regulaminie organizacyjnym Biura wraz z załącznikami stanowiącymi załącznik nr 15 do wniosku o wybór LSR.

Siedziba Stowarzyszenia znajduje się w Gminie Świlcza, natomiast biuro LGD znajduje się u Boguchwale. W gminach Boguchwała i Lubenia będących członkami LGD mogą być organizowane Gminne Punkty Informacyjno-Promocyjne, w których pracownicy biura udzielają pomocy i świadczą doradztwo dla osób zainteresowanych skorzystaniem z programu Leader. Gminy zapewniają również możliwość skorzystania z sali narad w celu przeprowadzenia spotkań lub szkoleń. LGD posiada stronę internetową, do której linki znajdują się na stronach internetowych gmin – członków LGD. Strona jest systematycznie udoskonalana i rozbudowywana.

Kwalifikacje i doświadczenie pracowników oraz osób wchodzący w skład organu decyzyjnego

Biuro zatrudnia pracowników, którzy posiadają doświadczenie i niezbędną wiedzę w przygotowywaniu, wdrażaniu i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym oraz lokalnym. Wszyscy pracownicy oraz dyrektor mają doświadczenie w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie oraz wniosków o płatność w ramach PROW 2007-2013, oraz posiadają dokumenty potwierdzające to doświadczenie oraz udział w szkoleniach tematycznych min. „Cykl szkoleń z zakresu tworzenia lokalnych strategii rozwoju, przygotowania strategii komunikacyjnej Lokalnej Grupy Działania (LGD) i angażowania społeczności lokalnych w przygotowanie i realizację LSR”, „Promocja efektów realizacji PROW 2007-2013 oraz prezentacja nowego okresu programowania PROW 2014-2020”.

Szczegółowy opis naboru pracowników oraz wymagania do przewidzianych obowiązków, metody pomiaru zadań w zakresie animacji lokalnej i współpracy, plany szkoleń dla członków organu decyzyjnego i pracowników biura, oraz sposób pomiaru jakości udzielonego doradztwa, a także zakresy obowiązków na poszczególne stanowiska został opisany w Regulaminie Organizacyjnym Biura oraz Procedurze naboru pracowników LGD Trygon – załącznik nr 2 do Regulaminu, oraz w pozostałych załącznikach do Regulaminu Organizacyjnego Biura LGD.

Na 12 członków Rady 6 (50 %) posiada kwalifikacje i doświadczenie w realizacji projektów podobnych do programu Leader lub tych samych. Dodatkowo wszyscy członkowie Rady dobrze znają podstawowe przepisy prawa oraz LSR.

LGD Trygon powstała wiosną 2008 r. zbierając doświadczenia przez kolejne lata dziś może pochwalić się dużym zasobem zrealizowanych projektów, co przekłada się na duży zasób doświadczenia. Bogate wielokierunkowe doświadczenia mają członkowie Stowarzyszenia. Doświadczenie to można ująć w dwu grupach – doświadczenie instytucji i organizacji - członków LGD oraz indywidualne doświadczenie osób reprezentujących różne podmioty.

W tym wypadku zarówno doświadczenie jak i kwalifikacje są wysokie. Same gminy realizowały po kilkanaście projektów o charakterze pomocy podobnym do zakresu określonego dla osi 3 i 4. Osoby będące członkami LGD uczestniczyły w realizacji, bądź same nadzorowały i rozliczały projekty. Wielu członków LGD korzystało z pomocy ze środków LGD w latach 2007 – 2013.

2. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność „Trygon - Rozwój i Innowacja” budowana była według metody partycypacyjno-eksperckiej. Metoda ta zakładała silną współpracę zespołu ds. tworzenie LSR z udziałem społeczności lokalnej oraz przy pomocy wykwalifikowanego eksperta.

Działanie LGD „Trygon -Rozwój i Innowacja” opierało się na wypracowaniu oddolnie, zintegrowanej i czterosektorowej Lokalnej Strategii Rozwoju(LSR). Działania zaś skoncentrowane były na bardzo określonym obszarze, uwzględniając lokalne potrzeby i potencjał, z elementami lokalnych innowacji i sieciowego współdziałania.

Tworzenie strategii było autonomicznym procesem przebiegającym przez wszystkie kluczowe etapy:

- 1.przygotowanie diagnozy i analizy SWOT,
- 2.określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu Działania,
- 3.opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru,
- 4.opracowania zasad monitorowania i ewaluacji oraz przygotowania planu komunikacji

Głównymi formami włączenia społecznego w proces przygotowania LSR było wykorzystanie form konsultacji:

1. Badanie ankietowe przeprowadzone przez firmę zewnętrzną

Cel: zbadania potencjału gospodarczego, społecznego i intelektualnego obszaru LGD oraz potrzeb i oczekiwań mieszkańców LGD w świetle funkcjonowania LGD i realizacji LSR

Diagnozowana Grupa: mieszkańcy obszaru LGD,

Czas trwania: 3 miesiące

Do badania wykorzystano techniki badawcze takie :

- analiza danych zastanych (dane GUS, BDL, PUP w Rzeszowie a także opracowania i raporty LGD),
- badania ankietowe zrealizowane techniką CATI (wywiad telefoniczny),
- CAWI (ankieta internetowa),
- indywidualne wywiady pogłębione z beneficjentami

2. Spotkania konsultacyjne (7 spotkań)

Cel: wypracowanie diagnozy i analizy SWOT, zidentyfikowanie grup docelowych oraz celów i wskaźników , planu działania

Grupa: 15-30 osób (na każdym ze spotkań)

Czas trwania: 1,5-2h

Udział eksperta polegał na moderowaniu dyskusji, koordynowaniu wspólnej pracy,

Uczestnicy spotkań: mieszkańcy, interesariusze

W rezultacie przeprowadzonych konsultacji wypracowano priorytety dla każdego z 4 obszarów analizy SWOT, wypowiedziano się na temat problemów obszaru i kierunków rozwoju w jakich najchętniej podjęliby działania.

3.Badanie ankietowe (3 Gminy LGD)

Cel: poznanie opinii mieszkańców na temat problemów obszaru i kierunków rozwoju w jakich najchętniej podjęliby Działania prowadzące do wypracowania celów i wskaźników oraz podjęcia planu Działania, poznanie grup docelowych

Grupa: 100 osób

Czas trwania: wypełnienie kwestionariusza 15 min

Analiza przeprowadzonych badań: wynika, iż mieszkańcy podejmowali by działania w kierunku poprawy standardu życia poprzez rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych w tym poprzez wykorzystanie zasobów obszaru, nabywanie umiejętności i doskonalenie zawodowe.

4. Konsultacje społeczne

Cel: Analiza diagnozy oraz analizy SWOT oraz opracowywania LSR w tym celów ogólnych, szczegółowych i przedsięwzięć, wskaźników ,opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru, oraz zasad monitorowania i ewaluacji , przygotowania planu komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR.

Grupa: 30 osób

Czas trwania: 2 tygodnie

Do badania wykorzystano formularz zgłaszania uwag do wypracowanych dokumentów strategicznych, dostępny na

stronie internetowej LGD „Trygon- Rozwój i Innowacja” oraz stron internetowych Gmin Boguchwała, Lubenia i Świlcza.

Analiza przyjętych wniosków została uwzględniona i zawarta w strategii. To dzięki dwustronnemu przepływowi informacji pomiędzy mieszkańcami a Lokalną Grupą Działania „Trygon- Rozwój i Innowacja” stworzono możliwość lepszego dopasowania planów do potrzeb. Zasięgając opinii mieszkańców zweryfikowano priorytety w planach Rozwoju gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia.

5. Zespół ds. tworzenia LSR

Cel: opracowanie strategii Rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Grupa: 12 osób

Czas trwania: lipiec-listopad, 5 spotkań po 2-3 godziny ,

Przebieg spotkań warsztatowych:

1. zdiagnozowanie potrzeb i problemów oraz opracowanie wyników diagnozy.
2. analiza zasobów i ograniczeń oraz analizy wniosków z diagnozy.
3. wypracowanie listy projektów do realizacji dla każdego z celów oraz wskaźników i podjęcie planu działania
4. analiza wniosków z konsultacji, opracowanie procedury wyboru i oceny operacji, kryteriów wyboru oraz systemu monitoring i ewaluacji, wstępna wersję dokumentu strategii.
5. Podsumowanie procesu partycypacji i wypracowanie ostatecznej wersji dokumentu

W skład którego weszli: przedstawiciele władz samorządowych(pracownicy urzędów), przedstawiciele organizacji społecznych (fundacji i stowarzyszeń), przedstawiciele podmiotów gospodarczych, instytucji lokalnych i innych grup interesów. Zespół ds. tworzenia zajął się sprawami ważnymi dla wielu grup społecznych, działał lokalnie starając się angażować oddolne głosy środowiska.

6. Punkt konsultacyjny w biurze LGD

Cel: zapoznanie się z materiałami informacyjnymi, możliwość składania uwag i opinii

Grupa: 5 osób

Czas trwania: lipiec – listopad

Pracownicy biura byli dostępni dla mieszkańców dwa razy w tygodniu w poniedziałki i środy w godzinach od 9.00-13.00. Wówczas to mieszkańcy mieli możliwość skonsultowania dokumentu strategicznego w tym procedury wyboru i oceny operacji, kart oceny oraz sposobu przeprowadzanie monitoring i ewaluacji.

Cechą charakterystyczną partycypacji w tworzeniu LSR dla LGD „Trygon -Rozwój i Innowacja” był aktywny udział wszystkich partnerów w procesie współdziałania. Na każdym etapie tworzenia LSR starano się zachować sektorowość. Partycypacja społeczna polegała na obustronnej współpracy mieszkańców z LGD „Trygon -Rozwój i Innowacja” oraz ich wzajemnej komunikacji. W proces budowy strategii angażowali się mieszkańcy obszaru LGD. Przedmiotem Rozwoju lokalnego była cała wspólnota Lokalna, wszyscy ludzie mieszkający na danym terenie, w tym przedstawiciele grup defaworyzowanych m.in. osoby nieaktywne zawodowo do 34 roku życia, kobiety, osoby powyżej 55 roku życia i osoby niepełnosprawne . To mieszkanki i mieszkańcy niezależnie od pozycji społecznej czy wieku mieli kluczowe znaczenie w procesie planowania, ponieważ nikt tak dobrze nie zdefiniuje swoich potrzeb i problemów jak grupa mieszkańców których te problemy dotyczą. W procesie planowania partycypacyjnego doszło do postawienia w centrum uwagi na problemy i potrzeby mieszkańców, które stały się priorytetem. Praca w zespole partycypacyjnym pomogła ujawnić się nieformalnym liderom, a wyłonienie się ich będzie sprzyjać w przyszłości aktywizacji społeczności w planowaniu działań, dotąd słabo obecnej w sferze publicznej. W efekcie tych prac grupa zyskała wiedzę i doświadczenie w sposobie pracy oraz wypracowano Lokalną Strategię Rozwoju dla Gmin Boguchwały, Lubeni i Świlczy.

3. DIAGNOZA – OPIS OBSZAR

Uwarunkowania społeczne

Demografia

1.1.1 W skład Lokalnej Grupy Działania „Trygon –Rozwój i Innowacja” wchodzi trzy sąsiadujące ze sobą gminy: Boguchwała, Lubenia i Świlcza. W rozdziale drugim na stronie 3 przedstawiono charakterystykę obszaru LGD. Wymienione gminy nie są członkami ani partnerami innej Lokalnej Grupy Działania.

Tabela 1. Informacje o obszarze LGD (powierzchnia, ludność faktycznie zamieszkująca obszar oraz gęstość zaludnienia) – stan na 31.12.2013 r.

	ŚWILCZA	LUBENIA	BOGUCHWAŁA	Ogółem LGD
Powierzchnia	11 223 ha	5 491ha	8 896 ha	25 610 ha
Ludność faktycznie zamieszkała	16 192	6 504	19 459	42 155
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	144	118	219	160

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013),

Według danych statystycznych GUS na dzień 31 grudnia 2013 r. obszar LGD zamieszkiwało 42 155 osób. Stanowi to 1.98 % ludności woj. podkarpackiego.

Tabela 2. Wskaźnik przyrostu naturalnego, wskaźnik zgonów i wskaźnik urodzeń żywych w gminach obszaru LGD.

	Gmina	Wskaźnik (na 1000 osób)		
		Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Przyrost naturalny	Boguchwała	3.8	3.4	2.5
	Lubenia	0.9	-1.1	-0.9
	Świlcza	0.3	0	0.5
Zgony	Boguchwała	6.59	8.4	8.03
	Lubenia	11.17	11.97	11.51
	Świlcza	9.55	8.89	8.78
Urodzenia żywe	Boguchwała	10.4	11.8	10.5
	Lubenia	12,1	10,9	10.6
	Świlcza	9,9	8,9	9,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013),

Analiza danych (tab. 1) pozwala na stwierdzenie, że wyraźna jest tendencja do obniżania się wskaźnika przyrostu naturalnego (Lubenia w roku 2012 i 2013 miała wskaźnik ujemny). Jest to zjawisko charakterystyczne dla całej Polski, którego długotrwałe konsekwencje będą miały bardzo duży wpływ na jakość i ilość kapitału społecznego warunkującego rozwój także LGD w perspektywie najbliższych 25 lat¹.

1.1.2 Struktura wiekowa społeczeństwa LGD jest obecnie korzystna.

Istnieje duży potencjał zasobów ludzkich na terenie LGD. Ponad 20% społeczności to ludzie młodzi – do 18 roku życia. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym przekracza liczbę emerytów. Osoby w wieku produkcyjnym stanowią 63% badanej społeczności (tab. 3).

Tabela 3. Struktura wiekowa społeczeństwa LGD

Rok	2011	2012	2013
Liczba ludność ogółem na obszarze LGD	41602	41862	42155
w wieku przedprodukcyjnym [w %]	20.23%	19.91%	19.91%
w wieku produkcyjnym [w %]	63.09%	63.18%	63.04%
w wieku poprodukcyjnym [w %]	16.68%	16.92%	17.05%

¹ Por. Błachut B., Cierpiał-Wolan M., Koprowicz D., *Województwo podkarpackie na tle regionów Unii Europejskiej w latach 2009-2013*, Analizy Statystyczne GUS, Rzeszów 2015; M. Hajduk-Stelmachowicz, *Wyzwania demograficzne w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa europejskiego*, ref wygłoszony podczas międzynarodowej konferencji naukowej pt. Zagrożenia i wyzwania współczesnego świata. Wymiar ekonomiczno-społeczny, Warszawa 24-25.11.2015 r.; E. Kocot, *Przemiany demograficzne – świat, Europa, Polska, Wpływ zmian demograficznych na rynek pracy i sektor ochrony zdrowia*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2011 vol. 11, s. 5-24;

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS za lata 2011 - 2013

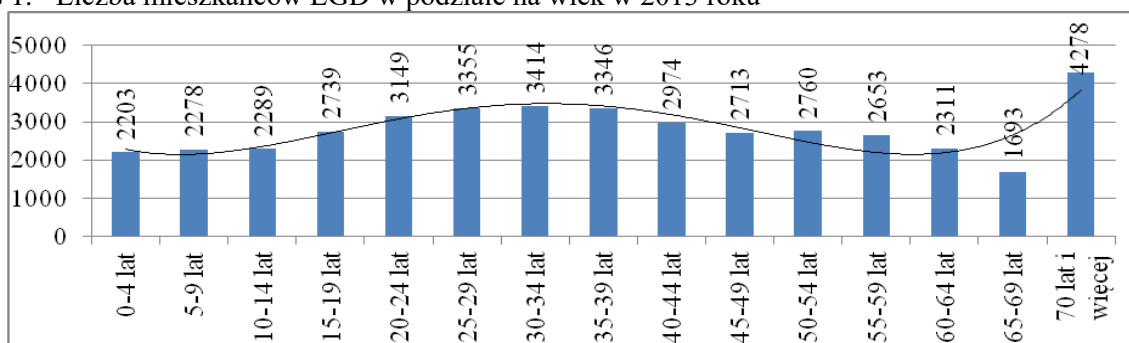
1.1.3 Z analizy danych GUS odnoszących się do obszaru działania LGD wyodrębnić można zarysowujące się w dłuższej perspektywie tendencje prowadzące w konsekwencji do uwypuklenia na badanym terenie problemu starzenie się społeczeństwa. Widać wyraźny spadek ilości osób poniżej 30 roku życia oraz przyrost osób w grupie wiekowej powyżej 54 roku życia. Niesie to za sobą poważne konsekwencje zarówno krótko, jak i długoterminowe. Należy tworzyć optymalne warunki dla osób w wieku produkcyjnym, aby chciały się osiedlać na terenie LGD, tu zakładać rodziny i realizować się zawodowo. Badania przeprowadzone wśród mieszkańców, a także wyniki konsultacji społecznych wyraźnie wskazują, że niezbędne jest tworzenie miejsc pracy, pobudzanie przedsiębiorczości (wspieranie rozwoju własnej działalności gospodarczej), oferowanie wsparcia merytorycznego dla podmiotów gospodarczych, wspieranie oddolnych inicjatyw społecznych, tworzenie szerokorozumianej infrastruktury niezbędnej do zaspakajania zgłaszanych potrzeb indywidualnych oraz zbiorowych zmieniającej się pod względem struktury wiekowej społeczności. Konieczne jest zapewnienie każdej grupie wiekowej dopasowanej do potrzeb „wędkii” niezbędnej do zaspakajania swoich potrzeb.

Tabela 4. Liczba osób faktycznie zamieszkała na obszarze LGD

Grupa wiekowa:	Rok 2010	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
0-4 lat	2226	2241	2212	2203
5-9 lat	2187	2157	2186	2278
10-14 lat	2399	2367	2350	2289
15-19 lat	2994	2886	2810	2739
20-24 lat	3228	3246	3242	3149
25-29 lat	3357	3402	3398	3355
30-34 lat	3267	3273	3285	3414
35-39 lat	3138	3216	3286	3346
40-44 lat	2777	2850	2913	2974
45-49 lat	2684	2689	2692	2713
50-54 lat	2801	2814	2772	2760
55-59 lat	2428	2443	2548	2653
60-64 lat	2095	2254	2292	2311
65-69 lat	1393	1404	1546	1693
70 lat i więcej	4312	4360	4330	4278

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Wykres 1. Liczba mieszkańców LGD w podziale na wiek w 2013 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

1.1.4 Dokonując analizy danych statystycznych odnoszących się do lat 2010 – 2013 można zauważyć, że na obszarze LGD przybyło 869 mieszkańców (w stosunku do roku 2010). W przeciągu analizowanego okresu czasu przybyło 606 osób w wieku produkcyjnym oraz 387 osób w wieku poprodukcyjnym.

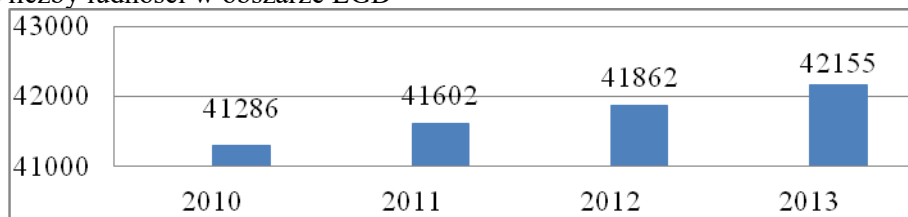
Tabela 5. Zmiana liczby ludności faktycznie zamieszkałej na obszarze LGD w latach 2010 – 2013.

Rok	2010	2011	2012	2013
Liczba osób faktycznie zamieszkałych na obszarze LGD	41286	41602	41862	42155

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013).

1.1.5 Niepokojące jest to, że w okresie analizowanych 3 lat ubyło 124 osoby w wieku przedprodukcyjnym. Widoczna w tym kontekście jest pewna tendencja do utraty kreatywnego kapitału intelektualnego – tendencja do starzenia się społeczeństwa jest nie tylko lokalna, ale także krajowa.

Wykres 2. Zmiana liczby ludności w obszarze LGD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

1.1.6 Część młodych ludzi w wieku przedprodukcyjnym (stanowiących bardzo cenny zasób kapitału intelektualnego bez którego nie można mówić o rozwoju zrównoważonym i poprawie wskaźników ekonomicznych) podejmuje i realizuje decyzje o zmianie miejsca zamieszkania i przeprowadza się do większych ośrodków edukacyjnych w Polsce i za granicą. Wyjechać zamierzają maturzyści z wysokim statusem społecznym, wyposażeni w kapitał kulturowy, psychologiczny, z wysokimi aspiracjami, nastawieni na osiąganie wyznaczonych celów. Niebezpieczny w tym kontekście jest drenaż mózgow stanowiący zagrożenie dla całej ściany wschodniej. Najnowsze opracowania badawcze pokazują, że w przypadku niektórych województw (opolskie, podkarpackie, świętokrzyskie) „straty migracyjne” osób w wieku aktywności zawodowej można szacować nawet na 25–35%!² Młodzi w wieku produkcyjnym wyjeżdżają do pracy zagranicę, gdyż jako przedstawiciele nowej generacji pracowników nie widzą szans na znalezienie pracy na lokalnym rynku³. Wyniki niezależnych badań dotyczących województwa podkarpackiego potwierdzają, że ludzie wykształceni, posiadający wysokie kwalifikacje, zorientowani na sukces, emigrują z regionu ze względu na brak rozwiniętego rynku pracy, deficyty w infrastrukturze społecznej (na Podkarpaciu częściej, niż w innych regionach pracują ludzie „na czarno”, stopa bezrobocia wyższa od średniej, niższe są płace, brak pracy dla specjalistów)⁴. Opisane zjawisko wpływa nie tylko na odpływ cennego kapitału intelektualnego w wieku produkcyjnym, ale także generuje konsekwencje dla osób w wieku poprodukcyjnym na świadczenia których nie będzie miał kto pracować.

Tabela 6. Migracje ludności na pobyt stały w latach 2011 -2013 na obszarze LGD

Saldo migracji na pobyt stały na obszarze LGD w latach	2011	2012	2013
Saldo migracji gminnych wewnętrznych	232	140	232
Saldo migracji zagranicznych	1	-12	10

² Por. P. Kaczmarczyk, *Efekty migracji w odniesieniu do rynku pracy – przypadek polskich migracji poakcesyjnych*, Studia BAS, Nr 4(40) 2014, s. 55-80.

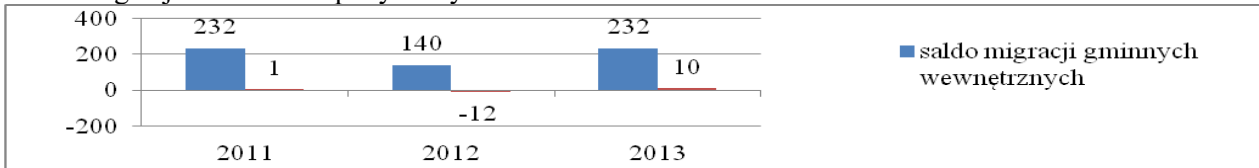
[http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/3113BF607431CFC5C1257DDA00450281/\\$file/Strony%20odStudia_BAS_40-5.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/3113BF607431CFC5C1257DDA00450281/$file/Strony%20odStudia_BAS_40-5.pdf)

³ Por. E.J., Biesaga-Słomczewska, J. Kaczorowska, *Różnorodność pokoleniowa pracowników – implikacje dla zarządzania ludźmi (na przykładzie wybranych organizacji)*, „Marketing i Rynek” 2014, nr 8, s. 326-331.

⁴ Dlaczego Podkarpacie nie może dogonić liderów rozwoju regionalnego? Opinia Piotra Długosza, Opublikowano: 2012-04-02 <http://gospodarkapodkarpacka.pl/news/view/2208/dlaczego-podkarpacie-nie-moze-dogonic-liderow-rozwoju-regionalnego-opinia-piotra-dlugosza> - dostęp z dnia 30.09.2015 r.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Wykres 3. Migracje ludności na pobyt stały w latach 2011 -2013 na obszarze LGD

Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Trudno oszacować bezwzględny ruch migracyjny ze względu na brak ewidencji osób czasowo wyjeżdżających w poszukiwaniu pracy. Zjawisko to występuje w dużym natężeniu w grupie aktywnych zawodowo mieszkańców. Analizując dane statystyczne dostępne dla obszaru LGD odnoszące się do salda migracji zagranicznych należy mieć na uwadze, że oficjalne, odnotowywane w rejestrach dane nie odzwierciedlają stanu faktycznego, gdyż osoby wyjeżdżające za granicę nie dopełniają (jak wskazują wywiady z kierownikami urzędów stanu cywilnego oraz z samymi zainteresowanymi) obowiązków meldunkowych np. dotyczących okresu przypadającego na ich wyjazd zarobkowy zagranicę. Wynika to m. in. z braku świadomości obowiązku dokonywania czynności zameldowania/wymeldowania się w miejscu pobytu czasowego.

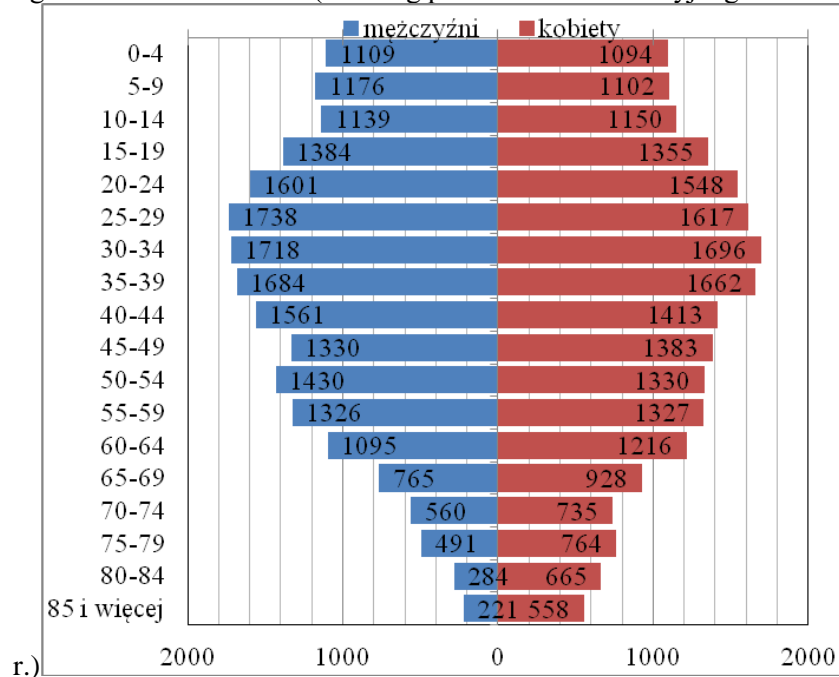
W literaturze przedmiotu podkreśla się, że Polska jest wciąż krajem relatywnie młodym w sensie demograficznym, to analiza danych demograficznych nie pozostawia żadnych złudzeń co do tego, że kraj wszedł na bardzo szybką ścieżkę starzenia się demograficznego. Proces ten postępuje o wiele bardziej dramatycznie, niż ma to miejsce w krajach Europy Zachodniej⁵. Na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2008 w Polsce przypadało 41 osób w wieku emerytalnym. Optymistyczne oficjalne szacunki (zakładające, że w Polsce wzrośnie liczba urodzeń oraz nie nastąpi wzrost emigracji ludzi młodych) pokazują, że w roku 2060 na 100 osób w wieku produkcyjnym będzie przypadało 91 osób w wieku emerytalnym. Także LGD musi się przygotować na idące zmiany⁶.]

Dane statystyczne dotyczące struktury płci w poszczególnych kategoriach wiekowych dowodzą, że w najbliższych latach struktura wiekowa społeczeństwa z obszaru LGD, będzie ulegać niekorzystnym zmianom. Zmniejsza się ilość ludności w wieku do 14 lat. Mimo, że wyraźna jest tendencja do wzrostu liczby mieszkańców na terenie LGD widoczny jest problem związany z tym, iż na obszar przybywają osoby w wieku poprodukcyjnym (przybyło 387 osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2010 - 2013).

⁵ s. 72

⁶ A. Dragan, *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki*, [w:] „Opracowania tematyczne” OT-600, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji 2011, s. 4.

Wykres 4. Drzewo demograficzne obszaru LGD (dane wg podziału administracyjnego na dzień 31.12.2013

Legenda: Oś X obrazuje liczbę ludności; oś Y przedziały wiekowe.

Kolory odnoszą się do płci: czerwony odnosi się do sytuacji kobiet, niebieski zaś do mężczyzn

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS dotyczących ludności

Spółeczeństwo będzie się starzało, co znajdzie swoje odzwierciedlenie w dłuższej perspektywie czasu w stronie podażowej rynku pracy. Wbrew powszechnym przekonaniom przyczyna regresu demograficznego nie jest bezpośrednim wynikiem problemów ekonomicznych⁷. Podobnie jak w całej Polsce także na obszarze LGD widoczne są skutki zmian demograficznych: m. in. przemian kulturowych zapoczątkowanych rewolucją obyczajowej końca lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku; zmian w systemach wartości (dopuszczenie aborcji, rozwodów, szerszy dostęp do środków antykoncepcyjnych) które skutkują zmianą wartości nadrzędnych. Do zmniejszenia liczebności ludności w wieku przedprodukcyjnym przyczyniają się choroby cywilizacyjne, poziom wykształcenia, wzrost oczekiwań w zakresie komfortu życia (konsumpcjonizm, pojmowanie samorealizacji (poświęcenia się rozwojowi kariery zawodowej, jako wyznacznikowi życiowego sukcesu, promowany model rodziny, zmiany w obrębie oczekiwań w odniesieniu do ról społecznych kobiet i mężczyzn, polityka społeczna państwa⁸. Powyżej 60 roku życia maleje znacząco liczba mężczyzn występuje tzw. zjawisko ich nadumieralności. Kobiety żyją dłużej⁹, ale w jesieni swojego życia częściej zostają samotne, co niesie za sobą jak podkreślają podczas wywiadów pogłębionych „szereg perturbacji”. Należy zagospodarować potencjał drzemący w wiedzy i doświadczeniu osób starszych zarówno tych zamieszkujących na terenie LGD, jak i tych którzy zechcą go odwiedzić zapoznając się z różnorodną i interesującą ofertą obszaru. Wprawdzie działania promujące są niewystarczające, ale do mocnych stron regionu należy potencjał tkwiący w zasobach ludzkich, które mogą zagospodarować (tworząc wartość dodaną) bogate środowisko przyrodnicze, historyczne, turystyczne, gospodarze tworząc/rozszerzając wachlarz oferowanych usług/produktów. Konieczne jest w tym przypadku pobudzanie aktywności społecznej w kierunku działań innowacyjnych,

⁷ J. Szpakowski, Europa umiera, „Nasz Dziennik” nr z 16 marca 2007, s. 17.

⁸ M. Hajduk-Stelmachowicz, *Bezpieczeństwo starzejącego się społeczeństwa. Aspekty wybrane*. Międzynarodowa Konferencja "Zagrożenia i wyzwania bezpieczeństwa współczesnego świata". Wymiar ekonomiczno-społeczny. 24-25 listopad 2015 r. Warszawa.

⁹ Województwo podkarpackie może poszczycić się najkorzystniejszymi parametrami trwania życia - kobiety dożywają tu wieku 82 lat, mężczyźni zaś wieku 74 lata. Por.: G. Lipiec, Długowieczne Podkarpacie - jak długo żyjemy?, Data publikacji 11.08.2012 r, <http://www.echodnia.eu/podkarpackie/wiadomosci/region/art/8494652,długowieczne-podkarpacie-jak-długo-żyjemy,id,t.html>,

ukierunkowanych na wąskie nisze rynkowe, które jednak pozwalają ograniczać otwartą konkurencję przy jednoczesnym generowaniu dochodów.

1.1.7 Kobiety jako grupa wymagająca szczególnego wsparcia – defaworyzowane

Rezultaty badań własnych, a także wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych wskazują, że kobiety w wieku produkcyjnym czują się grupą defaworyzowaną na rynku pracy. Jest to w pewnym stopniu konsekwencją pełnienia przez kobiety roli rodzicielki.

Tabela 7. Wskaźnik zmiany płodności kobiet w odniesieniu do wieku

Obszar	Płodność - Wskaźnik urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku						
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49 lat
Polska	13,08	47,75	87,99	73,14	31,32	6,48	0,3
Województwo podkarpackie	9,3	42,54	86,29	69,71	29,75	6,1	0,32
Powiat Rzeszowski	7,7	41,87	101,54	82,76	34,85	6,18	0,37

Źródło: GUS, Płodność kobiet i współczynniki reprodukcji ludności według województw i powiatów.

Warto zauważyć, że w 2013 r. na obszarze LGD, w grupie wszystkich bezrobotnych kobiet (1209 osób), 263 panie z wyższym wykształceniem (tj. blisko 15%) po urodzeniu dziecka nie wróciły do pracy. Analiza danych statystycznych PUP odnoszących się do kolejnych grup kobiet (analizowanych pod kątem wykształcenia) pozwoliła na wyciągnięcie wniosku, że im niższy jest poziom wykształcenia kobiet z obszaru LGD, tym mniejszy ich odsetek wraca do aktywności zawodowej po urodzeniu dziecka. W tym kontekście należy nie tylko edukować i aktywizować kobiety, aby brały „los w swoje ręce”, ale także zwiększać i poprawiać dostępność szerokokorozumianej infrastruktury niezbędnej do podniesienia standardu życia tej grupy mieszkańców. Niezbędne w tym kontekście jest pozytywne rozbudzanie i wzmacnianie postaw przedsiębiorczych.

Tabela 8. Bezrobotni, którzy samotnie wychowywali dzieci na terenie LGD w latach 2011 – 2013.

	Rok 2011		Rok 2012		Rok 2013	
	Liczba osób - ogółem	W tym liczba kobiet	Liczba osób - ogółem	W tym liczba kobiet	Liczba osób - ogółem	W tym liczba kobiet
Boguchwała	45	41	52	48	47	43
Lubenia	7	6	13	12	10	9
Świlcza	46	43	49	43	49	42
Obszar LGD	98	90	114	103	106	94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP, Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – 01 Sprawozdanie o rynku pracy – stan na koniec czwartego kwartału 2013 r. dla gmin Boguchwała, Świlcza, Lubenia.

Wśród osób bezrobotnych bardzo wysoki jest odsetek kobiet, które samotnie wychowują co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia. Wnioski z analizy danych statystycznych są takie, kobiety w tak szczególnie trudnej sytuacji stanowiły odpowiednio w 2011 roku 91,8%, w 2012 roku 90,35%, zaś w 2013 roku 88,67% wszystkich bezrobotnych. Sprzyja to ich wykluczeniu i pogorszeniu zarówno jakości ich życia, jak i życia ich dzieci. Nie ułatwiając im powrotu na rynek pracy ze względu na pełnione role.

Dane statystyczne potwierdzają, że w okresie, gdy kobiety kończą edukację wyższą i wkraczają na rynek pracy zostają matkami. Dla powiatu rzeszowskiego najwyższe wskaźniki urodzeń potomstwa odnoszą się do kobiet w wieku 25-29 lat oraz w wieku 30-34 lata. W tych przedziałach wiekowych kobiety są niechętnie zatrudniane także z powodu braku wystarczającego doświadczenia. Według danych PUP w roku 2013 na 1209 bezrobotnych kobiet przypada 255 (tj. 21,1%) takich, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka¹⁰. Z racji roli społecznych jakie pełnią m. in. z powodu dolegliwości ciąży, posiadania małych, chorujących dzieci (i związanych z tym stereotypów), braku wystarczającego wsparcia ze strony państwa oraz rodziny stanowią „źródło (nie zawsze racjonalnie uzasadnionych) niedogodności dla pracodawców”. Nawet jeżeli młode kobiety mają już „odchowane dzieci” to upływ czasu, gdy się zajmowały rodziną ogranicza im możliwość zdobycia pracy adekwatnej do ich wykształcenia, gdyż jak twierdzą

¹⁰ Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP, Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – 01 Sprawozdanie o rynku pracy – stan na koniec czwartego kwartału 2013 r. dla gmin Boguchwała, Świlcza, Lubenia.

„wypadają z obiegu”. Opieka nad dziećmi sprawia, że mimo dużej determinacji i zaangażowania nie są na bieżąco z wiedzą niezbędną do podjęcia i wykonywania efektywnie niektórych obowiązków w pracy, gdyż sytuacja biznesowa podczas ich nieobecności uległa zmianie. Sprawia to, że nawet jak wracają do pracy to mają ograniczone możliwości awansowania, czy też otrzymania podwyżki. Dla poprawy standardu życia swojego i swojej rodziny, celem własnej samorealizacji nie tylko na polu prywatnym, ale także zawodowym, część z nich chce wracać do pracy, zakładać własne działalności gospodarcze, ale mają one świadomość licznych barier (zwłaszcza finansowych, edukacyjnych), których nie są w stanie bez pomocy z zewnątrz pokonać, aby w sposób odpowiedzialny działać na rzecz poprawy sytuacji swojej i swojej rodziny. Wsparcie dla kobiet jest czynnikiem bardzo istotnym, gdyż jeżeli na obszarze LGD nie będą się rodziły dzieci, to konsekwencje braku najważniejszego z kapitałów: ludzkiego, (który generuje innowacje, wpływając na wzrost i rozwój gospodarczy) przyczyni się do zacofania regionu i zmniejszenia jego atrakcyjności, jako obszaru zarówno do zamieszkania, jak i realizacji ścieżki zawodowej. Pamiętać należy, że w grupie szczególnie narażonej na wykluczenie społeczne są również kobiety w wieku powyżej 67 roku życia ze względu nie tylko na zakończenie aktywności zawodowej, ale także ze względu na samotność i wycofanie (jakie pojawia się m. in. po śmierci współmałżonka). Dojrzałe kobiety mają wiele do zaoferowania młodszym mieszkańcom LGD w zakresie krzewienia pożądanych wartości społecznych, edukacji w obszarze etnograficznym (patriotycznym, kulturotwórczym). Ich wiedza i doświadczenie może pomóc w kultywowaniu unikalnej tożsamości regionu przyczyniając się do realizacji koncepcji „myśl globalnie, działaj lokalnie”.

1.2 Ciekawy i urozmaicony krajobraz – bogactwo flory i fauny (ekosystemu).

1.2.1 Obszar LGD ze względu na uwarunkowania historyczne nie należał do terenów na których widoczne są silne, negatywne skutki antropopresji. Nie ma tutaj zlokalizowanych szczególnie niebezpiecznych, istotnych ośrodków przemysłowych, które produkując w sposób istotny zanieczyszczają środowisko i niszczą krajobraz. To swoiste "zacofanie przemysłowe" wynikające z uwarunkowań historycznych współcześnie w świetle prezentowanego w literaturze wzrostu zainteresowania zdrowym, proekologicznym stylem życia zarówno w sferze prywatnej, jak i zawodowej może być ogromną szansą dla obszaru LGD bez względu na wiek jego mieszkańców¹¹. Wszystkie sektory mogą się przyczynić do równoczesnej troski o walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe itp., ale także do rozwoju działalności gospodarczej ukierunkowanej na realizację koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu¹² - szczególnie w sferze działań proekologicznych i ekoinnowacyjnych. Jest to działanie korzystne z perspektywy realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, generujące triadę korzyści ekologicznych, ekonomicznych oraz społecznych. W kontekście zrozumienia istoty zagadnień związanych z ochroną środowiska oraz ze strategicznym podejściem do zarządzania proekologicznego na każdym etapie cyklu życia człowieka konieczne jest podniesienie świadomości, a tym samym budowanie właściwych postaw.

Warto podkreślić bliskość LGD względem Rzeszowa. Przez obszar LGD przebiega III Paneuropejski Korytarz Transportowy (autostrada A 4) oraz korytarz uzupełniający (wzdłuż trasy S 19). Trwa także rozbudowa korytarzy transportowych w województwie podkarpackim. Mieszkańcy obszaru, także Rzeszowa oraz turyści mogą skorzystać na obszarze LGD z przysłowiowej „ciszy, spokoju”. Dane statystyczne potwierdzają, że obszar LGD (podobnie jak województwo podkarpackie będące elementem ściany wschodniej) może szczycić się bardzo korzystnymi warunkami do uprawiania turystyki oraz rekreacji, integrując różnorakie inicjatywy np. klastrowe, sprzyjając wdrażaniu rozwiązań proekologicznych (także w zakresie produktów rolnych, regionalnych) i prozdrowotnych. Warto zauważyć, że według danych GUS¹³ pod względem współczynnika przeciętnego trwania życia podregion rzeszowski, którego komponentem jest obszar LGD, mieści się w czołówce w odniesieniu do kraju. Średnia długość życia mężczyzn

¹¹ M. Hajduk-Stelmachowicz, System zarządzania środowiskowego a ekoinnowacyjność, ekowydajność, efektywność, [w:] Budowa gospodarki opartej na wiedzy w Polsce – modele i doświadczenia, M. Moszkowicz, R. Kamiński, M. Wąsowicz (red.), Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 298, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013.

¹² M. Hajduk-Stelmachowicz, System zarządzania środowiskowego jako część systemu zarządzania ryzykiem, [w:] Ryzyko w zarządzaniu strategicznym Natura i uwarunkowania, E. Urbanowska-Sojkin, M. Brzozowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2013.

¹³ Raport GUS *Przeciętne dalsze trwanie życia w 2014 roku wg 72 podregionów (w podziale na płeć)* – dane 2014r.

wynosi 75,1 lat (7 miejsce w kraju), zaś kobiet 82,9 lat (2 miejsce w kraju)¹⁴. W podregionie rzeszowskim mężczyźni żyją

Tabela 9. Informacje o terenach leśnych na obszarze LGD

Obszar	Powierzchnia gmin [ha]	Powierzchnia lasów [ha]	Lesistość [%]
Boguchwała	8896	1095	12,3
Lubenia	5491	1514	27,6
Świlcza	11223	2272	20,2
Ogółem LGD	25610	4881	19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Statystyczne vademecum samorządowca 2014 dla Gmin: Świlcza, Lubenia, Boguchwała)

Tabela 10. Liczba obszarów na terenie LGD podlegająca ochronie środowiska

Rodzaj obszarów/obiektów	Powierzchnia/ilość
Rezerваты przyrody - powierzchnia	76,14 ha
Obszary chronionego krajobrazu-powierzchnia	6308,8 ha
Pomniki przyrody – liczba sztuk	13 szt.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

1.2.2 Obszar działania LGD jest zalesiony w 19%¹⁵. Wpływa to na wyjątkowe bogactwo flory i fauny tworzące bardzo przyjazny i prozdrowotny mikroklimat dla ludzki. Na ponad 76 ha obszaru LGD - znajduje się rezerwat przyrody faunistyczno - florystyczny o nazwie „Zabłocie”¹⁶. Teren ten obejmuje zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienione na skutek antropopresji ekosystemy. Są one bogate w specyficzne i szczególnie cenne gatunki roślin i zwierząt, które zajmują jako miejsca swojego bytowania interesujące krajobrazowo elementy przyrody nieożywionej. Potencjał wynikający z unikatowego bogactwa przyrodnicze obszaru (zlokalizowanego stosunkowo blisko względem miasta wojewódzkiego) ma kluczową wartość z punktu widzenia naukowego, przyrodniczego, kulturowego i krajobrazowego. Należy podkreślić, że na terenach należących do każdej z gmin obszaru LGD znajdują się obszary chronionego krajobrazu o łączenie powierzchni 6309 ha (stanowi to prawie 24,6% powierzchni obszaru LGD). Potencjał wynikający z występowaniem bogatych w zasoby obszarów leśnych (w tym rezerwatów i 13 pomników przyrody) oraz rzek i mniejszych cieków wodnych (Wisłok, Lubcza, Lubenka, Czarna, Osina, Mrowla) oraz zbiorników wodnych (Trzciana-Olszyny – 30,5ha, stawy rybne w Trzcianie – zbiorniki retencyjne o powierzchni 8 ha, zbiornik retencyjny o pow. 1,8 ha w Bratkowicach miejsce wykorzystywane do kąpeli), także bogatych źródeł siarczanowo – jodowych w przysiółku Horodna, źródeł solankowych w miejscowości Sołonka, źródeł wody pitnej w przysiółku Przylasek. Bogactwa naturalnych złóż w szczególności: gipsu we wsi Siedlika Broniakówka, złoża łupków i piaskowców menilitowych we wsiach Straszdyśle, Lubenia i Siedliska oraz złoża kruszywa naturalnego w Siedliskach; pokłady wapienia, glinki, ropy naftowej i gazu ziemnego (Nosówka), żwiru i piasku. Ustalono, iż niedostateczne jest wykorzystanie bogactwa złóż naturalnych oraz unikalnych zasobów ożywionych i nieożywionych w kontekście różnych aspektów turystycznych.

1.2.3. Prowadzone wywiady pogłębione potwierdziły, że na teren LGD chętnie przeprowadzają się osoby, które są już w wieku emerytalnym i chcą osiąść w ładnym, czystym przyrodniczo terenie. Mają oni pewien potencjał intelektualny, ustabilizowany poziom dochodów, cenny zasób doświadczeń życiowych i zawodowych. Prezentują na spotkaniach swoje oczekiwania i potrzeby dotyczące np. zagospodarowania czasu wolnego. Opisane potrzeby i oczekiwania stanowią możliwości, które w wyniku właściwego zagospodarowania unikalnych zasobów LGD mogą przełożyć się na korzyści ze zmian jakie niesie ze sobą tzw. *silver economy*. Warto w tym kontekście wykorzystać m. in. bogate ekosystemy, unikalny mikroklimat, bogate walory turystyczne, rekreacyjne, uzdrowiskowe (wody

¹⁴ Długość życia mężczyzn w Polsce wynosiła w 2014 roku 73,75 lat, zaś długość życia kobiet średnio 81,61 lat. GUS, *Tablica trwania życia 2014*.

¹⁵ Szczególne wysoki wskaźnik lesistości występuje na terenie gminy Lubenia.

¹⁶ Cały rezerwat rozciągający się na powierzchni 680 ha.

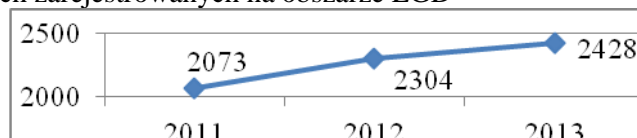

siarczanowo – jodowe występują w Lubeni w przysiółku Horodna, w Sołonce są solanki, zaś obfite źródła wody pitnej znajdują się w przysiółku Przylasek).

1.3 Bezrobotni

1.3.1 Wskaźnik bezrobocia na poziomie gmin nie jest publikowany. Mimo tego widać, z analizy dostępnych danych, że liczba zarejestrowanych bezrobotnych na obszarze LGD rośnie z roku na rok. Na koniec 2013 roku było zarejestrowanych 2428 osób¹⁷. W tej grupie kobiety stanowiły 1215 osób. Prawo do zasiłku miało 271 osób, w tym 131 osób stanowiły kobiety.

Wykres 5. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LGD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Na obszarze LGD notuje się średnioroczny 8% przyrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych. Zjawisko pozostawania bez pracy i zagadnienie tzw. bezrobocia ukrytego na obszarze LGD jest problemem o większej skali. Nie jest to zjawisko odnotowywane w statystykach, ale ma ono bezpośrednie przełożenie na obniżenie standardu życia mieszkańców – co podkreślają podczas badań i konsultacji społecznych.

Tabela 11. Podział bezrobotnych ze względu na posiadanie prawa do zasiłku w latach 2011-2013 na obszarze LGD

Lp.	Bezrobotni (zarejestrowani)	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
1	ogółem - liczba osób na obszarze LGD	2073	2304	2428
1.1	w tym liczba kobiet	1095	1163	1215
2	liczba osób z prawem do zasiłku	327	357	271
2.1	w tym liczba kobiet z prawem do zasiłku	166	155	131
3	liczba osób bez prawa do zasiłku	1746	1947	2157
3.1	w tym liczba kobiet bez prawa do zasiłku	929	1008	1084

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

1.3.2 W latach 2011 – 2013 wyraźna jest tendencja do wzrostu nie tylko liczby osób bezrobotnych, ale także do wzrostu grona osób, które nie mają prawa do zasiłku.

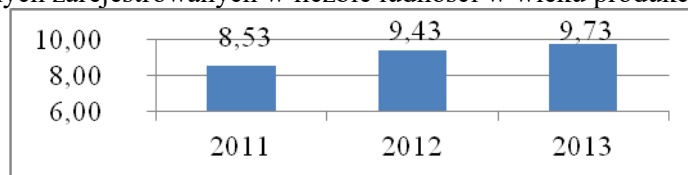
Analiza danych statystycznych wskazuje, że procentowy udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD od roku 2011 wzrasta i na koniec 2013 roku kształtuje się na poziomie 9,73%.

Tabela 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2011-2013

	2011	2012	2013
Procentowy udział osób bezrobotnych na obszarze LGD	8,53	9,43	9,73

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Wykres 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

¹⁷ Dane PUP i GUS nieznacznie się różnią: wg danych PUP na obszarze LGD w roku 2013 było 2420 osób bezrobotnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Tabela 12. Struktura bezrobotnych ze względu na poziom wykształcenia na obszarze LGD w 2013 roku

Wykształcenie - poziom	Bezrobotni ogółem		W tym kobiety	
	Liczba osób	Udział	Liczba osób	Udział
wyższe	363	15%	263	72%
policealne i średnie zawodowe	656	27%	351	54%
średnie ogólnokształcące	230	10%	160	70%
zasadnicze zawodowe	611	25%	240	39%
gimnazjalne i poniżej	560	23%	195	35%
łącznie	2420	100%	1209	50%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP, Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – 01 Sprawozdanie o rynku pracy – stan na koniec czwartego kwartału 2013 r. dla gmin Boguchwała, Świlcza, Lubenia.

1.3.3 Dominującą grupę na obszarze LGD wśród osób bezrobotnych w 2013 roku stanowiły osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (27%). Co czwarty bezrobotny posiadał wykształcenie zasadnicze zawodowe. A analizy statystyk wynika, że 23% osób pozostających bez pracy stanowią absolwenci podstawówek i gimnazjów. Podczas wywiadów pogłębionych reprezentanci wszystkich sektorów zwracali uwagę, iż na terenie LGD konieczna jest większa koordynację systemu edukacji ze zgłaszanym popytem na pracę w gospodarce (implementacja wspieranej przez UE koncepcji life-long learning). Zainteresowani zwracali uwagę, iż jedną z metod przeciwdziałania bezrobociu jest ułatwienie realizacji procesów związanych z przekwalifikowaniem lub uzupełnianiem wykształcenia poprzez uczestnictwo „w szytych na miarę potrzeb pracodawców” szkoleniach, kursach, warsztatach, wizytach studyjnych itp. umożliwiających nabycie nowych, (bądź uaktualnienie) ciągle zmieniających się kompetencji merytorycznych oraz społecznych.

Tabela 13. Podział bezrobotnych z obszaru LGD ze względu na posiadany staż pracy – stan na rok 2013

Czas stażu w latach	Bezrobotni ogółem		W tym kobiety	
	Liczba osób	Udział	Liczba osób	Udział
do 1 roku	448	19%	238	53%
1-5	472	20%	224	47%
5-10	301	12%	159	53%
10-20	347	14%	175	50%
20-30	227	9%	86	38%
30 lat i więcej	68	3%	23	34%
bez stażu	557	23%	304	55%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP, Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – 01 Sprawozdanie o rynku pracy – stan na koniec czwartego kwartału 2013 r. dla gmin Boguchwała, Świlcza, Lubenia.

1.3.4 Należy zauważyć, że w gronie bezrobotnych najczęściej, bo 23% stanowią osoby nie posiadające doświadczenia zawodowego potwierdzonego stażem pracy. Absolwenci kończący szkoły mają problemy ze znalezieniem pracy ze względu na brak wystarczających umiejętności wykorzystania wiedzy teoretycznej do rozwiązywania problemów w praktyce. Bez pracy pozostaje 39% osób posiadających staż pracy do 5 lat. W powiecie rzeszowskim 2013 roku dla 10011 bezrobotnych zarejestrowanych w ciągu roku pojawiło się zaledwie 2865 ofert pracy¹⁸. Należy podkreślić, że w grupie bezrobotnych z wyższym wykształceniem kobiety stanowią prawie 73%. Pokazuje to skutki kryzysu i nakłania lokalną społeczność do refleksji, jak przeciwdziałać tym niekorzystnym tendencjom, które mają bardzo niekorzystny wpływ zarówno na jednostkę, rodzinę jak i na całe społeczeństwo¹⁹.

¹⁸ Dane GUS za 2013 r.

¹⁹ I. Reszke, *Wobec bezrobocia: opinie i stereotypy*, Wyd. Naukowe Śląsk, Katowice 1999; F. Znaniecki, *Socjologia bezrobotnych*, „Kultura i Społeczeństwo” nr 1, 1992.

Tabela 14. Struktura bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (ze względu na okres pozostawania bez zatrudnienia) w roku 2013 na obszarze LGD

Czas pozostawania bez pracy wyrażony w miesiącach	Bezrobotni - ogółem		W tym kobiety		Poszukujący pracy ogółem		W tym kobiety	
	Liczba osób	Udział	Liczba osób	Udział	Liczba osób ogółem	Udział	Liczba kobiet poszukujących pracy	Udział
do 1	209	9%	77	37%	2	5%	1	50%
od 1 do 3	421	17%	212	50%	5	14%	1	20%
od 3 do 6	363	15%	192	53%	0	0%	0	0%
od 6 do 12	422	17%	213	50%	4	11%	2	50%
od 12 do 24	445	18%	208	47%	6	16%	2	33%
powyżej 24	560	23%	307	55%	20	54%	9	45%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP, Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – 01 Sprawozdanie o rynku pracy – stan na koniec czwartego kwartału 2013 r. dla gmin obszaru LGD Trygon.

1.3.5 W latach 2009 – 2012 ogólna stopa bezrobocia w gminach z obszaru LGD Trygon wciąż wzrastała²⁰. Równie wysoki był odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy od 3 do 6 miesięcy, jak bezrobotnych zarejestrowanych od 12 do 24 miesięcy. Największy jednak udział wśród bezrobotnych stanowiły osoby zarejestrowane w urzędzie pracy powyżej 24 miesięcy²¹. Jest to sytuacja bardzo niekorzystna, ponieważ osoby długotrwale pozostające bez zatrudnienia z upływem czasu mają coraz mniejsze szanse na znalezienie pracy.

1.3.6 Pogłębiający się niedostatek (bieda, ubóstwo), izolacja społeczna, niemożność znalezienia nowego zatrudnienia, uzależnienie od innych, upokorzenia, napiętnowanie, poczucie obniżenia statusu i zamknięcia w tzw. czterech ścianach pogarszają samopoczucie psychiczne bezrobotnych i stanowią poważne wyzwania mikro i mezoekonomiczne dla obszaru LGD. Bez względu na wiek bezrobotnych zwiększają niepokój o przyszłość, powodują rozdrażnienie, poczucie bezradności, obniżają samoocenę. Poza problemami socjologicznymi, psychologicznymi generują także problemy makroekonomiczne za których występowanie musi płacić całe społeczeństwo. Bezrobocie znacznie utrudnia zapewnienie dzieciom dobrego startu w dorosłe życie. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest znaczenie mniejszy kapitał kulturowy rodzin o niskim statusie materialnym²². Należy w opinii lokalnej społeczności podejmować różne działania, które będą stanowiły ważne uzupełnienie realizowanych przez państwo polityk rozwoju oraz rynku pracy. Masowe bezrobocie skutkuje²³: dużymi kosztami świadczeń socjalnych, podwyższonymi podatkami i składkami ubezpieczeniowymi, niewykorzystanym (zmarowanym) potencjałem ludzkiej pracy, ograniczeniem lub zaniechaniem uczestnictwa w życiu politycznym, kulturalnym i w życiu społeczności lokalnej, poczuciem zagrożenia bezrobociem ludzi zatrudnionych, nasileniem się społecznej patologii (np. agresji, rozpadem tradycyjnych więzi rodzinnych, alkoholizmem, narkomanią, przestępczością), ograniczeniem stopnia realizacji potrzeb całych rodzin - co sprzyja powstawaniu silnej frustracji objawiającej się przede wszystkim w niepożądanych społecznie zachowaniach skutkujących m. in. zaburzeniami zachowań i emocji oraz demoralizacją.

Wyniki przeprowadzonych badań i konsultacji społecznych mające na celu dokonanie kompleksowej analizy i badania obszaru LGD Trygon (gminy Boguchwała, Lubenia, Świlcza) jednoznacznie wskazały, że obok innych istotnych przyczyn bezrobocia (które zostaną omówione w dalszej części raportu) mieszkańcy wszystkich gmin zwracali uwagę na często spotykany „brak chęci do pracy wśród ludności”. Opiswane w literaturze zjawisko „kultury niepracowania” ma swoje źródła w m. in. w: bezrobociu strukturalnym o charakterze długookresowym; niskim poziomie kompetencji adaptacyjnych do nowych, ciągle zmieniających się warunków życiowych; przyjmowaniu postaw

²⁰ Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo) w procentach, na koniec grudnia 2013 roku w Polsce wynosiła 13,4%; w województwie podkarpackim 16,3%; w powiecie rzeszowskim 14,8 %.

²¹ 37 osób (tj 2%) bezrobotnych poszukiwało w pracy. W tej grupie znalazło się 15 kobiet

²² M. Sobczyk, *Oczy po mamie bezrobocie po tacie?*, data publikacji lato 2013,

<http://nowyobywatel.pl/2013/07/26/oczy-po-mamie-bezrobocie-po-tacie/>

²³ Por. T. Borkowski, A. Marcinkowski, *Socjologia bezrobocia*, Biblioteka Pracownika Socjalnego, Katowice 1999; Fundacja im. Fredricha Eberta w Polsce, *Społeczne skutki bezrobocia w wymiarze lokalnym*, „Polityka ekonomiczna społeczna”, Zeszyt 24, Warszawa 1992; M. Śmilgin, *Indywidualne i społeczne skutki bezrobocia na tle globalizacji*, http://www.ur.edu.pl/pliki/Zeszyt8/31_smilgin.pdf

biernych/defensywnych w sferze prywatnej oraz zawodowej (przejawiających się w akceptacji i dostosowania się do nowych, gorszych warunków życia); poczuciu zagrożenia; postrzeganiu powodu utraty zatrudnienia, w kategoriach wyłącznej winy innych osób, systemu lub instytucji tzw. „wyuczona bezradność”; zbyt niskim poziomie zaradności indywidualnej, jak i znikomej aktywności w poszukiwaniu pracy (brak know-how); konsekwencjach narastających skutków w postaci niedostatku i biedy wśród osób bezrobotnych; koncentracji na działaniach ukierunkowanych na przetrwanie „tu i teraz”, a nie na wyjściu z trudnej sytuacji; niewystarczający poziom myślenia długofalowego, brak wsparcia.

Tabela 15. Zestawienie informacji o bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy na obszarze LGD w roku 2013

Podział ze względu na płeć	Wiek	Liczba bezrobotnych									
		będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy		długotrwale bezrobotni		bez kwalifikacji		bez doświadczenia zawodowego		niepełnosprawni	
		[lata]	[osoby]	[%]	[osoby]	[%]	[osoby]	[%]	[osoby]	[%]	[osoby]
Kobiety i mężczyźni	18-24	531	24%	171	13%	162	33%	392	53%	10	11%
	25-34	552	25%	361	28%	126	26%	228	31%	12	13%
	35-44	436	20%	300	23%	58	12%	52	7%	25	27%
	45-54	408	19%	265	21%	76	16%	33	4%	22	24%
	55-59	187	9%	130	10%	50	10%	27	4%	17	18%
	60-64	64	3%	51	4%	14	3%	7	1%	6	7%
	Suma	2178	100	%	1278	100	486	100	739	100	92
Kobiety	18-24	254	24%	85	13%	81	33%	190	48%	5	12%
	25-34	324	30%	215	33%	70	28%	141	36%	4	10%
	35-44	235	22%	171	26%	31	13%	38	10%	18	43%
	45-54	191	18%	126	19%	42	17%	15	4%	8	19%
	55-59	72	7%	51	8%	22	9%	11	3%	7	17%
	Suma	1076	100	%	648	100	246	100	395	100	42

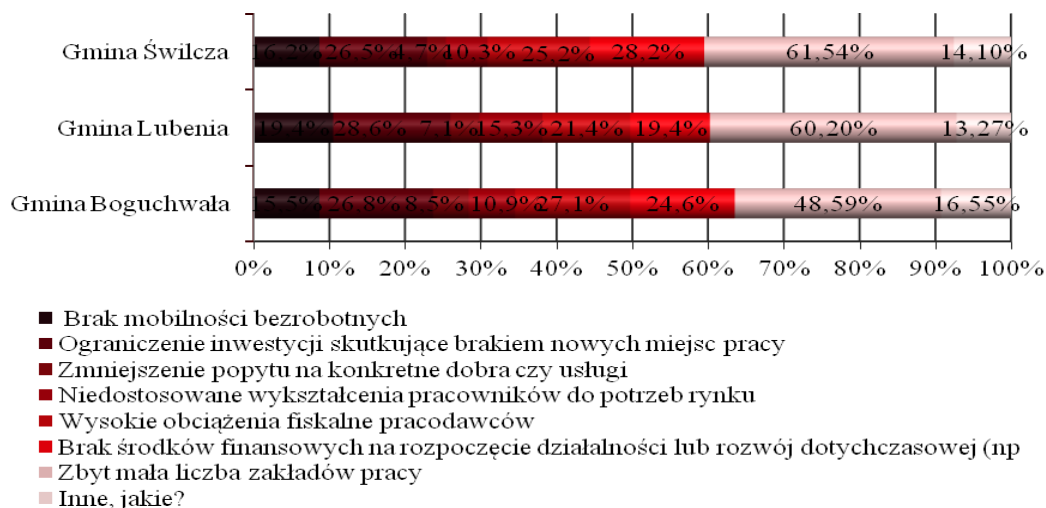
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP, Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – 01 Sprawozdanie o rynku pracy – stan na koniec czwartego kwartału 2013 r. dla gmin Boguchwała, Świlcza, Lubenia.

1.3.7 Analiza danych statystycznych odnoszących się do osób pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy (w odniesieniu do wieku) pozwala na stwierdzenie, że niemalże połowa tych bezrobotnych jest w wieku od 18 do 34 lat. Kobiety w tej grupie stanowią większość tj. 53,4%²⁴. W omawianej kategorii wiekowej jest: 41% długotrwale bezrobotnych; bez kwalifikacji pozostaje aż 59% bezrobotnych (należy podkreślić, że w tej grupie kobiety stanowią 52,4%); ponadto 84% stanowią osoby nie posiadające doświadczenia zawodowego (także w tej grupie odsetek kobiet wynosi 53,4%). Ponad połowę osób niepełnosprawnych (51%) na obszarze LGD stanowią osoby w wieku od 35 do 54 lat. W tym gronie 55,3% również stanowią kobiety. Nasuwa się konkluzja, że istnieją duże trudności w znalezieniu pracy wśród ludzi młodych. Powodem tej sytuacji jest m. in. niedostosowanie ich wykształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy oraz niski poziom przedsiębiorczości

²⁴ Równie dużo bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy jest w kategorii wiekowej do 34 do 54 roku życia. Należy mieć na uwadze, że w grupach wiekowych od 55 do 59 oraz 60 i więcej znacząco przeważają mężczyźni, co było konsekwencją obowiązującego systemu prawnego związanego z przejściem kobiet na emerytury w wieku lat sześćdziesięciu, zaś mężczyzn w wieku 65 lat. Zmiany w przepisach emerytalnych nastąpiły z dniem 01.01.2013 r. Były one konsekwencją ustawy z dnia 11.05.2012 r. o emeryturach i rentach z funduszu ubezpieczeń społecznych oraz innych ustaw. Kobiety urodzone przed 01.01.1953 r. mają obowiązek pracy do 60 roku życia. Kobietom urodzonym po 31.12.1952 r. wydłużono czas przejścia na emeryturę do 67 lat.

Mieszkańcy zapytani o przyczyny bezrobocia na zamieszkałych przez nich terenach udzielili dość jednogłośnie odpowiedzi: zbyt mała liczba zakładów pracy. W gminie Boguchwała, Lubenia i Świlcza odpowiedziało tak odpowiednio: 48,59%, 60,2% oraz 61,54% mieszkańców. Mimo, że w Boguchwale odpowiedź ta padała znacznie rzadziej niż w dwóch pozostałych gminach, wciąż była najczęściej wybieraną spośród proponowanych. Ponad ¼ mieszkańców każdej z gmin zwracała również uwagę na ograniczenie inwestycji skutkujące brakiem nowych miejsc pracy. Podobna ilość mieszkańców wskazywała na wysokie obciążenia fiskalne pracodawców. Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące przyczyn bezrobocia na terenach LGD przedstawia wykres 7.

Wykres 7. Przyczyny bezrobocia w opinii mieszkańców z obszaru LGD

Źródło: Badanie CATI przeprowadzone w okresie od marca do maja 2015, N=616, [za:] Analiza i badanie obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon-Rozwój i Innowacja”, Raport Końcowy (wykonawca badania Biostat), 2015

1.4 Rynek pracy

1.4.1 Dla obszaru LGD jako komponentu tzw. ściany wschodniej dotyczą - w opinii mieszkańców obszaru - charakterystyczne problemy. Najważniejsze to wysokie bezrobocie i dokuczliwy brak miejsc pracy. Praca (jeżeli już jest) to „słabo opłacana”, „często dostępna jedynie na czarno” lub „poniżej pensji minimalnej – na umowy tzw. śmieciowe”. W tym kontekście w opinii interesariuszy z analizowanego obszaru LGD „jedynym ratunkiem okazuje się dla wielu wyjazd za granicę lub do innej części kraju w celu poszukiwania pracy”. Szczególnie, że zatrudnienia nie ma dla ludzi młodych zwłaszcza tych w wieku do 34 lat. W trudnej sytuacji są kobiety. Odczucia mieszkańców znajdują potwierdzenie w opracowaniach naukowych. Dr H. Kotarski, socjolog z URz, udowadnia, że od końca XIX w. tzw. podkarpacie charakteryzowało się wysokim wskaźnikiem emigracji. Każdego roku w poszukiwaniu lepszego życia wyjeżdża z tego województwa ponad 2000 osób z czego część z nich nigdy nie wróci²⁵.

Tabela 16. Podział ludności obszaru LGD ze względu na wiek

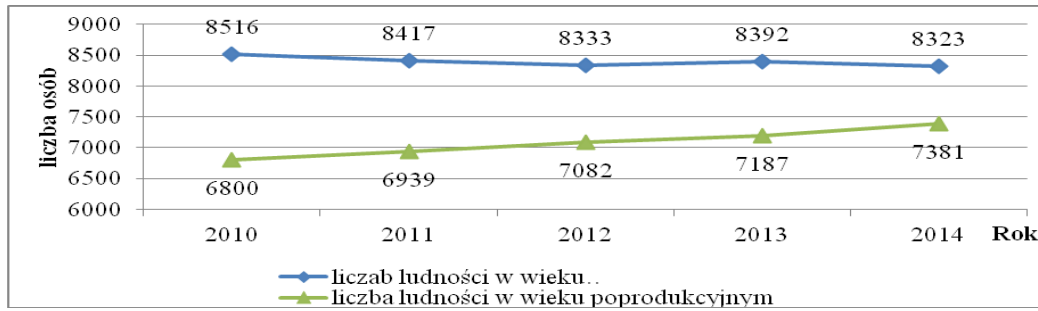
Ludność w wieku:	2010	2011	2012	2013
przedprodukcyjnym	8516	8417	8333	8392
produkcyjnym	25970	26246	26447	26576
poprodukcyjnym	6800	6939	7082	7187

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

1.4.2 Struktura wiekowa społeczności LGD ulega niekorzystnym zmianom w czasie, co będzie miało w najbliższym czasie wpływ na rynek pracy. Analiza zależności obrazującej różnicę liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym radykalnie się zmniejsza. Od 2010 roku do 2014 zmniejszyła się niemalże o połowę.

Wykres 8. Podział ludności obszaru LGD ze względu na wiek produkcyjny

²⁵ M. Gąsior, Ściana wschodnia czyli ściana płaczu. "Jak żyć" na Podkarpaciu? <http://natemat.pl/11577,sciana-wschodnia-czyli-sciana-płaczu-jak-żyć-na-podkarpaciu>.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Dowodzi to temu, że należy podejmować działania mające na celu zwiększenie liczby osób w wieku przedprodukcyjnym na terenie LGD. Sprzyjać temu może zarówno tworzenie warunków do zaspakajania potrzeb przez ludzi młodych, jak i tworzenie warunków do zaspakajania potrzeb przez rodziny oraz seniorów.

Wykres 9. Podział ludności obszaru LGD ze względu na wiek

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

1.4.3 Wyniki badań własnych oraz licznych konsultacji jednoznacznie wskazują, że na terenie LGD brak jest wystarczającej ilości miejsc pracy. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu zarówno aktywizowanie lokalnej społeczności poprzez zarówno tworzenie jak i rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych z wykorzystaniem unikalnych zasobów obszaru, co pozwoli na generowanie efektu synergii. Niezbędne jest realizowanie koncepcji life-long learning, która umożliwi nie tylko utrzymanie zatrudnienia, ale także powrót bezrobotnych na rynek pracy. Wpłyne to korzystnie na podniesienie standardu życia mieszkańców, przyczyniając się do ich rozwoju osobistego w tym zawodowego oraz społecznego.

1.4.4 W tym kontekście konieczne jest poszukiwanie benchmarków dysponujących ciekawymi rozwiązaniami tak, aby w wyniku nawiązania i realizacji współpracy (na poziomie krajowym oraz międzynarodowym) możliwe było transferowanie na rynek lokalny najlepszych dostępnych praktyk (doświadczeń). Nie jest to możliwe bez budowania dialogu międzyregionalnego, który jest konsekwencją budowania pożądanych relacji. W tym obszarze podmioty z LGD mają pewne kontakty - są one jednak niewystarczające w kontekście oczekiwanych i możliwych do osiągnięcia, synergicznych korzyści. Dotychczasowa współpraca na poziomie krajowym oraz międzynarodowym nie była możliwa w pełnym zakresie w związku ograniczeniami finansowymi.

1.5 Pomoc społeczna

1.5.1 Pomimo jakby się mogło wydawać korzystnego położenia obszaru LGD w kontekście dostępu do rynku pracy, a także znaczącej liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych liczba osób obejmowanych coroczną opieką społeczną jest znaczna. W literaturze przedmiotu podkreśla się także, że niepożądane skutki bezrobocia dotyczą nie tylko pracowników jako grupę społeczną, ale także społeczności lokalne. Stanowi to rezultat zmiany stosunku pracodawców do zatrudnionych. Jest także wynikiem dużej konkurencyjności na rynku pracy, a także skutkiem zubożenia pewnych grup mieszkańców, co w konsekwencji musi prowadzić do reorganizacji zadań gmin i podwyższania wydatków na realizację podstawowych potrzeb członków owych społeczności²⁶. Jak powszechnie

²⁶ D. Moźdzewska-Mrozek, M. Szylo-Skoczny, Kwestia bezrobocia, [w:] Polityka społeczna, A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Księżopolski (red.), Katowice 1998.

wiadomo o zasobności i kondycji finansowej społeczeństwa świadczy m. in. poziom pomocy społecznej, wysokość środków pobieranych w jej ramach liczba osób objęta takową pomocą.

Analizując dane GUS oraz dane z urzędów gmin można zauważyć, że wydatki gmin przeznaczone na pomoc społeczną na obszarze LGD są wysokie.

Tabela 17. Wybrane kategorie wydatków na pomoc społeczną na obszarze LGD

Rok	Świadczenia rodzinne		Fundusz alimentacyjny		Wydatki na zadania własne gminy w zakresie pomocy społecznej			Wydatki na zadania zlecone gminy i liczba rodzin z nich korzystająca	
	Wydatki	Liczba rodzin	Wydatki	Liczba rodzin	Wartość zasiłków i pomocy w naturze*	Dożywianie dzieci**	Usługi opiekuńcze	Kwota wydana na zasiłki stałe i specjalistyczne usługi opiekuńcze	Liczba rodzin
2011	8 453 709 zł	2682	1 057 142 zł	148	1 020 430 zł	813 216 zł	146 408 zł	682 979 zł	1198
2012	8 183 515 zł	2566	1 129 151 zł	149	1 390 676 zł	701 043 zł	110 617 zł	798 350 zł	1208
2013	8 070 213 zł	2367	1 161 772 zł	148	1 932 960 zł	869 608 zł	115 262 zł	976 185 zł	1280

Legenda:

* kwota ta obejmuje również zasiłki celowe wypłacane dla uczestników projektu w ramach PO KL

** kwota ta obejmuje dożywianie dzieci, dorosłych, dowóz do szkół termosów z żywnością oraz doposażenie stołówek.

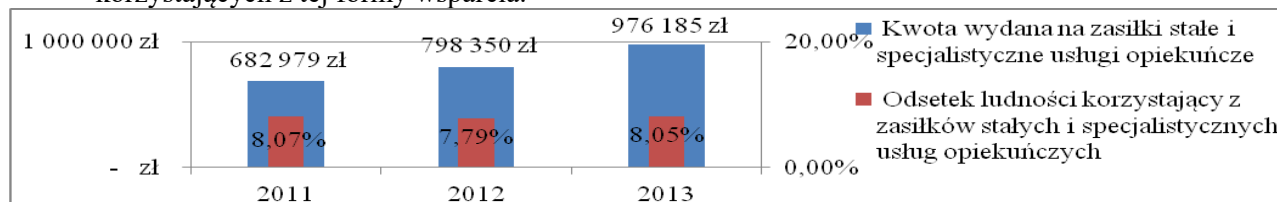
Zasiłki stałe są zadaniem własnym gminy. W miejsce zaliczki alimentacyjnej został utworzony Fundusz Alimentacyjny

Źródło: Dane z gminnych ośrodków pomocy społecznej z obszaru LGD

1.5.2 Wydatki na dożywianie dzieci wzrosły w 2013 roku (w stosunku do roku 2011) o 6,9%. Pozytywnym zjawiskiem jest to, że liczba rodzin objęta świadczeniami rodzinnymi powoli spada. Nie mniej jednak nadal objętych pomocą w tym zakresie jest aż 2367 rodzin. Warto też zauważyć, że odniesieniu do roku 2011 średni poziom świadczeń przypadających na rodzinę wzrósł o 8,2% i wynosił 3409,47 zł w 2013 roku. Liczba rodzin objętych pomocą z funduszu alimentacyjnego kształtowała się na poziomie 148. Wysokość świadczenia alimentacyjnego z Funduszu w przeliczeniu na rodzinę (objętą jego działaniem) kształtowała się w 2013 roku na poziomie 632 zł na miesiąc.

Analiza danych statystycznych potwierdza problemy zgłaszane przez mieszkańców podczas konsultacji wskazujące, iż na obszarze LGD widoczne są skutki m. in. kryzysu, a także braku wystarczającego poziomu aktywności indywidualnej oraz zbiorowej wpływające na obniżanie się standardu życia pewnej części lokalnej społeczności.

Wykres 10. Zmiany w wartościach wydatków GOPS na zadania zlecone gminy ogółem (zasiłki stałe i specjalistyczne usługi opiekuńcze) w latach 2011 – 2013 na obszarze LGD wraz z informacjami o odsetku mieszkańców korzystających z tej formy wsparcia.

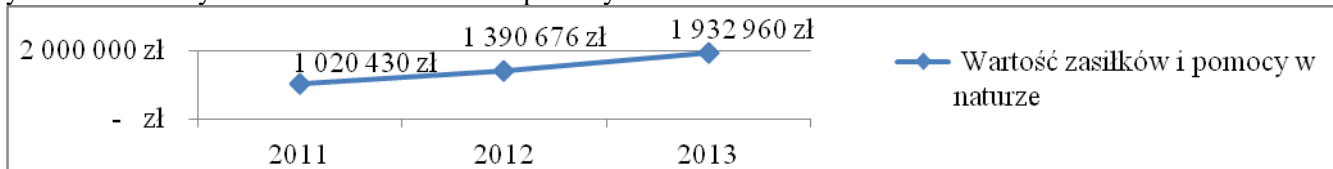
Legenda: Na osi Y wyrażono wartość wydatków na zasiłki stałe i specjalistyczne usługi opiekuńcze w złotych (dotyczy niebieskiego pola) oraz odsetek ludności korzystającej w danym roku z tej formy wsparcia (dotyczy czerwonego pola)

Źródło: Dane z gminnych ośrodków pomocy społecznej z obszaru LGD

W latach 2011 – 2013 odsetek ludności korzystającej z zasiłków stałych i specjalistycznych usług opiekuńczych kształtował się na poziomie 8%. Liczba rodzin korzystających z tej formy wsparcia wzrosła z 1198 w roku 2011 do

1280 w roku 2013. Od roku 2011 wydatki ogółem na tą formę wsparcia na terenie LGD wzrosły o 293 206 zł. Analiza danych obrazuje tendencje do wzrostu zarówno liczby osób objętych w/w świadczeniami, jak i bardzo znaczącego 43% wzrostu wysokości tych świadczeń (w stosunku do roku 2011).

Wykres 11. Zmiany w wartościach zasiłków i pomocy w naturze w latach 2011 – 2013 na obszarze LGD

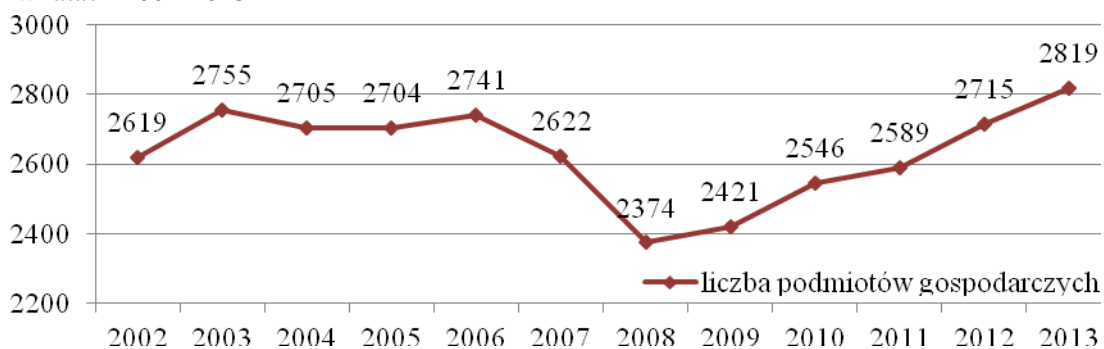
Źródło: Dane z gminnych ośrodków pomocy społecznej z obszaru LGD

1.5.3 O niewystarczającym poziomie dochodów rozporządzalnych części gospodarstw domowych z obszaru LGD, a tym samym o rosnącym zagrożeniu wykluczeniem społecznym świadczy również wynik analizy zmiany wartości zasiłków i pomocy w naturze w latach 2011 – 2013. W stosunku do roku 2011 wzrost wartości zasiłków i pomocy w naturze w roku 2013 wzrósł o 89,4%. Widoczne zubożenie pewnych grup mieszkańców przejawia się w sferze płatności transferowych dokonywanych przez organy państwa - widoczny w tym kontekście jest brak wystarczającego poziomu aktywności indywidualnej oraz zbiorowej, które wpływają na obniżanie się standardu życia pewnej części lokalnej społeczności przyczyniając się tym samym do powstawania zjawisk niepożądanych.

1.6 Charakterystyka podmiotów gospodarczych działających na terenie LGD

1.6.1 Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS na koniec 2013 roku na obszarze LGD funkcjonowało 2 819 podmiotów gospodarczych. W odniesieniu do roku 2002 liczba ta jest wyższa o 7,6 pkt. procentowych. Największy spadek liczby podmiotów gospodarczych odnotowano w 2008 roku (o 10,4 pkt. procentowych w odniesieniu do roku 2007). W latach następnych, liczba podmiotów systematycznie rosła.

Wykres 12. Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LGD „Trygon - Rozwój i Innowacja” w latach 2002-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne, Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON, Podmioty wg klas wielkości dla Gmin: Świlcza, Lubenia, Boguchwała 2013).

Liczba podmiotów reprezentujących sektor publiczny kształtowała się od roku 2011 do 2013 na podobnym poziomie, zaś liczba podmiotów prywatnych rosła w ostatnich trzech latach o ponad 100 rocznie.

Tabela 18. Podstawowe dane o podmiotach gospodarczych funkcjonujących na terenie LGD w latach 2011-2013

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON	Rok		
	2011	2012	2013
Ogółem	2589	2715	2819
sektor publiczny	83	86	86
sektor prywatny	2506	2629	2733
Jednostki wpisane do rejestru REGON wg sekcji PKD 2007	Rok		
	2011	2011	2011
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	48	49	48

Sekcja B - Górnictwo i wydobywanie	1	2	2
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	273	283	302
Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	5	6	5
Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	6	6	7
Sekcja F - Budownictwo	385	401	405
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	728	768	776
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	217	208	220
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	53	51	52
Sekcja J - Informacja i komunikacja	73	74	88
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	81	84	81
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	32	38	45
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	202	228	235
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	42	45	52
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	28	28	29
Sekcja P - Edukacja	102	112	118
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	93	100	113
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	51	52	53
Sekcja S i T - Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	169	180	188

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2011-2013)

1.6.2 Analiza danych statystycznych pozwala wyciągnąć wnioski co do sektorów mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru. Podmioty gospodarcze działające na obszarze LGD w zdecydowanej większości zajmują się działalnością handlową usługową oraz budowlaną. Najmniej zarówno podmiotów gospodarki narodowej, jak i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą [w przeliczeniu na 10 tys. ludności] było w 2013 w Lubeni.

Tabela 19. Podstawowe dane o podmiotach gospodarki narodowej w 2013.

Podmioty gospodarki narodowej w 2013 roku	Boguchwała	Lubenia	Świlcza	Suma dla LGD
ogółem	1475	301	1043	2819
w tym w sektorze rolniczym	20	6	22	48
w tym w sektorze przemysłowym	170	28	118	316
w tym w sektorze budowlanym	219	64	122	405
Podmioty gospodarki narodowej [na 10 tys. ludności]	758	463	644	
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą [na 10 tys. ludności]	627	387	525	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, Statystyczne Vademecum Samorządowca (dla gminy miejsko-wiejskiej: Boguchwały oraz gmin wiejskich: Świlczy oraz Lubeni, Rzeszów 2014)

1.6.3 W 2013 roku najwięcej przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LGD reprezentowało sekcję handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (stanowi to 27,5%). W obszarze budownictwa działało 14,4 % podmiotów, zaś w sekcji przetwórstwo przemysłowym 10,7% badanych. W dalszej kolejności znalazły się działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, transport i gospodarka magazynowa, pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna. Mimo dużego kulturowego, przyrodniczego, historycznego, turystycznego, rekreacyjnego potencjału obszaru działalność

związana z kulturą, rozrywką i rekreacją stanowiła domenę działalności zaledwie 1,9% podmiotów gospodarczych realizujących swoje cele biznesowe na terenie LGD. Na właściwie niezmiennym poziomie od trzech lat kształtuje się liczba podmiotów zarejestrowanych w sekcji: działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Podobnie jest w przypadku podmiotów realizujących działania w obszarze: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo. Analiza zasobów jakimi dysponuje teren LGD, jego bardzo dogodna lokalizacja względem miasta wojewódzkiego, świadomość bycia w centrum istotnych traktów komunikacyjnych, stosunkowo niezanieczyszczone działalnością przemysłową środowisko, interesujące zasoby krajobrazowe, przyrodnicze, historyczne, kulturowe bez wątpienia powinny być wykorzystane do rozwoju inicjatyw w obszarze turystyki szczególnie weekendowej oraz rekreacyjnej – na to wskazują wyniki badań przeprowadzonych na zlecenie LGD i wnioski z konsultacji społecznych z przedstawicielami wszystkich istotnych dla obszaru sektorów. Rozwój tego niedocenianego do tej pory sektora działalności nie będzie możliwy bez zapewnienia kreatywnego, spójnego i skoordynowanego systemu gromadzenia, przepływu i przetwarzania informacji/danych oraz właściwego promowania ciekawych (dla mieszkańców, ale także turystów i gości) inicjatyw. Od dawna już wiadomo, że reklama dźwignią handlu. W tym aspekcie należy spojrzeć szerzej i odnieść się do kategorii jaką jest marketing. Poważnym problemem jest jednak zgłaszany przez społeczność brak zadawalającego poziomu kompetencji miękkich oraz deficyt aktualnej wiedzy biznesowej (ujmując najogólniej z zakresu szeroko rozumianego zarządzania zwłaszcza zarządzania zmianą oraz zarządzania proekologicznego). Mankamentem jest systemowy brak koordynacji działań promujących obszar LGD (wraz z jego walorami) występujący między podmiotami i sektorami. Społeczność lokalna powinna być zaktywizowana i przeszkolona z najistotniejszych aspektów zarządzania. Szkolenia merytoryczne oraz warsztaty z przedsiębiorczości (kompetencji miękkich) są potrzebne, gdyż uświadamiają mieszkańcom, jak przekształcić posiadane zasoby na przynoszące zyski działania biznesowe. Jak radzić sobie z ryzykiem, własną działalnością, gdzie szukać wsparcia, jak doskonalić i uaktualniać swoją wiedzę, jak budować domenę własnej działalności, jak budować sieci współpracy i w końcu jak tworzyć sobie i innym godne oraz dające satysfakcję i dochody miejsca pracy – to problemy z którymi zwracali się mieszkańcy podczas spotkań mających na celu przygotowanie „szytej na miarę ich potrzeb” LSD.

Tabela 20. Liczba podmiotów gospodarczych działających na obszarze LGD w latach 2011 - 2013 z uwzględnieniem liczby zatrudnionych.

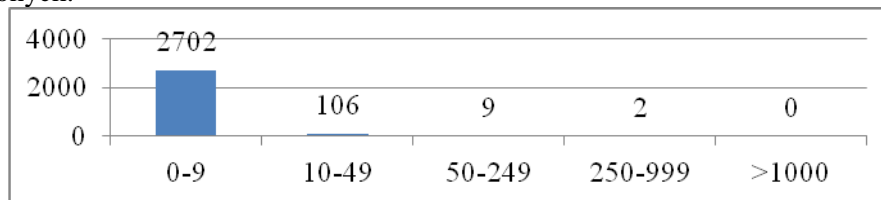
Rok	Klasy wielkości [ze względu na liczbę zatrudnionych]	Liczba podmiotów na obszarze LGD
2011	0-9	2454
	10-49	125
	50-249	8
	250-999	2
	>1000	0
2012	0-9	2595
	10-49	109
	50-249	9
	250-999	2
	>1000	0
2013	0-9	2702
	10-49	106
	50-249	9
	250-999	2
	>1000	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne, Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON, Podmioty wg klas wielkości dla Gmin: Świlcza, Lubenia, Boguchwała)

1.6.4 Analizując podmioty gospodarcze funkcjonujące na obszarze LGD pod względem wielkości należy zauważyć, iż dominującą grupę na analizowanym terytorium stanowią (od ponad 10 lat) tzw. mikroprzedsiębiorstwa. Od 2008 roku ich liczba systematycznie rośnie. Zatrudniają one od 0 do 9 pracowników. W roku 2013 funkcjonowało na obszarze LGD Trygon 2702 mikroprzedsiębiorstw oraz 106 małych przedsiębiorstw, które zatrudniają od 10 do 49

pracowników. Przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 50 przedsiębiorstw było w analizowanym roku 11. Ich liczba w okresie ostatnich 5 lat nie zmieniała się w sposób istotny.

Wykres 13. Liczba podmiotów gospodarczych działających na obszarze LGD w 2013 roku z uwzględnieniem liczby zatrudnionych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Podmioty gospodarcze i przekształcenia własnościowe i strukturalne, Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON, Podmioty wg klas wielkości dla Gmin: Świlcza, Lubenia, Boguchwała)

1.6.5 Wnioski z przeprowadzonych na terenie LGD badań wskazują, że problemem mikro i małych przedsiębiorstw jest dostęp do aktualnej, ciągle zmieniającej się wiedzy oraz adekwatnych zasobów. Występuje niski poziom powiązań pomiędzy lokalnymi podmiotami w ramach łańcucha dostaw. Wyzwaniem są: słaba koniunktura gospodarki, liczne bariery wejścia na rynek (m. in. w skutecznym pozyskiwaniu i rozliczaniu środków zewnętrznych) oraz funkcjonowanie w ciągle zmieniającym się, turbulentnym otoczeniu wewnętrznym oraz zewnętrznym (m. in. niestabilnym, niejednorodnym i ciągle się zmieniającym otoczeniu prawnym). Problemem są braki w doświadczeniu, w umiejętnościach, w oczekiwanych kwalifikacjach, w "know how" leżące po stronie podażowej (nieaktywnych zawodowo, bezrobotnych - dostępnych jako zasób na rynku pracy).

Niewystarczający jest poziom kooperacji lokalnych przedsiębiorstw w celu generowania innowacyjnych pomysłów, które (dzięki wymianie doświadczeń i budowaniu relacji na rynku krajowym i międzynarodowym) przyczynią się rozwoju podmiotów, a tym samym do generowania nowych miejsc pracy i do przeciwdziałania zjawiskom niepożądanym z perspektywy lokalnej społeczności. Swoistą niszą rynkową dla obszaru LGD w tym zakresie mogą stać się innowacje proekologiczne tzw. eko-innowacje.

1.7 Klimat dla przedsiębiorczości

1.7.1 Na uwagę zasługują intensywne prorozwojowe działania gmin tworzące warunki i wspierające rozwój działalności gospodarczej zwłaszcza tej bazującej na miejscowych mocnych stronach, w szczególności na zapleczu materialnym oraz intelektualnym. Rolę gospodarza na terenie LGD spełniają samorzady gminne. Zestawienie wybranych dochodów i wydatków budżetów gmin pozwala zorientować się w sytuacji gospodarczo-społecznej regionu. Struktura przychodów i wydatków budżetowych gmin wchodzących w skład LGD jest podobna.

Tabela 21. Dochody budżetów gmin z obszaru LGD w latach 2011-2013

Wyszczególnienie		Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Dochody ogółem		100 182 390,54 zł	107 780 676,84 zł	112 681 171,15 zł
Dochody od osób prawnych, osób fizycznych i od innych jednostek nie posiadających osobowości prawnej	Ogółem	31 053 396,09 zł	32 307 581,68 zł	35 227 352,01 zł
	Podatek rolny	2 077 000,17 zł	2 385 378,50 zł	2 592 250,44 zł
	Podatek od nieruchomości	9 972 227,64 zł	9 799 069,94 zł	10 558 334,40 zł
	Podatek dochodowy od osób fizycznych	15 813 982,00 zł	17 785 436,00 zł	18 749 153,00 zł
	Podatek dochodowy od osób prawnych	463 727,67 zł	402 773,71 zł	406 364,12 zł
	Pozostałe	2 726 458,61 zł	1 934 923,53 zł	2 921 250,05 zł
Różne rozliczenia	Ogółem	40 084 991,99 zł	44 990 870,92 zł	43 931 311,93 zł
	Subwencja oświatowa	27 884 360,00 zł	30 910 930,00 zł	29 960 159,00 zł
	Subwencja wyrównawcza	11 290 077,00 zł	12 721 165,00 zł	12 480 967,00 zł
	Subwencja rekompensująca	299 719,00 zł	267 250,00 zł	157 308,00 zł

	Pozostałe	610 835,99 zł	1 091 525,92 zł	1 332 877,93 zł
Pomoc społeczna		14 557 347,26 zł	14 505 102,25 zł	15 079 997,74 zł
Pozostałe dochody		14 486 655,20 zł	15 977 121,99 zł	18 442 509,47 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin.

1.7.2 Największą pozycję w dochodach gmin z obszaru LGD była w roku 2013 subwencja oświatowa i wyrównawcza. Podatek dochodowy od osób fizycznych stanowił 17% ogółu dochodów, zaś udział podatku dochodowego od osób prawnych był niewielki i wynosił 0,4% ogółu dochodów. Podatek dochodowy od osób fizycznych wzrósł w stosunku do roku 2011 o 19%. Jest on wyrazem pozytywnego zjawiska świadczącego o potencjale rozwojowym terenu jaki determinuje wzrastający poziom dochodów rozporządzalnych. Opisana sytuacja dowodzi rosnącego potencjału wynikającego z postaw przedsiębiorczych prezentowanych przez część społeczności aktywnie działającej na obszarze LGD²⁷.

Tabela 22. Wydatki budżetów gmin z obszaru LGD w latach 2011-2013

Wyszczególnienie		Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Wydatki ogółem		110 987 617,75 zł	108 650 589,61 zł	112 360 289,66 zł
Transport i łączność	Ogółem	12 681 277,06 zł	7 528 811,62 zł	7 907 483,54 zł
	Budowa dróg	10 186 964,09 zł	5 207 035,05 zł	4 972 627,10 zł
	Pozostałe	2 494 312,97 zł	2 321 776,57 zł	2 934 856,44 zł
Administracja publiczna		9 395 431,08 zł	10 458 922,28 zł	10 506 299,11 zł
Oświata i wychowanie	Ogółem	39 698 125,52 zł	42 387 474,08 zł	44 440 446,59 zł
	Wydatki inwestycyjne	389 607,51 zł	1 146 403,46 zł	10 541 683,17 zł
Pomoc społeczna		16 568 543,74 zł	16 562 040,07 zł	17 201 270,42 zł
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	Ogółem	8 060 759,50 zł	6 983 691,72 zł	9 193 951,45 zł
	Wydatki inwestycyjne	3 782 544,17 zł	2 839 805,63 zł	4 071 020,24 zł
Pozostałe wydatki		24 583 480,85 zł	24 729 649,84 zł	23 110 838,55 zł
Dochody – wydatki		- 10 805 227,21 zł	- 869 912,77 zł	320 881,49 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin.

1.7.3 Największa część wydatków budżetowych gmin z obszaru LGD przeznaczona była w 2013 roku na oświatę. Bardzo duże źródło wydatków stanowiła pomoc społeczna. Z roku na rok bardzo istotnie rosły wydatki inwestycyjne, co świadczy o tym, że podejmowane są działania mające na celu zwiększenie atrakcyjności regionu LGD celem pobudzenia jego dalszego zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego. Należy zauważyć, że wydatki na budowę dróg maleją, a jak wskazują przedstawiciele wszystkich sektorów potrzeby w tym zakresie, w związku z dynamicznym rozwojem LGD ciągle rosną. Brak wystarczającej ilości oraz dobrej jakości dróg łączących poszczególne elementy infrastruktury społecznej, turystycznej, rekreacyjnej utrudniają lub wprost uniemożliwiają rozwój obszaru, wpływając na spadek jego atrakcyjności zarówno w oczach inwestorów, mieszkańców, jak i gości. Wpływa to bezpośrednio na obniżenie jakości życia na obszarze LGD, gdyż ogranicza również powstawanie i rozwój działalności gospodarczej.

²⁷ Należy zauważyć, że podatek rolny stanowił zaledwie 2% ogółu dochodów gmin z obszaru LGD. Niska towarowość gospodarstw i ich struktura oraz zmniejszający się udział podatku rolnego w przychodach gmin świadczą o coraz mniejszym znaczeniu produkcji rolnej w dochodach ludności. Z drugiej strony rozdrobnienie agrarne charakterystyczne dla województwa podkarpackiego, czystość środowiska, unikalne walory kulturowe, w tym kulinarne oraz te związane ze zdrową, tradycyjną żywnością, bliskość rosnącego rynku zbytu dla mieszkańców rozwijającego się obszaru LGD i coraz bardziej zamożnego miasta wojewódzkiego stanowią wielką szansę na rozwój rolnictwa proekologicznego. Dużym wsparciem w tym zakresie może być Ośrodek Doradztwa Rolniczego mający swoją główną siedzibę w Boguchwale. W miarę jak rosną dochody zmienia się bowiem struktura wydatków (Prawo Engla). Ponadto przy pewnym poziomie dochodów i wykształcenia „ludzie chętniej wracają do korzeni”, do tradycyjnych smaków, zdrowej żywności, ceniąc sobie szczególnie wartość czasu wolnego oraz rekreacji w myśl koncepcji slow-life. Oczekują oni również produktów spełniających ich oczekiwania, a nie tylko wyrobów masowej produkcji.

1.7.4 Na obszarze LGD funkcjonowało w 2013 roku 48 podmiotów gospodarki narodowej w sektorze rolniczym.

Najwięcej z nich działało na terenie gminy Świlcza oraz gminy miejsko wiejskiej tj. Boguchwały. W rozwijaniu przedsiębiorczości i rolnictwa dużą rolę odgrywa Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, w ramach którego funkcjonują gminne punkty doradztwa. Na terenie tej gminy znajduje się również 8-hektarowa specjalna strefa ekonomiczna. W gminie Świlcza funkcjonuje ponadto Związek Stowarzyszeń „Podkarpacka Izba Rolnictwa Ekologicznego”, który ma na celu m.in. dążenie do rozwoju przedsiębiorczości przetwórczej płodów rolnictwa ekologicznego oraz tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich. Na terenie gminy Świlcza ma także swoją siedzibę Stowarzyszenie Producentów Żywności Ekologicznej „Eko-Dar”. Stowarzyszenie to zajmuje się wsparciem organizacyjnym oraz merytorycznym rolników, przetwórców oraz handlowców, którzy podejmują się zadania polegającego na rozwoju produkcji i przetwórstwa żywności metodami ekologicznymi. Wspieraniem przedsiębiorczości na terenach gmin LGD „Trygon” zajmują się także instytucje otoczenia biznesu, mające swoje siedziby w Rzeszowie, w tym instytucje prorozwojowe oraz organizacje gospodarcze, które przedstawia tab. 23. Mimo tak dużego potencjału, występuje niski poziom powiązań nawet pomiędzy lokalnymi podmiotami. Nawiązanie współpracy np. z ośrodkami naukowo-badawczymi, branżowymi w ramach chociażby inicjatyw klastrowych daje szanse na promowanie szerokiego wachlarza walorów obszaru LGD na szerszym forum krajowym i międzynarodowym w ramach networkingu. Pozwala również wykorzystać szeroką paletę nowoczesnych i skutecznych instrumentów promocyjnych. Duża ilość organizacji oferujących wsparcie dla działalności gospodarczej także tej innowacyjnej (bliskość silnych ośrodków akademickich takich jak PRz, URz, WSiZ; bogactwo oferty 13 klastrów zlokalizowanych na terenie województwa podkarpackiego stanowiących „elastyczną formę współpracy horyzontalnej między 3 grupami podmiotów: przedsiębiorstwami, jednostkami naukowo-badawczymi oraz władzami publicznymi, które tworzą środowisko ułatwiające intensywne procesy interakcji i kooperacji między poszczególnymi aktorami narodowych i regionalnych systemów innowacji” . Duży potencjał z perspektywy wykorzystania lokalnych zasobów celem rozwoju obszaru LGD stanowią: Klaster Podkarpackie Smaki, Klaster Dolina Podkarpacie, Podkarpacki Klaster Rolno-Spożywczy, Klaster Dolina Ekologicznej Żywności, Innowacyjny Klaster Zdrowie i Turystyka „Uzdrowiska Perły Polski Wschodniej”, Małopolsko-Podkarpacki Klaster Czystej Energii, Podkarpacki Klaster Energii Odnawialnej.

Tabela 23. Rzeszowskie instytucje otoczenia biznesu

Instytucje otoczenia biznesu	
Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	Business Centre Club
Izba Przemysłowo - Handlowa w Rzeszowie	Podkarpacki Klub Biznesu
Stowarzyszenie Promocji Przedsiębiorczości w Rzeszowie	Izba Rzemieślnicza w Rzeszowie
Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia PRO CARPATHIA	Cech Rzemiosł Wielobranżowych
Stowarzyszenie Euroregion Karpacki Polska	Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna
Małopolski Instytut Gospodarczy	Podkarpacka Izba Gospodarcza
Centrum Promocji Biznesu	
Towarzystwo ALTUM	
Enterprise Europe Network	

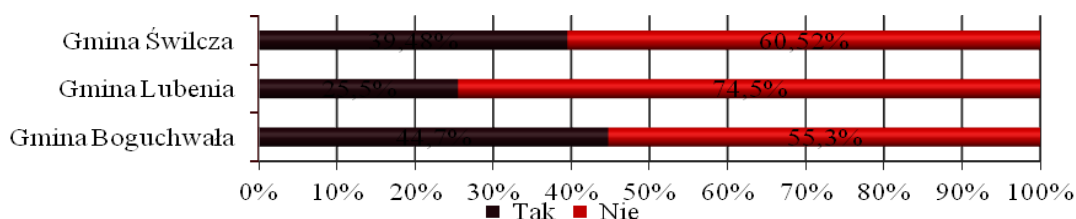
Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.rzeszow.pl

1.7.5 Mimo wielu pozytywnych aspektów związanych z podejmowaniem różnej aktywności części mieszkańców służącej przeciwdziałaniu zagrożeniom wynikającym z ubóstwa i wykluczenia społecznego na obszarze LGD problemem jest brak lub bardzo niski poziom aktywności społecznej części mieszkańców wynikający m. in. z niskiego poziomu przedsiębiorczości, braku kompetencji (wiedzy, umiejętności i właściwych postaw), wyuczonej bezradności, braku wiary we własne możliwości na skutek splotu różnych niekorzystnych zjawisk w życiu prywatnym, bądź w sferze zawodowej. W opinii różnych grup interesariuszy unikalne zasoby obszaru LGD nie są w zadawalającym stopniu wykorzystywane. Ze względu na duży (oceny według obiektywnych kryteriów) potencjał stanowiący zdolność do poprawy skuteczności i efektywności działań na obszarze LGD należy podejmować synergiczne, systemowe działania mające na celu pobudzanie rozwoju poprzez poprawę procesów, innowacyjności i konkurencyjności m. in. poprzez uwzględnienie rozwiązań proekologicznych (prośrodowiskowych) wspieranych przez UE. W tym kontekście należy zauważyć, że wśród mieszkańców wyraźny jest (mimo - jak pokazały badania - generalnie niskiej świadomości w obszarze wiedzy o działaniach na rzecz ochrony środowiska) wzrost

zainteresowania w zakresie wykorzystania alternatywnych źródeł energii. Wykorzystanie sprzyjających czynników zewnętrznych powinno przełożyć się na tworzenie i rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych, wspieranie aktywności społecznej bazującej na lokalnych walorach rekreacyjnych, kulturowych, środowiskowych, gdyż jak wskazują wyniki licznych konsultacji społecznych w tym obszarze widoczna jest nisza rynkowa, która powinna być zagospodarowana. Właściwe w tym kontekście wydaje się wykorzystanie w praktyce strategii judo²⁸.

1.7.6 Na takie wnioski wskazują wyniki badań przeprowadzonych w 2015 roku na reprezentatywnej próbie 616 mieszkańców z obszaru LGD²⁹. Większość mieszkańców (ze wszystkich gmin z obszaru LGD) nigdy nie rozważała założeniem własnej działalności. Odpowiedzi tej udzieliło 55,3% mieszkańców Boguchwały, 74,5% mieszkańców Lubeni oraz 60,3% mieszkańców Świlczy.

Wykres 14. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy rozważał Pan(i) kiedykolwiek założenie własnej działalności gospodarczej?

Źródło: Badanie CATI przeprowadzone w okresie od marca do maja 2015 na obszarze LGD, N=616, [za:] Analiza i badanie obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon-Rozwój i Innowacja”, Raport Końcowy (wykonawca badania Biostat na zlecenie Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja”), 2015

Przeważająca część mieszkańców wszystkich analizowanych gmin nie zna instytucji, które mogłyby udzielić pomocy w założeniu własnej działalności w zakresie np. uzyskania dofinansowania. Odpowiedzi tej udzieliło około ¾ mieszkańców Boguchwały, Lubeni oraz Świlczy.

1.8 Atrakcyjność turystyczna obszaru LGD

1.8.1 W ogólnodostępnej literaturze z zakresu turystyki podkreśla się, że branża turystyczna, a szczególnie agroturystyczna ciągle się rozwija³⁰. W tym kontekście należy zauważyć, że mimo bardzo dużego wachlarza zasobów obszar LGD dysponuje niewykorzystanym potencjałem przyrodniczym, turystycznym, rekreacyjnym, kulturowym oraz historycznym.

Tabela 24. Charakterystyka obiektów noclegowych obszaru LGD

Ogółem turystyczne obiekty noclegowe		2011	2012	2013
Obiekty	ob.	5	7	7
miejsca noclegowe	msc.	496	589	603
korzystający z noclegów	osoba	17925	17758	16867
udzielone noclegi	-	45548	35653	30481

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

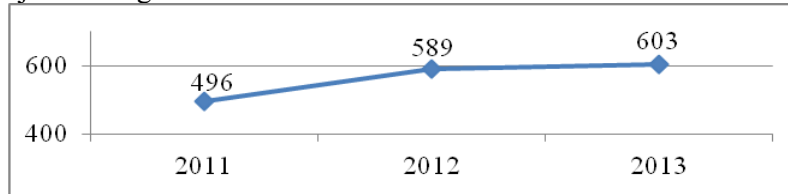
1.8.2 Na koniec 2013 roku na obszarze było 7 turystycznych obiektów noclegowych. Dysponowały one 603 miejscami, z których skorzystało 16867 osób. Analiza danych statystycznych wskazuje, że w latach 2011 – 2013 rosła liczba dostępnych miejsc noclegowych.

²⁸ Por. D. B. Yoffie, M. Kwak, Strategia judo. Jak obrócić silne strony konkurentów na swoją korzyść, Onepress 2005.

²⁹ Analiza i badanie obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon-Rozwój i Innowacja”, Raport Końcowy (wykonawca badania Biostat na zlecenie Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja”), 2015.

³⁰ <http://umwp.podkarpackie.pl/attachments/article/2634/STRATEGIA-ROZWOJU-WOJEWODZTWA-PODKARPACKIE-2020.pdf>

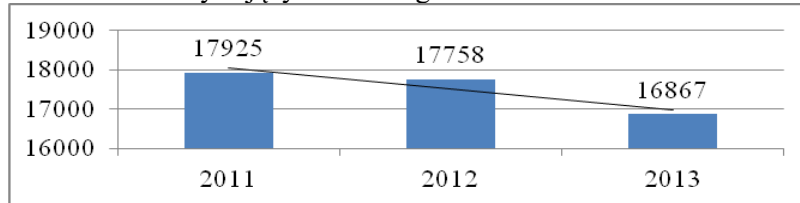
Wykres 15. Dostępne miejsca noclegowe na obszarze LGD w latach 2011-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

Najwięcej osób odwiedzających LGD korzysta z 1 do 2 noclegów. Pokazuje to, iż dużą szansą dla obszaru LGD (ze względu m. in. na dogodny położenie) jest koncentracja na rekreacyjnej turystyce weekendowej, popołudniowej. Takie wnioski wynikają również z przeprowadzonych na zlecenie LGD badań ankietowych oraz z podsumowania konsultacji społecznych. Badania wskazują na wzrost zainteresowania zdrowym stylem życia - możliwym do realizacji zarówno indywidualnie, jak i zbiorowo w dogodnej lokalizacji, przyjaznej krajobrazowo i przyrodniczo okolicy dysponującej odpowiednią infrastrukturą turystyczną i kulturową. Turysty i mieszkańcy oczekują zagospodarowania ich czasu wolnego także w ramach zintegrowanych działań kompleksów edukacyjno-rekreacyjno-rozrywkowych.

Wykres 16. Wykres 10. Liczba osób korzystających z noclegów w latach 2011-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Portret terytorialny, zestawienie dla Świlcza(2), Boguchwała(3) i Lubenia(2) za lata 2010-2013)

1.8.3 Można zauważyć, że pomimo wzrostu o 21% (tj. 107 miejsc) ilości dostępnych miejsc noclegowych na obszarze LGD liczba osób korzystających z noclegów spadała o 6% (1058 osób korzystających rocznie). W rezultacie w ciągu trzech lat zmniejszyła się liczba udzielonych noclegów o 33% (spadła z 45548 noclegów do 30481noclegów rocznie). Pokazuje to problemy będące konsekwencją nieumiejętnego wykorzystania posiadanego kapitału, w szczególności wynikające z braku właściwych, skoordynowanych, synergicznych działań w szczególności marketingowych (promocji). Obszar posiada bowiem szczególnie atrakcyjne walory pod kątem uprawiania turystyki poznawczej, wypoczynkowej, kwalifikowanej, zdrowotnej, biznesowej oraz religijnej.

1.9 Integracja społeczeństwa obywatelskiego

1.9.1 Zgodnie z danymi zawartymi w formularzu aktualizacji danych o gminach wchodzących w skład LGD (sporządzonego na podstawie danych gmin na dzień 31-12-2013), można zauważyć duży kulturotwórczy potencjał wynikający z aktywnego funkcjonowania na terenie obszaru 49 organizacji społecznych takich jak: stowarzyszenia, fundacje, towarzystwa, zespoły, które aktywizują swoich członków do podejmowania działań związanych z integracją i aktywizacją społeczeństwa obywatelskiego. Organizacje te zajmują się inicjowaniem oraz wspieraniem różnych inicjatyw stanowiących odpowiedź na lokalne potrzeby. W szczególności zajmują się kultywowaniem i odnawianiem lokalnych tradycji, zwyczajów oraz zapewnianiem mieszkańcom pewnego poziomu bezpieczeństwa. Ich działania wpływają (i mogą w jeszcze większym stopniu wpływać) na krzewienie wśród mieszkańców oraz gości (w szczególności turystów) wiedzy na temat przedsiębiorczości, lokalnego dziedzictwa etnograficznego m. in. kulturowego, patriotycznego, przyrodniczo – ekologicznego, rekreacyjnego, kulinarnego, turystycznego. Organizacje te poprzez swoje niestandardowe działania korzystnie wpływają nie tylko na poziom standardu życia korzystających z ich usług członków (integrując osoby o różnym przekroju wiekowym i doświadczeniu życiowym), ale także wpływają na wizerunek LGD powstający u osób odwiedzających LGD w związku z organizowanymi różnorodnymi eventami (zarówno jednorazowymi, jak i cyklicznymi).

1.9.2. Ich zasadniczym problemem jest niewystarczająca ilość środków finansowych na odtwarzanie i propagowanie materialnych i niematerialnych dóbr kultury. Brakuje im także zasobów finansowych na dalszy rozwój kapitału społecznego oraz jego promowanie i upowszechnianie wśród lokalnej społeczności, w kraju i zagranicą.

Tabela 25. Dane o ilości stowarzyszeń, fundacji, towarzystw i zespołów działających w poszczególnych gminach obszaru LGD

Gmina	Ilość stowarzyszeń, fundacji, towarzystw i zespołów działających w poszczególnych gminach obszaru LGD
Świlcza	10
Boguchwała	24
Lubenia	15
Łącznie na obszarze LGD	49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie formularza aktualizacji danych o gminach wchodzących w skład LGD sporządzonego na podstawie danych gmin na dzień 31-12-2013

1.9.3 Działania jakie zostały podjęte od roku 2008 przez LGD „Trygon-Rozwój i Innowacja” oraz ich skuteczność w celu zmiany/odwrócenia zdiagnozowanych negatywnych zjawisk/trendów zostały szczegółowo opisane w dokumencie: „Analiza i badanie obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon-Rozwój i Innowacja”, Raport Końcowy (wykonawca badania Biostat na zlecenie Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja”), 2015. Ponadto przeprowadzono szereg dodatkowych badań uzupełniających. Aktualna LSR stanowi kontynuację wcześniejszych działań, gdyż analiza przeprowadzonych w diagnozie trendów wskazuje, że dalsza interwencja w rozwiązywanie zidentyfikowanych problemów jest niezbędna dla utrzymania uzyskanych już pozytywnych elementów oraz dla generowania nowych. Interwencja jest uzasadniona z perspektywy prawidłowego działania wszystkich sektorów (gospodarczego, publicznego, mieszkańców, społecznego).

4. ANALIZA SWOT

Do sporządzenia analizy SWOT wykorzystano m. in.:

- aktualną diagnozę obszaru LGD
- wyniki konsultacji społecznych przeprowadzonych w okresie od marca do grudnia 2015 r. Uczestniczyli w nich przedstawiciele wszystkich sektorów: społecznego, gospodarczego, publicznego oraz mieszkańcy;
- dokumenty planistyczne jednostek samorządu terytorialnego z obszaru objętego LSR;
- dane statystyczne GUS, PUP w Rzeszowie;
- Strategię Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020;
- Publikacje naukowe oraz popularno-naukowe;

Tabela 26. Analiza SWOT wraz z odniesieniami od dokumentu LSR - w szczególności do Diagnozy.

Mocne strony (S)	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony (W)	Odniesienie do diagnozy
a) Korzystna obecnie struktura wiekowa społeczeństwa z obszaru LGD.	1.1.2 Tab.16	a) Migracja ekonomiczna/ emigracja młodych ludzi w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia	1.4.1 1.1.6
b) Duży potencjał zasobów ludzkich na terenie LGD - kapitał intelektualny możliwy do wykorzystania w różnych obszarach.	1.1.6 1.1.7 1.2.3	b) Nasilanie się niekorzystnych zmian w strukturze demograficznej na obszarze LGD	1.1.3 1.4.2 Wyk. 4 (drzewo demograficzne)
c) Bardzo korzystna lokalizacja obszaru LGD względem miasta wojewódzkiego Rzeszowa, oraz względem lotniska Jasionka (ok. 15 km).	1.1.1 oraz Rysunek str. 3 1.2.1	c) nierozwinięte sieci współpracy i powiązań lokalnych liderów w ramach budowania kapitału społecznego i transferu wiedzy na arenie krajowej oraz międzynarodowej	1.4.4
d) Sektory LGD oraz instytucje otoczenia biznesowego tworzą	Rozdział III LSR:	d) Wzrastająca kwota wydatków ogółem przeznaczanych na pomoc	1.5

warunki sprzyjające włączeniu społecznemu i wspierające rozwój działalności gospodarczej	Potencjał LGD pkt. 3.4 Rozdział Partycypacyjny i charakter LSR 1.7.4	społeczną. Pogarszający się standard życia części mieszkańców zwłaszcza tych zagrożonych wykluczeniem	1.3.5 1.3.6
e) Wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych - szczególnie tych należących do mikroprzedsiębiorstw zajmujących się działalnością handlową, usługową oraz budowlaną.	1.6	e) Defaworyzowanie kobiet na rynku pracy.	1.1.7 1.3.4 1.3.7
f) Prężnie funkcjonujące organizacje społeczne podejmuje działania na rzecz integracji i aktywizacji społeczeństwa obywatelskiego.	1.9.1	f) Małe zaangażowanie części mieszkańców w działalność społeczną (w szczególności wśród osób młodych).	1.7.5
g) Prężnie rozwijająca się baza infrastruktury społecznej	1.9.1 1.9.3	g) Duża liczba osób pozostających bez zatrudnienia (nieaktywnych zawodowo, bezrobotnych). Wysoki poziom bezrobocia wśród osób w wieku produkcyjnym szczególnie w grupie wiekowej do 34 lat oraz powyżej 55 lat. Blisko połowa bezrobotnych w wieku 18-34 lata to osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy.	1.3 (szczególnie 1.3.1 1.3.2 1.3.5 1.3.7)
h) Duże zaangażowanie przedstawicieli różnych sektorów w działania mające na celu rozwój obszaru LGD.	1.9.2 oraz rozdział III LSR: Potencjał LGD pkt 3. oraz rozdział Partycypacyjny i charakter LSR	h) Niewystarczająca liczba ofert pracy (miejsc pracy).	1.4.1 1.4.3 1.1.6 1.3.6
i) Doświadczenie w realizacji inwestycji w tym w ramach PROW - zakończone sukcesem inicjatywy mające na celu włączanie zasobów w obieg społeczny i gospodarczy)	Rozdział III LSR: Potencjał LGD (zwłaszcza pkt 3.1 pkt 3.4)	i) Niedostosowanie podażowej strony rynku pracy do popytu na lokalnym rynku pracy (braki w „know-how”, wykształceniu, doświadczeniu, umiejętnościach, kwalifikacjach)	1.6.3 1.6.5 1.7.5 1.7.6 1.3.3 1.3.4 1.3.7 1.2.1
j) Kultywowanie bogatych tradycji, dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego; lokalnych tradycji i zwyczajów (dziedzictwo lokalne materialne i niematerialne stanowiące potencjał rekreacyjno – turystyczny.	1.9.1 1.9.3	j) Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców LGD	1.7.6 1.3.6
k) Obszar LGD jest bogaty w materialną i niematerialną spuściznę kulturową i historyczną.	1.9.1 1.9.3	k) Niedoinwestowana infrastruktura kubaturowa i liniowa umożliwiająca społeczności	1.9.3

		dostęp do obiektów zagospodarowania publicznego (społecznego)	
l) Dobre warunki do uprawiania turystyki w szczególności pieszej (przez obszar LGD przebiegają szlaki turystyczne, trasy rowerowe, do cennych zasobów należy zaliczyć ścieżki ekologiczne, dydaktyczne).	1.2.1 1.2.2 1.8.3	l) Niski poziom powiązań pomiędzy lokalnymi podmiotami w ramach łańcucha dostaw.	1.7.4 1.6.5
m) Stosunkowo czyste środowisko	1.6.3 1.2.1	m) Niedostateczna oferta rekreacji i spędzania czasu wolnego dla mieszkańców oraz turystów Niedostateczne wykorzystanie bogactwa złóż naturalnych w kontekście różnych aspektów turystycznych	1.8. 1.2.2
n) Unikalne bogactwo flory, fauny – występowanie korzystnych warunków przyrodniczych oraz krajobrazowych do uprawy turystyki.	1.8.3 1.2.2	n) Niska świadomość mieszkańców w obszarze wiedzy o działaniach na rzecz ochrony środowiska, która nie przekłada się na konkretne, satysfakcjonujące postawy i działania proekologiczne	1.7.5
o) Występowanie unikalnych zasobów ożywionych oraz nieożywionych (w tym bogactwo złóż naturalnych).	1.2.2 1.2.3	o) Zasoby dziedzictwa kulturowego, krajobrazowego, przyrodniczego stanowiące walory turystyczne nie są wypromowane na szerszą skalę - słaba promocja obszaru LGD	1.6.3 1.8.3 1.9.3
Szanse (O)	Odniesienie do diagnozy	Zagrożenia (T)	Odniesienie do diagnozy
a) Wzrost zainteresowania zdrowym, proekologicznym stylem życia zarówno w sferze prywatnej, jak i zawodowej.	1.2.1	a) Tendencja do utraty kapitału ludzkiego	1.1.5 1.4.1
b) Dostępność środków zewnętrznych np.: UE na realizację projektów innowacyjnych	1.7.4	b) Wzrost negatywnych skutków globalizacji (m.in. drenaż mózgow)	1.1.6 1.4.1
c) Rozwój agroturystyki i turystyki	1.8.1	c) Słabnące więzi międzyludzkie.	1.9.3
d) Wzrost zainteresowania turystyką weekendową, popołudniową oraz rekreacją	1.8.2	d) Nasilanie się niekorzystnych zjawisk demograficznych.	1.1.1 1.4.2
e) Możliwość uzyskania dofinansowania na budowę dróg	Rozdział III LSR: Potencjał LGD pkt 3.1	e) Słaba koniunktura gospodarki	1.6.5
f) Wzrastająca atrakcyjność inwestycyjna regionu	1.7.3	f) Zmiany w przepisach prawnych oraz ich niespójność tworzące bariery prawne	1.6.5
g) Możliwość pozyskania środków na działalność proekologiczną (wynikającą z założeń Strategii Europa 2020)	1.7.5	g) Tendencja do uczestnictwa w kulturze za pośrednictwem Internetu	1.9.3

h) Widoczna tendencja do tworzenia kompleksów edukacyjno-rekreacyjno-rozrywkowych	1.8.2	h) Bariery w pozyskaniu oraz rozliczaniu środków zewnętrznych	1.9.3
i) Wzrost zainteresowania w zakresie wykorzystania alternatywnych źródeł energii	1.7.5	i) Brak wystarczających środków finansowych na realizację inicjatyw	1.9.3
j) Wsparcie ze strony UE dla realizacji koncepcji life-long learning umożliwiające podnoszenie i uaktualnianie kompetencji zawodowych	1.3.3 1.4.3	j) Niewystarczający poziom dochodów rozporządzalnych społeczeństwa	1.5.3
k) Nawiązanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej celem transferu wiedzy (wymiany najlepszych dostępnych praktyk) - Możliwość promowania walorów obszaru LSR na szerszym forum	1.4.4. 1.7.4 1.7.5	k) Wzrost emisji zanieczyszczeń	1.2.1
l) Rozbudowa korytarzy transportowych w województwie podkarpackim	1.2.1 1.7.2		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników otwartych spotkań partycypacyjnych z interesariuszami LGD

Najważniejszy z perspektywy społeczności obszaru LGD złożony problem to: niski standard życia wynikający z niewystarczającego poziomu przedsiębiorczości. Przejawia się on w pewnym marazmie społecznym, niewystarczającej liczbie pomysłów, braku świadomości istnienia inspirujących wzorców, know-how na wykorzystanie unikalnych i różnicowanych, szerokorozumianych zasobów obszaru. Bogate lokalne zasoby ożywione (szczególnie kapitał ludzki) i nieożywione m. in. walory rekreacyjne, kulturowe, środowiskowe (stanowią jako komponent kompleksowych działań synergicznych i systemowych) kluczowe czynniki sukcesu, które powinny być podstawą wykorzystywaną w procesie włączenia społecznego mieszkańców. W procesie aktywizacji mieszkańców i promocji obszaru niezbędne jest uaktualnianie i podnoszenie kompetencji. Bogactwo kulturowe tradycji i zwyczajów, które spaja i jednocześnie wyróżnia społeczność obszaru LGD może odpowiednio wykorzystane generować korzystne warunki powstawaniu innowacyjnych inicjatyw społecznych i gospodarczych uwzględniających triadę korzyści społecznych, ekonomicznych oraz ekologicznych. Pomimo dobrej lokalizacji obszaru istniejąca lokalnie infrastruktura społeczna oraz drogowa wymaga rewitalizacji oraz innych działań na rzecz rozwoju. Niesie to konieczność poczynienia inwestycji mających na celu poprawę jej dostępności dla mieszkańców i turystów. Cenne i interesujące obiekty lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i krajobrazowego, kulturowego oraz historycznego wymagają inwestycji, które w rezultacie poprawią ich dostępność oraz atrakcyjność turystyczną. Zauważalny jest niedostateczny poziom wykorzystania płaszczyzn współpracy na arenie krajowej oraz międzynarodowej. Jego zasadniczą przyczyną są niewystarczające zasoby finansowe. Organizacja międzynarodowych oraz lokalnych platform transferu wiedzy w ramach współpracy przyczyni się do udostępnienia i wdrożenia (w ramach benchmarkingu) najlepszych dostępnych praktyk w różnych obszarach funkcjonowania LGD, a tym samym do wzmocnienia potencjału lokalnych liderów.

MOCNE STRONY

Analizując mocne strony obszaru LGD "Trygon - Rozwój i Innowacja" należy podkreślić potencjał, siłę i wartość jego kapitału ludzkiego. Dotychczasowe rezultaty podejmowanych działań pokazują doświadczenie i duże zaangażowanie przedstawicieli różnych sektorów w działania mające na celu rozwój obszaru LGD w ostatnich kilku latach. Warta uwypuklenia jest korzystna obecnie struktura wiekowa społeczeństwa. Duży potencjał zasobów ludzkich sprawia, że umiejętnie nakierowany na cel kapitał intelektualny może podejmować działania w różnych obszarach, w celu wyeliminowania (będących przedmiotem niniejszej strategii) kluczowych problemów. W profesjonalnej literaturze zwraca się bowiem uwagę, iż to człowiek poprzez właściwe, racjonalne gospodarowanie zasobami przyczynia się do optymalnego i satysfakcjonującego społeczeństwa ich wykorzystania, w taki sposób, aby zaspokajały potrzeby zarówno aktualnie żyjących, jak i przyszłych pokoleń. Obiektywna analiza pozwala na stwierdzenie, że obszar LGD dysponuje bardzo dużym, cennym, unikalnym (pod względem dogodnej lokalizacji i spektrum możliwości

wykorzystania) bogactwem zasobów zarówno ożywionych oraz nieożywionych, jak i materialnych oraz niematerialnych. Spuścizna kulturowa i historyczna, dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego; lokalnych tradycji i zwyczajów (dziedzictwa lokalnego) stanowią niepodważalnie istotny potencjał rekreacyjno – turystyczny oraz gospodarczy. Potencjał ten jest wzmacniany przez czyste środowisko, unikalne bogactwo flory, fauny, złóż naturalnych, występowanie korzystnych parametrów przyrodniczych oraz krajobrazowych, które tworzą idealne warunki do uprawy turystyki. Szczególnie dogodne warunki widoczne są dla rozwoju turystyki weekendowej oraz popołudniowej. Obszar LGD posiada atuty niezbędne do właściwego realizowania funkcji rekreacyjnej, która w coraz bardziej "pędzącym świecie" nabiera na znaczeniu. Kombinacja i unikatowość zasobów LGD stwarza duże szanse na organizację innowacyjnych form spędzania czasu wolnego nie tylko dla mieszkańców, ale także dla turystów. Wprowadzie atutem obszaru LGD jest prężnie rozwijająca się baza infrastruktury społecznej, jednak jest ona mało dostępna (zarówno w świetle oczekiwań mieszkańców, jak i gości). W tym kontekście ważne jest poprawianie dostępności infrastruktury społecznej, drogowej, turystycznej, rekreacyjnej. Pożądane jest budowanie i wykorzystywanie platform współpracy krajowej oraz międzynarodowej, które pozwalają na transfer najnowszych, optymalnych rozwiązań oraz budowanie sieci współpracy pozwalających na generowanie efektu synergii. Sektory LGD oraz instytucje otoczenia biznesowego tworzą warunki sprzyjające włączeniu społecznemu i wspierające rozwój działalności gospodarczej. W sferze gospodarczej należy podkreślić, iż jest wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych - szczególnie tych należących do mikroprzedsiębiorstw zajmujących się działalnością handlową, usługową oraz budowlaną.

SŁABE STRONY

Mimo dużego potencjału wynikającego z posiadanych zasobów widoczne są słabe strony obszaru LGD dowodzące tego, iż posiadany potencjał nie jest lub jest tylko częściowo, prawidłowo zagospodarowany. Małe jest zaangażowanie w szczególności osób młodych, w działalność społeczną. Niedostateczna (w stosunku do możliwości i oczekiwań) jest oferta rekreacji i spędzania czasu wolnego dla mieszkańców oraz turystów. Na niskim poziomie jest również wykorzystanie bogactwa złóż naturalnych, w kontekście różnych aspektów turystycznych. Mankamentem jest niska świadomość mieszkańców w obszarze wiedzy o działaniach na rzecz ochrony środowiska. Ma to duże znaczenie, gdyż bez świadomości ekologicznej trudno o występowanie pożądanych postaw i działań proekologicznych widocznych zarówno w sferze prywatnej, jak i zawodowej. Ponadto zasoby dziedzictwa kulturowego, krajobrazowego, przyrodniczego stanowiące walory turystyczne nie są wypromowane na szerszą skalę. Brak jest wyraźnej orientacji marketingowej - w szczególności koordynacji i komplementarności działań promocyjnych. Niedoinwestowana infrastruktura kubaturowa i liniowa utrudnia społeczności dostęp do obiektów zagospodarowania publicznego (społecznego) Występuje niski poziom powiązań pomiędzy lokalnymi podmiotami w ramach łańcucha dostaw, co uniemożliwia osiągnięcie efektu synergii i utrudnia współpracę. Widoczne są determinanty sprzyjające wykluczeniu społecznemu i ubóstwu. Niepokojąca jest migracja ekonomiczna przybierająca formę emigracji młodych ludzi w poszukiwaniu pracy i lepszych warunków życia. Nasilaniu ulegają niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej na obszarze LGD. Widoczna jest tendencja do wzrostu kwoty wydatków ogółem przeznaczanych na pomoc społeczną na obszarze LGD. Pogarsza się standard życia mieszkańców. Wynika to między innymi z tego, że niewystarczająca jest liczba ofert pracy (miejsc pracy). Ponadto ma miejsce niedostosowanie podażowej strony rynku pracy do strony popytowej (braki w aktualnym „know-how”, wykształceniu, doświadczeniu, umiejętnościach, kwalifikacjach). Niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców LGD także wpływa na to, że duża liczba osób pozostaje bez zatrudnienia (jest nieaktywna zawodowo, bezrobotna). Wysoki poziom bezrobocia występuje wśród osób w wieku produkcyjnym - szczególnie w grupie wiekowej do 34 lat oraz powyżej 55 lat. Należy podkreślić, że blisko połowa bezrobotnych w wieku 18-34 lata to osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Do grup defaworyzowanych należy zaliczyć szczególnie kobiety, osoby niepełnosprawne, osoby starsze. Mankamentem są nierozwinięte sieci współpracy i powiązań lokalnych liderów w ramach budowania kapitału społecznego i transferu wiedzy na arenie krajowej oraz międzynarodowej.

Konkludując: bogate zasoby na obszarze LGD występują, aczkolwiek nie są one w pełni, właściwie wykorzystywane.

SZANSE

W kontekście mocnych stron i możliwości ich wykorzystania niezwykle istotne są szanse, jakie pojawiają się w otoczeniu zewnętrznym. Widoczny jest wzrost zainteresowania w zakresie wykorzystania alternatywnych źródeł energii. W odniesieniu do rozwoju szerokorozumianej turystyki (w tym aktywności mającej na celu rekreację) widoczny jest wzrost zainteresowania zdrowym, proekologicznym stylem życia zarówno w sferze prywatnej, jak i zawodowej. Styl ten nie jest tylko modą, ale promowaną w ramach działań edukacyjnych postawą i filozofią życia

kreującą nowe, perspektywicznie się rozwijające rynki zbytu produktów lokalnych. Rozbudowa korytarzy transportowych w województwie podkarpackim może dodatkowo wzmocnić widoczny wzrost zainteresowania turystyką weekendową, popołudniową oraz rekreacją. To daje szansę na wzrost poziomu przedsiębiorczości poprzez generowanie możliwej do zagospodarowania niszy rynkowej, która dostarczając mieszkańcom dodatkowych źródeł dochodu, przyczyni się do poprawy standardu ich życia. Należy podejmować zintegrowane, systemowe działania integrujące gospodarowanie posiadanymi zasobami, gdyż widoczna jest tendencja do tworzenia kompleksów edukacyjno-rekreacyjno-rozrywkowych.

Rośnie atrakcyjność inwestycyjna regionu. Dostępność środków zewnętrznych na realizację projektów wyrównujących szanse (np. innowacyjnych, proekologicznych, kulturowych, infrastrukturalnych) uzupełniana jest cennym wsparciem ze strony UE dla realizacji koncepcji life-long learning umożliwiającej podnoszenie i uaktualnianie kompetencji zawodowych. Taka kompatybilna polityka daje duże szanse na pobudzenie i rozwój aktywności społecznej. Jest to możliwe poprzez wykorzystanie lokalnych, unikalnych zasobów m. in. kulturowych, rekreacyjnych, środowiskowych celem generowania korzystnych warunków sprzyjających przedsiębiorczości m. in. w postaci powstawania nowych miejsc pracy, podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej, współpracy branżowej i międzysektorowej na poziomie międzyregionalnym i międzynarodowym celem transferu wiedzy (wymiany najlepszych dostępnych praktyk) oraz skutecznej promocji walorów obszaru LGD. Wspólna praca nad projektami sprzyja budowaniu kapitału społecznego i relacyjnego, które są kluczowe w kontekście prawidłowego rozwoju obszaru LGD.

ZAGROŻENIA

Poważne zagrożenia stanowią negatywne konsekwencje procesów globalizacyjnych. Widoczne jest nasilanie się niekorzystnych zjawisk demograficznych (m. in. starzenie się społeczeństwa, zmniejszająca się ilość dzieci, zachwianie struktury osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym). Należy podkreślić istnienie zagrożeń takich, jak drenaż mózgów, słabnące więzi międzyludzkie, czy tendencja do uczestnictwa w kulturze za pośrednictwem Internetu. Obawy rodzi słaba koniunktura gospodarki, niski poziom dochodów rozporządzalnych społeczeństwa, częste i nieprzewidywalne zmiany w przepisach prawnych oraz ich niespójność, obawa przed barierami w pozyskiwaniu i rozliczaniu środków zewnętrznych oraz brak wystarczających środków finansowych na realizację przyjętych inicjatyw. Zagrożenie stanowi także wzrost poziomu zanieczyszczeń

5. CELE I WSKAŹNIKI

1. Logika realizacji LSR

Obszar objęty LSR jest spójny i posiada wiele wspólnych cech charakterystycznych. Wszystkie gminy wchodzące w skład obszaru LGD mają podobne problemy: brak wystarczającej oferty na rynku pracy w stosunku do potrzeb, bezrobocie w tym osoby nieaktywne zawodowo do 34 roku życia oraz kobiety, duża liczba rodzin wymagająca pomocy socjalnej, migracja wykształconej młodzieży, duża liczba niepełnosprawnych i osób starszych, słabnące więzi międzyludzkie, brak wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz wzrost negatywnych skutków globalizacji, wzrost emisji zanieczyszczeń, konieczność inwestowania w infrastrukturę kubaturową i liniową przy ograniczonych środkach własnych na inwestycje, słaba promocja i słabe wykorzystanie zasobów kulturowe i krajobrazowe, turystycznych. W rozdziale 3 „Diagnoza-opis obszaru i ludności” oraz w rozdziale 4 „Analiza SWOT” wszystkie te problemy zostały zasygnalizowane. Jednak większą wagę położono na scharakteryzowanie zagadnień, które mogą być rozwiązane w trakcie realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

2. Proces formułowania celów ogólnych, celów szczegółowych i przedsięwzięć dla potrzeb LSR

Cele LSR odnoszą się tylko do pewnej części zagadnień i problemów specyficznych dla LGD. W założeniu są one bowiem zgodne z celem w ramach inicjatywy RLKS Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, tj. cel 6B „Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „Wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich” poprzez wdrażanie LSR. Cele są adekwatne do specyfiki obszaru. Są spójne i wynikają z przeprowadzonej analizy SWOT. Sformułowane są w sposób konkretny, są mierzalne i mogą zostać osiągnięte w okresie wdrażania LSR. Dla każdej operacji realizowanej w ramach LSR zostały

określone wskaźniki produktu, rezultatu i oddziaływania. Opierają się na silnych stronach, dążą do wzmocnienia słabych, wykorzystania okazji i przeciwstawianiu się zagrożeniom. Są zbieżne i uzupełniają cele określone w innych dokumentach programowych gmin i miejscowości obszaru LGD. Źródła finansowania zostały opisane w rozdziale VIII „Budżet LSR”

3. Cele i komplementarność w LSR.

Uzasadnienie poszczególnych celów i ich komplementarności w odniesieniu do specyfiki obszaru.

Cel ogólny 1

„Podniesienie standardu życia mieszkańców poprzez tworzenie i rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych z wykorzystaniem unikalnych zasobów obszaru”

Cel jest reakcją na wnioski z analizy SWOT: W kontekście problemów takich jak starzenie społeczeństwa, niewystarczająca oferta miejsc pracy na lokalnym rynku, duża migracja ludzi młodych i wykształconych do innych ośrodków w Polsce i za granicę, skutkują drenażem mózgów, a w konsekwencji spadkiem aktywności i wyludnianiem się obszaru. Dlatego istotnym jest wykorzystanie atutów oraz mocnych stron wynikających ze specyfiki obszaru LGD. Są nimi w szczególności położenie w pobliżu dużego ośrodka miejskiego, jakim jest Rzeszów przy jednoczesnej lokalizacji LGD w stosunkowo spokojnej okolicy, o ciekawym i urozmaiconym krajobrazie charakteryzującym się niskim poziomem zanieczyszczenia środowiska. Pomimo wzrastającej liczby rejestrowanych podmiotów gospodarczych na obszarze LGD, nadal liczba dostępnych miejsc pracy jest niewystarczająca. Charakterystyczne dla obszaru LGD jest rozdrobnienie gospodarstw rolnych. Specyfika ich funkcjonowania również ma wpływ na ilość osób pozostających bez pracy. Dlatego istotnym jest wykorzystanie potencjału drzemącego wśród lokalnej społeczności: nowych lokalnych przedsiębiorców (chcących dokonać samozatrudnienia poprzez założenie własnej działalności gospodarczej) oraz właścicieli istniejących już mikroprzedsiębiorstw – chętnych do rozwijania prowadzonej przez siebie działalności poprzez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań przy wykorzystaniu unikalnych zasobów obszaru. Działania związane z aktywizacją na rynku pracy będą wspierane zarówno bezpośrednio, jak też poprzez wskazanie zainteresowanym innych, możliwych do wykorzystania w ich indywidualnych sytuacjach, źródeł – programów, z których można uzyskać dofinansowanie.

Cel szczegółowy 1.1

„Rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych oraz wspieranie rozwiązań innowacyjnych, proekologicznych”

W ramach realizacji tego celu ważne jest wspieranie osób, które zamierzają rozwinąć działalność gospodarczą co da możliwość zatrudnienia nowych pracowników, również rekrutujących się z grup defaworyzowanych. Cechą charakterystyczną sektora gospodarczego na obszarze LGD jest stosunkowo duża (jak na obszary wiejskie) ilość zarejestrowanych mikro podmiotów gospodarczych - z reguły prowadzonych przez osoby fizyczne zatrudniające kilka osób. Jest to, szczególnie widoczne zjawisko w gminach Boguchwała oraz Świlcza. Ponieważ prawidłowe funkcjonowanie opisanych podmiotów stanowi źródło utrzymania kilku tysięcy osób stąd kondycja i wsparcie sektora gospodarczego jest ważnym zadaniem nie tylko dla gmin, ale również dla LGD, co jest mocno zasygnalizowane przez przedstawicieli wszystkich sektorów. W obecnych czasach trudno sobie wyobrazić dynamiczny rozwój działalności gospodarczej bez udziału nowych innowacyjnych rozwiązań poprzez zastosowanie rozwiązań produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych o proekologicznym charakterze. Przedsiębiorcy celem prawidłowej realizacji przygotowanych przez siebie projektów będą mieli (w ramach jego realizacji) możliwość podnoszenia swoich kompetencji, jak również kompetencji swoich pracowników, również (w zależności od specyfiki projektu), swojej świadomości ekologicznej celem kształtowania właściwych – społecznie – odpowiedzialnych postaw, a także inspiracji w postaci innowacyjnych rozwiązań, jakie będą mogli wykorzystać w swojej działalności.

Cel szczegółowy 1.2

„Tworzenie warunków powstawania miejsc pracy oraz podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej”

Realizacja tego celu przyczyni się do podniesienia poziomu przedsiębiorczości poprzez kreowanie dogodnych warunków do podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej na obszarze LGD przez nowych przedsiębiorców przede wszystkim wywodzących się z grup defaworyzowanych. Istotną barierą wejścia na rynek są ograniczone możliwości finansowania nowych przedsięwzięć. Ważnym ograniczeniem wskazanym w analizie SWOT jest również ciągła zmienność warunków makrootoczenia – w szczególności nieprzewidywalność przepisów prawnych ich zawężenie i niespójności interpretacyjne. W ramach LSR planowane jest zatem kompleksowe wsparcie przyszłych przedsiębiorców chcących dokonać samo zatrudnienia. Jest to zjawisko pożądane w świetle tworzenia nowych miejsc pracy. W ramach realizowanych przez siebie projektów potencjalni przyszli przedsiębiorcy będą mieli możliwość podnoszenia swoich kompetencji dzięki czemu uzyskają m. in. podstawową wiedzę, na temat różnych aspektów zarządzania działalnością gospodarczą w hiperkonkurencyjnym otoczeniu, w szczególności tego jak można rozwiązywać problemy biurokratyczne wynikające np. z uzyskania stosownych zezwoleń niezbędnych do założenia działalności gospodarczej. Możliwość uzyskania w ramach wykonywanego projektu wsparcia szkoleniowego przez przyszłych, jak i obecnych przedsiębiorców będzie miało na celu uaktualnienie oraz uzupełnienie ich wiedzy.

Cel ogólny 2

„Rozwój aktywności społecznej poprzez wykorzystanie lokalnych walorów rekreacyjnych, kulturowych, środowiskowych”

Obszar LGD można zaliczyć do ciekawszych miejsc powiatu rzeszowskiego gdzie można pochwalić się godnym uwagi terenem oraz walorami krajoobrazowo-turystycznymi. Teren obejmuje wiele miejsc godnych uwagi upamiętnienia i zachowania dla potomnych. Na obszarze funkcjonują liczne zespoły i kapele ludowe, orkiestry dęte pielęgnujące dawne tradycje i zwyczaje ludowe oraz kultywujące lokalny folklor. Aktywnie działają liczne organizacje i stowarzyszenia społeczne, które propagują wiedzę o historii i kulturze oraz aktywnie uczestniczą w organizacji imprez kulturalnych, sportowych. Dodatkowo działają Ośrodki Kultury, świetlice wiejskie, Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, ludowi twórcy i gawędziarze. Region jest bogaty etnograficznie, elementy kulturowe, obrzędy, zwyczaje stanowią część składową kultury lokalnej. Uroczyscie obchodzone są różnego rodzaju święta, uroczystości, warsztaty czy imprezy. Jednym ze strategicznych kierunków celu jest zachowanie tożsamości społeczności lokalnej, stworzenie warunków dla zwiększenia integracji i rozwój aktywności społeczności lokalnej poprzez wykorzystanie lokalnych walorów, inicjowanie działań na rzecz rozwoju lokalnej społeczności, współpracy organizacji i instytucji społeczno – kulturalnych na rzecz integracji lokalnego środowiska społecznego oraz promocja działań proekologicznych.

Cel szczegółowy 2.1

„Zachowanie i promowanie lokalnych tradycji i zwyczajów”

Realizowany cel pozwoli odkryć i utrwalić wśród mieszkańców wiedzę na temat tradycji ludowych wciąż żywych na terenie LGD, pokazując i przybliżając produkty, dawne obrzędy, zwyczaje i obyczaje charakterystyczne dla obszaru LGD. Obszar LGD może pochwalić się wieloma zespołami folklorystycznymi, kapelami ludowymi mającymi w swoich repertuarach widowiska, spektakle, tańce specyficzne dla regionu. Mając świadomość przemijania zachłystnięcia się nowoczesnością, zanikającego dbania o dziedzictwo kulturowe i tradycje cel ten pomoże wyjść naprzeciw z inicjatywą, która będzie nie tylko budowała naszą świadomość regionalną, ale również będzie miała charakter edukacyjny. Wychodząc naprzeciw temu problemowi zostaną stworzone działania które w sposób miły i przyjemny pomogą zapoznać się z historią, obrzędami, tradycjami naszego region, jak również z historią naszych przodków. W ramach tego celu realizowane będą przedsięwzięcia kulturalne, promocje lokalnych artystów ludowych, działania pomagające w poznawaniu własnej tożsamości oraz regionu. Nie zabraknie działań mających na celu poznawanie historii naszego regionu, uczenia szacunku do kultury ludowej jako spuścizny naszych dziadków oraz sposobności ocalenia od zapomnienia całego dorobku ludowego. Poprzez realizację projektów zostanie wzmocnione wśród lokalnej społeczności poczucie przynależności do danego regionu, jego tradycji i kultury.

Cel szczegółowy 2.2

„Włączenie społeczne mieszkańców poprzez aktywizację i podnoszenie kompetencji z uwzględnieniem promocji działań proekologicznych”

Z uwagi na niski stan wiedzy o regionie i jego walorach turystycznych, historycznych i środowiskowych założono przygotowanie programu mającego na celu podniesienie wiedzy i umiejętności. Na obszarze mieszka wiele osób wykluczonych inaczej zwanych grupami defaworyzowanymi Są to zwykle osoby które z różnych przyczyn nie mogą uczestniczyć w działaniach obywateli tego społeczeństwa lub w wyniku braku dostępu do zasobów czy dóbr. Podejmowanie działań w tym kierunku powinno zacząć się od zwiększenia świadomości i wiedzy ekologicznej mieszkańców obszaru LGD, co pociąga ze sobą przeprowadzenie ekologicznych działań edukacyjnych. LGD założyło wsparcie wszelkich działań edukacyjnych skierowanych do mieszkańców uświadamiających potrzebę prawidłowego postępowania z wodą, ściekami i odpadami oraz energia odnawialną. Kształtowanie właściwych postaw ekologicznych powinno zacząć się już od najmłodszych lat dlatego ważne jest włączenie do współpracy stowarzyszeń, organizacji pozarządowych oraz innych partnerów mogących wspomóc te działania. Informowanie i zapoznawanie mieszkańców z zagrożeniami, działaniami prewencyjnymi i ochroną środowiska naturalnego w trakcie organizowania akcji, imprez ekologicznych, warsztatów, szkoleń, konferencji, będzie miało przełożenie na ich zwiększoną aktywność ekologiczną co pozwoli wykreować obszar LGD oraz podnieść swoje kompetencje i wyjść z cienia w poszukiwaniu pracy oraz własnych zainteresowań. Udział w szkoleniach i warsztatach dla pracowników oraz członków LGD przyczyni się do zwiększenia wiedzy, zdobycia doświadczenia i umiejętności w przygotowaniu wniosków, wyborze i ocenie operacji oraz rozliczania projektów. Działania te są konieczne aby móc zapewnić prawidłowy tok prac związanych z wdrażaniem LSR kierowanego przez społeczność.

Cel szczegółowy 2.3

„Pobudzenie aktywności mieszkańców poprzez realizację innowacyjnych inicjatyw społecznych opartych na lokalnych zasobach”

Na obszarze LGD działa wiele organizacji pozarządowych wspierających różne sfery życia społeczno –gospodarczego mieszkańców. Są to przede wszystkim stowarzyszenia, zespoły sportowe, ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich. Obszar LGD wiąże ze sobą wiele tradycji specyficznych dla danego regionu ale także wiele atrakcji kulturowych, środowiskowych, turystycznych. W rozwinięcia obszaru uatrakcyjnienia turystycznie niekiedy wystarczy zorganizowanie imprez promujących obszar, dany produkt. Informacja, promocja, pobudzenie aktywności mieszkańców musi być wielokierunkowe, dotycząca całego obszaru wykorzystując dostępne zasoby i środki. Konieczne jest organizowanie imprez na obszarze służących promocji obszaru LGD, będą to atrakcje promujące dany produkt, lokalne atrakcje turystyczne, dziedzictwo kulturowe, historie i nie tylko. Na obszarze zostaną podjęte inicjatywy mające na celu promocję oraz pobudzenie aktywności mieszkańców poprzez realizację innowacyjnych inicjatyw.

Cel szczegółowy 2.4

Umożliwienie dostępu mieszkańcom obszaru LGD do instytucji realizującej wdrażanie LSR.

W ramach realizacji tego celu planowane będą zadanie związane z ułatwieniem dostępu mieszkańcom obszaru LGD do instytucji realizującej wdrażanie LSR. Siedziba LGD oraz punkty informacyjno –promocyjne są nakierowane na pomoc mieszkańcom poprzez poprawę warunków życia oraz aktywizację. Aby móc zapewnić obsługę dla mieszkańców obszaru konieczne jest bycie „blisko ludzi”. Dlatego też chcąc ułatwić im ten kontakt LGD świadczy usługi doradcze w każdej z trzech gmin Stowarzyszenia. Biuro LGD pomaga przyszłym beneficjentom w przygotowywaniu wniosków oraz ich rozliczaniu. Zajmuje się również informacją mieszkańców o swojej działalności oraz promocją lokalnego dziedzictwo kulturowego, historycznego. Działania te przyczyniają się do wzrostu zainteresowania swoim obszarem oraz zwiększa się liczba osób korzystających z tej pomocy.

Cel ogólny 3

„Poprawa dostępności infrastruktury społecznej, drogowej, turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LGD”

Obszar LGD jest regionem atrakcyjnym turystycznie. Decydują o tym przede wszystkim historia, zabytki, naturalne cechy środowiskowe w szczególności bogactwo lasów. Pomimo tych walorów turystyka nie jest wystarczająco rozwiniętą sferą aktywności gospodarczej mieszkańców. Niewątpliwą przeszkodą w tym zakresie jest słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, drogowa, społeczna i rekreacyjna. Subregion nie jest w wystarczającym stopniu rozpoznawalny – należy budować jego markę. Szeroko zakrojona, wielowymiarowa promocja subregionu jest konieczna: brakuje bowiem punktów informacji turystycznych, aktualnych informacji w postaci zakładek na stronach internetowych gmin dotyczących atrakcji/walorów regionu. Celem operacji jest zmiana na lepsze warunków rekreacji i uprawiania różnych form turystyki - na co wpływ będą mieć wybudowane drogi, chodniki, place zabaw. Nowa lub przebudowana infrastruktura drogowa umożliwi połączenie obiektów użyteczności publicznej, w których są świadczone usługi społeczne, zdrowotne, opiekuńczo-wychowawcze i edukacyjne z siecią dróg publicznych, oraz skrócą dystans lub czas dojazdu do tych obiektów. W cel wpisuje się również rewitalizacja obiektów zabytkowych oraz zintegrowane działania mające na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy 3.1

„Poprawa stanu infrastruktury drogowej”

W ramach realizacji tego celu planowane jest podjęcie działań związanych z poprawą stanu infrastruktury drogowej poprzez budowę lub przebudowę publicznych dróg gminnych lub powiatowych. Poprawa infrastruktury drogowej przyczyni się do lepszego połączenia komunikacyjnego pomiędzy głównymi obiektami użyteczności publicznej, których są świadczone usługi społeczne, zdrowotne, opiekuńczo-wychowawcze lub edukacyjne dla ludności lokalnej z siecią dróg publicznych albo skrócą dystans lub czas dojazdu pomiędzy nimi. Dążenie do tworzenia i dbania o wspólne obszary wypływa z chęci i potrzeb mieszkańców do rozwoju i kształcenia, wyrównywania szans, uczestniczenia w życiu kulturalnym i społecznym. W związku z tym konieczne jest poniesienie wydatków związanych z poprawą stanu dróg. Przyczyni się do wzrostu liczby osób korzystających z wachlarza możliwości rozwoju lokalnego kapitału społecznego, jaki daje ułatwiony dostęp do obiektów zagospodarowania publicznego i ich oferty dla przedstawicieli różnych grup interesariuszy.

Cel szczegółowy 3.2

„Rozwój i promocja infrastruktury służącej wzrostowi atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru”

Poprzez rozwój i promocję infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD nastąpi wzrost liczby turystów odwiedzających nasz obszar i pozostawiających na tym terenie część swoich dochodów rozporządzalnych. Przyczyni się to do wzrostu zamożności społeczeństwa - szczególnie mieszkańców prowadzących gospodarstwa agroturystyczne. Nie tylko w/w grupa skorzysta z realizacji działań w ramach tego celu. Na portalach będą promowane bowiem różne atrakcje turystyczne całego regionu. Turysty odwiedzający obszar LGD - korzystając z różnego typu form turystyki – wpłyną na bardziej optymalne wykorzystanie zasobów i potencjału gospodarczego regionu przyczyniając się tym samym do rozwoju obszaru. Spora ilość turystów odwiedzających obszar ma oczekiwania co do infrastruktury turystycznej. Dodatkowo problem pogłębia fakt nielicznych punktów informacji turystycznej oraz słaba promocja atrakcji turystycznych. W związku z czym niezbędne jest wsparcie tej infrastruktury.

Cel szczegółowy 3.3

„Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru poprzez zachowanie, odtwarzanie, promowanie, oznakowanie lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego oraz kulturowego i historycznego”

Na terenie LGD znaczący jest zasób zespołów integrujących wodzirejów, śpiewaków, tancerzy. Ich potencjał widoczny jest w liczbie i jakości pracy organizacji (w tym stowarzyszeń łączących artystów „mistrzów” i ich uczniów), którzy kultywują lokalną kulturę, tradycję, zwyczaje i obrzędy. Mając na względzie zachowanie

i przekazanie młodszemu pokoleniu intelektualnego i materialnego dziedzictwa kulturowego konieczne jest gromadzenie, katalogowanie, zapisywanie (na różnego typu nośnikach) wytworów kulturowych mieszkańców obszaru LGD. Zaplanowano zebranie i opracowanie legend i przypowieści historycznych oraz ciekawostek lokalnych. Należy troszczyć się i chronić przed zniszczeniem i zapomnieniem różnego typu atrakcje regionu. Ich odrestaurowanie wpłynie nie tylko na walory estetyczne, ale także pomoże mieszkańcom i turystom na lepsze poznanie historii, ponieważ każdy obiekt niesie za sobą spuściznę.

Cel ogólny 4

„Wzmacnianie potencjału lokalnych liderów na arenie krajowej i międzynarodowej”

Realizacja celu 4 zostanie zrealizowana w ramach poddziałania 19.3 Projekt Współpracy. Cel zakłada wzmocnienie potencjału liderów i mieszkańców obszaru LGD. Jednym z bardziej skutecznych sposobów, który może wpłynąć na poszerzenie horyzontów osób i podmiotów działających na obszarze LGD (przedsiębiorcy, artyści, sportowcy, osoby udzielające się społecznie, stowarzyszenia, grupy nieformalne, członkowie LGD itp.) jest wymiana doświadczeń naszego LGD z innymi LGD, które funkcjonują zarówno w kraju jak i za granicą. Założeniem planowanych projektów współpracy zarówno na szczeblu krajowym jak i międzynarodowym, jest zapoznanie się z metodami aktywizacji lokalnych społeczności, budowaniem kapitału społecznego, procesem konsultacji społecznych różnych przedsięwzięć, a także przygotowaniem, realizacją i rozliczaniem podejmowanych projektów w zakresie różnych działań. Szczegóły projektów współpracy zostałyby dopracowane tak, aby były jak najbardziej efektywne.

Cel szczegółowy 4.1

„Rozwój lokalnego kapitału społecznego poprzez budowanie relacji, wymianę doświadczeń z podmiotami zagranicznymi”

W ramach tego celu zakłada się zorganizowanie projektu współpracy o charakterze międzynarodowym, którego głównym adresatem mają być działający na obszarze LGD przedstawiciele sektora gospodarczego (w tym osoby z grup defaworyzowanych, które uzyskały dofinansowanie na podejmowanie działalności gospodarczej). Współpraca międzynarodowa zwiększa możliwości biznesowe, tworząc tym samym potencjał m.in. dla wzrostu sprzedaży produktów, pozyskania partnerów biznesowych w celu ulepszenia produktu lub procesu produkcji, a także uzyskania dodatkowego know-how dla przedsiębiorców działających na obszarze LGD, a co za tym idzie i samego obszaru LGD. Współpraca pozwala partnerom odnieść korzyści ze wzajemnej komplementarności i zyskać na podobieństwach. Ponadto doświadczenia z innych krajów pomogą poszerzyć horyzonty biznesowe i zachęcać przedsiębiorców do zastosowania ulepszonych działań operacyjnych. To z kolei powinno, zgodnie z zasadą domina, przynieść obszarom wiejskim wchodzącym w skład naszego LGD, korzyści społeczno-ekonomiczne i środowiskowe.

Cel szczegółowy 4.2

„Wymiana dobrych praktyk poprzez współpracę na zasadach dialogu międzyregionalnego”

LGD poprzez realizację celu chce dać lokalnej społeczności zamieszkującej obszar objęty LSR możliwość odkrywaniu na nowo swojego regionu, jego kultury i historii. Poprzez lepsze zrozumienie własnego regionu, kontakty międzyregionalne mogą przyczynić się do tego, że lokalne podmioty będą bardziej skłonne do jego reprezentowania i staną się tym sposobem jego „ambasadorami”. Projekt współpracy *Wydarzenia sportowo-rekreacyjne* w swoim założeniu opiera się na zasobach ludzkich, przyrodniczych, kulturowych, turystycznych, polega na pobudzeniu aktywności środowisk lokalnych poprzez promowanie zdrowego i aktywnego trybu życia oraz promocję regionu poprzez organizację wydarzeń sportowych oraz towarzyszącym im imprezom kulturalnym. Projekt realizowany będzie we współpracy co najmniej 2 LGD i skierowany jest do mieszkańców obszaru, w tym: osób z grup defaworyzowanych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, lokalnych liderów, rodzin rolniczych, osób starszych, KGW, OSP, itp.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach RLKS a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.

Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS) to termin używany przez Komisję Europejską do opisu podejścia polityki rozwoju. W ramach RLKS oraz w ramach partnerstwa lokalnego społeczność lokalna realizuje i wyznaczone w LSR cele odpowiadające celom RLKS, czyli poprawie spójności społecznej i terytorialnej obszaru LGD, zrównoważonego rozwoju poprzez lepszą mobilizację na szczeblu lokalnym oraz wzrost poziomu kapitału społecznego poprzez zwiększenie partycypacji społecznej na obszarze LGD. LGD w latach 2007-2013 funkcjonowała w ramach podejścia LEADER, którego głównym założeniem było oddolne podejście. Obecny okres programowania podwyższa poprzeczkę polegającą na tym aby zwrócić szczególną uwagę na osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, skierować wsparcie na podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych. W trakcie realizacji przedsięwzięć wystąpi szereg interakcji, związków i oddziaływań. Wystąpi integracja podmiotowa – różne podmioty z różnych sektorów: społecznego, gospodarczego, publicznego oraz mieszkańców będą uczestniczyć w realizacji operacji w ramach jednego przedsięwzięcia. Zbieżność celów – jedna operacja będzie przyczyniać się do osiągnięcia kilku celów. Interakcje celów – realizacja jednego celu ogólnego przyczyni się do realizacji innych celów. Dla każdego przedsięwzięcia służącego realizacji celów zostały określone odpowiednie dla nich mierniki produktu, rezultatu i oddziaływania określające poziom realizacji celów. Oddziaływanie operacji – operacje będzie można zakwalifikować do więcej niż jednego przedsięwzięcia.

Przedsięwzięcie I

„Wsparcie innowacyjnej i proekologicznej przedsiębiorczości”

Przedsięwzięcie polega na aktywizacji lokalnych przedsiębiorców prowadzącej do rozwinięcia dotychczas prowadzonej przez nich działalności gospodarczej (bazujące zarówno na rozwinięciu prowadzonej działalności jak również na przebranżowieniu, lub rozszerzeniu domeny działalności), co przyczyniać się będzie do wzrostu zatrudnienia w przedsiębiorstwach. Korzystne położenie w pobliżu miasta wojewódzkiego, w którym znajduje się międzynarodowy port lotniczy (w Jasionce) oraz bezpośredni dostęp do autostrady A4, ułatwia lokalnym firmom dostęp do rynku krajowego, wschodniego oraz rynku EU. W ramach projektów przedsiębiorcy będą mogli podnosić kompetencje swoje jak również pracowników.

Planowane działania:

-w zakresie rozwijania działalności gospodarczej- liczba operacji 5 polegające m.in. na zakupie nowych maszyn lub wyposażenia, robót budowlanych i usług.

Przedsięwzięcie II

„Wsparcie osób rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej”

Przedsięwzięcie będzie polegało na poległo na podejmowanie działalności gospodarczej przez wnioskodawcę tzw. samo zatrudnienie. Beneficjentami projektów będą osoby fizyczne zamieszkałe na obszarze LGD, z uwzględnieniem potrzeb grup znajdujących się w szczególnej sytuacji życiowej, grup wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem (tzw. grup defaworyzowanych) ma na celu zaktywizowanie do podjęcia samo zatrudnienia. Operacje będą polegały na uzyskaniu dofinansowania na podejmowanie działalności gospodarczej oraz umożliwieniu w ramach tej operacji uczestnictwa w szkoleniach przyczyniających się do podniesienia ich kompetencji w ramach realizowanego projektu.

Planowane działania:

-w zakresie podejmowanie działalności gospodarczej – liczba operacji 48 polegające na podejmowaniu działalności gospodarczej

Przedsięwzięcie III

„Kultywowanie lokalnych tradycji”

Przedsięwzięcia polega na stworzeniu istniejącym i powstającym zespołom stabilnej podstawy do działania, środków na promocję, możliwości prezentowania się w społeczeństwie. W realizacji operacji w ramach tego przedsięwzięcia będą mogły uczestniczyć podmioty sektora publicznego, społecznego tj. organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, biblioteki, instytucje kultury a także osoby fizyczne. W związku z tym, że na obszarze LGD działa wiele zespołów folklorystycznych, KGW, OSP i stowarzyszeń kultywujących lokalne tradycje i zwyczaje, konieczne jest wydanie publikacji odnoszących się do walorów regionu.

Planowane działania:

-w zakresie zachowania dziedzictwa lokalnego– liczba operacji min.14 polegające na zakupie wyposażenia strojów ludowych, strojów galowych dla Ochotniczych Straży Pożarnych, instrumentów dla kapel ludowych, zespołów, wydawanie różnego rodzaju publikacji mających na celu promocję obszaru, dawnych zwyczajów, tradycji i obyczajów.

Przedsięwzięcie IV

„Realizacja warsztatów kompetencyjnych”

Przedsięwzięcie polega na podniesieniu kompetencji oraz promocji działań proekologicznych dla organizacji społecznych, stowarzyszeń, KGW, OSP, klubów sportowych, itp. Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą mogli podejmować praktycznie wszyscy zainteresowani podnoszeniem swoich kompetencji i wiedzy. Ze względu na to że działania związane z ekologią są wciąż znikome dzięki temu przedsięwzięciu będzie możliwość podniesienia wiedzy mieszkańców na tematy związane z ekologią środowiska. W realizacji operacji w ramach tego przedsięwzięcia będą mogły uczestniczyć podmioty JSFP, organizacje pozarządowe, grupy defaworyzowane. W ramach przedsięwzięcia przewidziane są operacje w ramach projektów grantowych oraz aktywizacji.

Planowane działania:

-w zakresie wzmocnienia kapitału społecznego, w tym podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych – liczba operacji min. 25 polegające na działaniach informacyjnych i szkoleniowych, w zakresie aplikowania o środki.

Przedsięwzięcie V

„Organizacja innowacyjnych form spędzania wolnego czasu”

Przedsięwzięcie polega na pobudzeniu aktywności mieszkańców poprzez realizację różnorodnych innowacyjnych inicjatyw społecznych opartych na lokalnych zasobach. Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą polegały w dużej mierze na organizacji imprez integrujących lokalne społeczności. Preferowane będą operacje związane z organizacją imprez dotyczących innowacyjnych inicjatyw społecznych opartych na lokalnych zasobach. W realizacji operacji w ramach tego przedsięwzięcia będą mogły uczestniczyć podmioty sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, mieszkańcy, grupy nieformalne, stowarzyszenia. Organizowane będą nowe imprezy jakich do tej pory na terenie LSR nie było. W ramach przedsięwzięcia przewidziane są operacje w ramach projektów grantowych oraz aktywizacji.

Planowane działania:

-w zakresie promowanie obszaru objętego LSR – min. 10 operacje na Projekty grantowe, min. 44 operacje aktywizacja.

Przedsięwzięcie VI

Funkcjonowanie LGD”

Przedsięwzięcie będzie polegało na zapewnieniu funkcjonowania biura LGD w ramach kosztów bieżących oraz na dotarciu do największej liczby mieszkańców w celu poinformowaniu ich o realizacji LSR kierowanej przez społeczność. Aby biuro LGD mogło funkcjonować niezbędne jest poniesienie kosztów związanych z jego utrzymaniem tj. zaopatrzenia w niezbędny sprzęt oraz zatrudnienie pracowników, którzy będą m.in. udzielać indywidualnego doradztwa 5 dni w tygodniu w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR. W ramach działania związanego z poinformowaniem mieszkańców obszaru LGD będzie prowadzona strona internetowa

informująca o podejmowanych działaniach informacyjno-promocyjnych. Koszty będą związane również z ogłaszaniem naborów w prasie lokalnej, wydrukiem i kolportażem plakatów, wydawaniem publikacji oraz ulotek związanych z działalnością LGD. W ramach przedsięwzięcia planowane są operacje w ramach kosztów bieżących. Planowane działania:

- w zakresie doradztwa- min. 170 podmiotów którym udzielono doradztwa
- w zakresie informowanie o obszarze LGD - 28 zadań.

Przedsięwzięcie VII

„Rozwój infrastruktury drogowej”

Przedsięwzięcie służy zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej. Polega na stworzeniu jak najlepszych warunków dla mieszkańców oraz turystów odwiedzających nasz region. W ramach opisywanego przedsięwzięcia planuje się budowę oraz przebudowę publicznych dróg gminnych lub powiatowych, które umożliwią połączenie obiektów użyteczności publicznej z siecią dróg lokalnych oraz skrócą dystans i czas dojazdu do tych obiektów. Jest to kluczowe w kontekście zapewnienia warunków do właściwego wykorzystywania tych budynków przez interesariuszy i eliminacji barier infrastrukturalnych dotyczących mieszkańców i turystów zainteresowanych ofertą obszaru LGD. Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą mogły podejmować jednostki samorządu terytorialnego, stowarzyszenia oraz organizacje pozarządowe działające na obszarze SRL.

Planowane działania:

- w zakresie budowy, przebudowy dróg gminnych i powiatowych – liczba operacji min. 10

Przedsięwzięcie VIII

„Stworzenie warunków, aby obszar LGD stał się przyjazny mieszkańcom i turystom”

W związku z tym, iż obszar LGD charakteryzuje się ciekawym ukształtowaniem terenu i walorami krajobrazowo-turystycznymi jest możliwość wykorzystania potencjału środowiskowego do rozwijania różnych form aktywności turystycznej. W ramach przedsięwzięcia planuje się udostępnienie dla turystów (będących głównie mieszkańcami sąsiedniego Rzeszowa) atrakcji przyrodniczo-krajobrazowych terenu. Ze względu na istotne walory środowiskowe, będące mocną stroną regionu planowane jest podjęcie działań marketingowych mających na celu zbudowanie wizerunku obszaru LGD, jako subregionu stanowiącego miejsce zapewniające doskonałe warunki do uprawiania aktywnych form wypoczynku. Ważnym elementem realizacji przedsięwzięcia będą działania mające na celu rozwój niezbędnej infrastruktury rekreacyjnej, wyposażonej w elementy zawierające informacje dotyczące obszaru LGD i jego walorów kulturowo środowiskowych mające na celu szeroko pojętą promocję obszaru LGD m.in. wiaty z tablicami informacyjno-edukacyjnymi na temat walorów turystycznych LGD. Dodatkowo powstała infrastruktura będzie wykorzystywana przez lokalną społeczność do innych działań promocyjnych jak np. organizacja imprez ewentów promujących lokalną kulturę, tradycję. Będą one wzmocnione utworzeniem elektronicznej bazy informacji - w tym strony internetowej stanowiącej platformę aktualnej wiedzy o sprawach ważnych dla różnych zainteresowanych grup. Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą skierowane do organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, JSFP, parafii.

Planowane działania:

- w zakresie promowania obszaru – liczba operacji min. 9 polega na tworzeniu bazy informacji turystycznej i stron internetowych związanych tematycznie z ofertą turystyczną, budowa boisk sportowych, wiat, placów zabaw.

Przedsięwzięcie IX

„Rewitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego, krajobrazowego”

Na obszarze LGD działa wiele zespołów folklorystycznych, które mają w swoich repertuarach spektakle, widowiska i tańce specyficzne dla regionu. Podejmowane w ramach przedsięwzięcia działania będą polegały na odtwarzaniu i kultywowaniu miejscowych tradycji, obrzędów i zwyczajów, języka regionalnego i gwary, tradycyjnych wyrobów i rzemiosła, promocji lokalnej twórczości kulturalnej poprzez stworzenie m. in. monografii miejscowości oraz opracowań na temat życia i twórczości ważnych (dla tożsamości lokalnej) osób zamieszkujących obszar LGD. W

ramach tego przedsięwzięcia zostaną zrealizowane operacje mające na celu przywrócenie dawnej świetności obiektom sakralnym jak kapliczki przydrożne oraz pomniki historyczne. Obiekty te zostaną poddane pracom konserwatorskim i restauratorskim. Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą skierowane do gminnych organizacji pozarządowych oraz pozostałych podmiotów działających na obszarze LSR, w ramach przedsięwzięcia przewidziane są operacje w ramach projektów grantowych.

Planowane działania:

- w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego – min. 12 operacji na projekty grantowe polegające m.in. rewitalizacja budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ewidencją gminną, odbudowa lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci, odbudowa obiektów architektury sakralnej oraz obiektów charakterystycznych dla regionu, wydanie monografii promujących lokalne rzemiosło

Przedsięwzięcie X

„Organizacja międzynarodowych płaszczyzn współpracy”

Przedsięwzięcie polega na aktywizacji lokalnych podmiotów gospodarczych prowadzący do rozwinięcia prowadzonej przez nich działalności gospodarczej poprzez możliwość zapoznania się ze specyfiką działania mikroprzedsiębiorców na obszarze LGD znajdującym się poza granicami kraju. Uczestnictwo w przedsięwzięciu umożliwi przedsiębiorcom z obszaru LGD również na dotarcie ze swoją ofertą do zagranicznego odbiorcy.

Planowane działania:

-Projekt współpracy o zasięgu międzynarodowym – liczba operacji 1, polega na wymianie doświadczeń pomiędzy 10 podmiotami gospodarczymi z obszaru LGD a zagranicznymi.

Przedsięwzięcie XI

„Organizacja krajowych płaszczyzn współpracy”

Celem przedsięwzięcia jest aktywizacja szeroko rozumianej lokalnej społeczności (organizacje pozarządowe, kluby sportowe, dzieci i młodzież, osoby starsze, kobiety). Przedsięwzięcie swoim zakresem obejmuje kultywowanie lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego, (obrzędowiska, tradycje kulinarne, zespoły ludowe) promowanie sportu i zdrowego stylu życia oraz integracje międzypokoleniową.

Planowane działania:

-Projekt współpracy o zasięgu krajowym międzyregionalnym – liczba operacji 1 polega na nawiązania współpracy międzyregionalnej pomiędzy LGD. W projekcie przewiduje się uczestnictwo klubów sportowych, KGW, zespołów ludowych, organizacji pozarządowy.

Cel ogólny 1 Podniesienie standardu życia mieszkańców poprzez tworzenie i rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych z wykorzystaniem unikalnych zasobów obszaru	Cel szczegółowy 1.1 Rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych oraz wspieranie rozwiązań innowacyjnych, proekologicznych	Przedsięwzięcie 1.1.1 Wsparcie innowacyjnej i proekologicznej przedsiębiorczości
	Cel szczegółowy 1.2 Tworzenie warunków powstawania miejsc pracy oraz podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej	Przedsięwzięcie 1.1.2 Wsparcie osób rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej
Cel ogólny 2 Rozwój aktywności społecznej poprzez wykorzystanie lokalnych walorów rekreacyjnych, kulturowych, środowiskowych	Cel szczegółowy 2.1 Zachowanie i promowanie lokalnych tradycji i zwyczajów	Przedsięwzięcie 2.2.1 Kultywowanie lokalnych tradycji
	Cel szczegółowy 2.2 Włączenie społeczne mieszkańców poprzez aktywizację i podnoszenie kompetencji z uwzględnieniem promocji działań proekologicznych	Przedsięwzięcie 2.2.2 Realizacja warsztatów kompetencyjnych
	Cel szczegółowy 2.3 Pobudzenie aktywności mieszkańców poprzez realizację innowacyjnych inicjatyw społecznych opartych na lokalnych zasobach	Przedsięwzięcie 2.2.3 Organizacja innowacyjnych form spędzania wolnego czasu
	Cel szczegółowy 2.4 Umożliwienie dostępu mieszkańcom obszaru LGD do instytucji realizującej wdrażanie LSR	Przedsięwzięcie 2.2.4 Funkcjonowanie LGD
Cel ogólny 3 Poprawa dostępności infrastruktury społecznej, drogowej, turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LGD	Cel szczegółowy 3.1 Poprawa stanu infrastruktury drogowej	Przedsięwzięcie 3.3.1 Rozwój infrastruktury drogowej
	Cel szczegółowy 3.2 Rozwój i promocja infrastruktury służącej wzrostowi atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru	Przedsięwzięcie 3.3.2 Stworzenie warunków, aby obszar LGD stał się przyjazny mieszkańcom i turystom
	Cel szczegółowy 3.3 Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru poprzez zachowanie, odtwarzanie, promowanie, oznakowanie lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego oraz kulturowego i historycznego	Przedsięwzięcie 3.3.3 Rewitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego, krajobrazowego
Cel ogólny 4 Wzmacnianie potencjału lokalnych liderów na arenie krajowej i międzynarodowej	Cel szczegółowy 4.1 Rozwój lokalnego kapitału społecznego poprzez budowanie relacji, wymianę doświadczeń z podmiotami zagranicznymi	Przedsięwzięcie 4.4.1 Organizacja międzynarodowych płaszczyzn współpracy
	Cel szczegółowy 4.2 Wymiana dobrych praktyk poprzez współpracę na zasadach dialogu międzyregionalnego	Przedsięwzięcie 4.4.2 Organizacja krajowych płaszczyzn współpracy

4. Przypisanie wskaźników do celów ogólnych i szczegółowych oraz przedsięwzięć.

Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć.

Przedstawione poniżej wskaźniki są adekwatne w stosunku do celów i przedsięwzięć LSR. Wskaźniki przyczyniają się do realizacji celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć. Wskaźniki nawiązują do specyfiki obszaru i jego silnych stron. Bazują na potencjale materialnym i niematerialnym obszaru, wykorzystują dostrzeżone szanse. Efekty wskaźników są mierzalne według różnych cech. Przedstawione wskaźniki są zgodne z logiką interwencji, wskaźniki rezultatu są inne niż wskaźniki produktu.

Według wskaźników przypisanych do danych celów zakłada się iż w ramach celu 1 zostanie zorganizowane 48 operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, 5 operacji związanych z rozwojem istniejącego przedsiębiorstwa, utworzone i utrzymane 56 miejsc pracy.

W ramach celu 2 zakłada się iż 9 zespołów zakupi nowe wyposażenie, z którego skorzysta 289 członków zespołów, zostanie wydane 5 publikacji które trafią do 3612 odbiorców, planuje się zorganizowanie 25 szkoleń, warsztatów, konferencji które pozwolą zwiększyć wiedzę i kompetencje 777 osób. Dodatkowo zostanie zrealizowane 10 imprez dotyczących inicjatyw społecznych w których weźmie udział 600 osób, oraz 44 wydarzenia o charakterze informacyjno-promocyjnym w których weźmie udział 42 000 mieszkańców.

Cel 3 zakłada budowę lub przebudowę 7,5 kilometra dróg z których skorzysta 20 000, osób, dodatkowo planuje się, iż liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej wyniesie 9 z których skorzysta 2300 osób, zostanie rozbudowane 1 strona internetowa dotycząca walorów turystycznych, które będą liczyć 500 000 wejść. Planowana liczb zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim wyniesie 8, a skorzysta z nich 2500 osób, oraz zostanie zrealizowane 4 zadania polegające na wypromowaniu atrakcji turystycznych z których skorzysta 500 osób.

Cel 4 zakłada zorganizowanie 1 projektu współpracy międzynarodowej mającego na celu wymianę doświadczeń przez 10 przedsiębiorców z obszaru LGD, oraz zrealizowanie 1 projektu współpracy krajowej w którym LGD wymieni dobre praktyki z innymi LGD poza województwem.

5. Sposób prezentacji celów i wskaźników w treści LSR

MATRYCA LOGICZNA DLA CELU OGÓLNEGO 1

01.0	CEL OGÓLNY 1	Podniesienie standardu życia mieszkańców poprzez tworzenie i rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych z wykorzystaniem unikalnych zasobów obszaru						
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych oraz wspieranie rozwiązań innowacyjnych, proekologicznych						
1.2		Tworzenie warunków powstawania miejsc pracy oraz podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej						
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 Rok	Plan 2023 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W1.0	Do 2023 zwiększy się liczba podmiotów rozpoczynających oraz prowadzących działalność gospodarczą o 0,2 % w stosunku do 2013r.		%	2 819 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (stan na grudzień 2013 r.)	2854	Dane z GUS		
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 Rok	Plan 2023 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
w1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		Liczba podmiotów	0	9 miejsc pracy	Ankiety ewaluacyjne		
w1.2	Liczba utworzonych miejsc pracy (miejsca pracy dla osób z grupy de faworyzowanej)		Liczba podmiotów	0	48 miejsc pracy	Ankiety ewaluacyjne		
	Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2013 rok	końcowa 2023 Rok	

1.1.1	Wsparcie innowacyjnej i proekologicznej przedsiębiorczości	Podmioty gospodarcze	Konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Liczba podmiotów	0	5 operacji	Ankiety ewaluacyjne
1.1.2	Wsparcie osób rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej	Osoby fizyczne, w tym osoby z grupy defaworyzowanej	Konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Liczba podmiotów	0	48 operacji	Ankiety ewaluacyjne

MATRYCA LOGICZNA DLA CELU OGÓLNEGO 2

1.0	CEL OGÓLNY 2	Rozwój aktywności społecznej poprzez wykorzystanie lokalnych walorów rekreacyjnych, kulturowych, środowiskowych				
2.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Zachowanie i promowanie lokalnych tradycji i zwyczajów				
2.2		Włączenie społeczne mieszkańców poprzez aktywizację i podnoszenie kompetencji z uwzględnieniem promocji działań proekologicznych,				
2.3		Pobudzenie aktywności mieszkańców poprzez realizację innowacyjnych inicjatyw społecznych opartych na lokalnych zasobach				
2.4		Umożliwienie dostępu mieszkańcom obszaru LGD do instytucji realizującej wdrażanie LSR				
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013. Rok	plan 2023. Rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
W1.0		Do 2023r. nastąpi wzrost aktywności społecznej o co najmniej 5% w stosunku do 2013 Do 2023r. nastąpi wzrost uczestników szkoleń o 5% (podniesie swoją wiedze i umiejętności) 1258 wzrost podniesienie wiedzy i umi uczestników szkoleń Do 2023 nastąpi wzrost liczby mieszkańców uczestniczących w imprezach o 10%	%	656 osób działających w organizacjach pozarządowych 1199 osób wzięło udział w szkoleniach, warsztatach, konferencjach oraz podniosło swoją wiedze i umiejętności 66 718 osób	721 osób działających w organizacjach pozarządowych 1318 uczestników szkoleń, warsztatów, konferencji 73 389	Ankieta ewaluacyjna, Dane z gmin, organizacji pozarządowych i innych podmiotów dotyczących liczby mieszkańców uczestniczących w imprezach, listy uczestników szkoleń/ warsztatów, sprawozdania, karta doradztwa

			uczestniczących w imprezach	uczestników imprez			
			stan początkowy 2013 Rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych			Jednostka miary				
W 2.1	Liczba osób korzystających z zakupionego wyposażenia Liczba osób korzystających z produktu projektu.	Liczba osób	0	3612 osób otrzyma wydane publikacje 319 członków zespołów skorzysta z wyposażenia	Ankieta ewaluacyjna, sprawozdania organizatorów z organizacji zadania, lista odbioru publikacji		
W 2.2	Liczba osób przeszkolonych w tym liczba osób z grup de faworyzowanych objętych ww. wsparciem.	Liczba osób	0	777 osób	Ankieta ewaluacyjna, (dokumentacja fotograficzna, listy obecności)		
W 2.3	Liczba osób uczestniczących w inicjatywach społecznych Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno konsultacyjnych	Liczba osób	0	5 000 mieszkańców 42 000 mieszkańców	Ankieta ewaluacyjna, notatka z realizacji zadania dotycząca ilości uczestników		
W 2.4	Liczba osób które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD. Liczba osób które zostały poinformowane o obszarze działania LSR oraz o LSR kierowanego przez społeczność	Liczba podmiotów Liczba osób	0	60 podmiotów 22 960 osób	Sprawozdanie, karta doradztwa		
Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy,	Wskaźniki produktu			Źródło danych/sposób pomiaru	
			nazwa	Jednostka miary	wartość		
					Początkowa 2013 rok		końcowa 2023 Rok

			aktywizacja itp.)					
2.2.1	Kultywowanie lokalnych tradycji	Organizacje pozarządowe, JSFP	konkurs	Liczba przedsięwzięć których celem jest zakup nowego wyposażenia dla zespołów Liczba przedsięwzięć których celem jest wydane publikacji	sztuka	0 0	9 kompletów strojów 5 publikacji	Ankieta ewaluacyjna, Dane od beneficjentów dotyczące liczby mieszkańców uczestniczących w imprezach, wytworzony produkt Dokumentacja zdjęciowa,
2.2.2	Realizacja warsztatów kompetencyjnych	Mieszkańcy, grupy defaworyzowane, grupy nieformalne, organizacje pozarządowe,	Projekt grantowy, aktywizacja	Liczba szkoleń/ warsztatów dla mieszkańców obszaru Liczba osobodni szkoleń dla pracowników oraz dla organów LGD	sztuka	0	10 szkoleń/ warsztatów dla mieszkańców, 15 szkoleń dla pracowników i organów LGD	Ankieta ewaluacyjna, lista obecności
2.2.3	Organizacja innowacyjnych form spędzania wolnego czasu	Mieszkańcy, grupy defaworyzowane, grupy nieformalne, organizacje pozarządowe,	Projekt grantowy, aktywizacja	Liczba zorganizowanych imprez. Liczba spotkań informacyjno – konsultacyjnych LGD z mieszkańcami.	Sztuka	0	10 imprez, 44 spotkania informacyjno – konsultacyjne	Ankieta ewaluacyjna , notatka z realizacji zadania dotycząca ilości uczestników
2.2.4	Funkcjonowanie LGD	LGD	Koszty bieżące	Liczba podmiotów którym udzielono	Liczba podmiotów, Liczba zadań	0	170 podmiotów,	Sprawozdanie, karta doradztwa

				indywidualnego doradztwa. Liczba zadań polegających na poinformowaniu o obszarze LGD			28 zadań	
--	--	--	--	---	--	--	----------	--

MATRYCA LOGICZNA DLA CELU OGÓLNEGO 3

1.0	CEL OGÓLNY 3	Poprawa dostępności infrastruktury społecznej, drogowej, turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LGD						
3.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Poprawa stanu infrastruktury drogowej						
3.2		Rozwój i promocja infrastruktury służącej wzrostowi atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej obszaru						
3.3		Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru poprzez zachowanie, odtwarzanie, promowanie, oznakowanie lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego oraz kulturowego i historycznego						
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 Rok	plan 2023 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W3.0	Do 2023r nastąpi wzrost liczby osób korzystających z użyteczności publicznej oraz atrakcji turystycznych o 10%		%	26 391 osób	29 030 osób	Ankieta ewaluacyjna, Dane własne LGD (raport końcowy)		
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 Rok	plan 2023 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W 3.1	Liczba osób korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury technicznej drogowej w zakresie włączenia społecznego		Liczba osób	0	20 000 osób	Ankiety ewaluacyjne, dane z gmin, ośrodków kultury dotyczące ilości osób korzystających z obiektów użyteczności publicznej		

W 3.2	Liczba osób odwiedzających strony internetowe. Liczba osób korzystających z usług rekreacyjnych.	Liczba wejść na stronę internetową, liczba osób	0	500 00 0 wejść 2300 osób	Ankiety ewaluacyjne, Dane z gmin oraz od beneficjentów dotyczące ilości wejść na strony internetowe, Dane od beneficjentów dotyczące liczby osób odwiedzających obiekty rekreacyjne, rejestry osób			
W 3.3	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.	Liczba osób	6555	9 555 osób	Ankiety ewaluacyjne			
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2013r rok	Końcowa 2023r. Rok	
3.3.1	Rozwój infrastruktury drogowej	JSFP	konkurs	Liczba operacji w zakresie infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego Liczba wybudowanych lub przebudowanych kilometrów dróg	Liczba operacji Liczba km dróg	0	10 operacji 7,5 km dróg	Ankiety ewaluacyjne, Protokoły odbioru robót
3.3.2	Stworzenie warunków aby obszar LGD stał się przyjazny mieszkańcom i turystom	organizacje pozarządowe, JSFP, Parafie	konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej Liczba przedsięwzięć polegających na rozbudowaniu strony internetowej	Liczba obiektów, Liczba rozbudowanych stron internetowych	0	8 obiektów 1 strona internetowa	Ankiety ewaluacyjne, Dane z gmin dotyczące ilości wejść na strony internetowe, dokumentacja zdjęciowa
3.3.3	Rewitalizacja zasobów dziedzictwa	organizacje pozarządowe, osoby fizyczne,	Projekt grantowy	Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim	Liczba obiektów Liczba operacji	0	8 obiektów 4 operacje	Ankiety ewaluacyjne, Dane od Beneficjentów

	kulturowego krajobrazowego	i Parafie,		Liczba operacji polegająca na wypromowaniu atrakcji turystycznych				
--	----------------------------	------------	--	---	--	--	--	--

MATRYCA LOGICZNA DLA CELU OGÓLNEGO 4

1.0	CEL OGÓLNY 4	Wzmocnienie potencjału lokalnych liderów na arenie krajowej i międzynarodowej						
4.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Rozwój lokalnego kapitału społecznego poprzez budowanie relacji, wymianę doświadczeń z podmiotami zagranicznymi						
4.2		Wymiana dobrych praktyk poprzez współpracę na zasadach dialogu międzyregionalnego						
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 Rok	Plan 2023 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W4.0	Do 2023r.wzrośnie liczba projektów współpracy z udziałem LGD z województwa		Liczba projektów	1	3	Dane własne		
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 Rok	plan 2023 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>		
W4.1	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grup de faworyzowanych		Liczba projektów	0	1 projekt	Umowa, sprawozdanie		
W4.2	Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: kulturowe, przyrodnicze, historyczne, turystyczne.		Liczba projektów	0	1 projekt	Umowa, sprawozdanie		
	Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2013 rok	końcowa 2023 Rok	

4.4.1	Organizacja międzynarodowych płaszczyzn współpracy	Podmioty gospodarcze	Projekt współpracy międzynarodowej	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej.	Projekt współpracy międzynarodowej	0	1 projekt	Umowa, sprawozdanie
4.4.2	Organizacja krajowych płaszczyzn współpracy	Organizacje pozarządowe, Podmioty gospodarcze	Projekt współpracy krajowej	Liczba zrealizowanych projektów współpracy.	Projekt współpracy	0	1 projekt	Umowa, sprawozdanie
SUMA								

Źródła pozyskiwania danych do pomiaru

Wskaźniki odnotowują efekty działań beneficjentów. Podstawowym źródłem pozyskiwania danych do pomiaru jest ankieta ewaluacyjna oraz dane z poprzedniego okresu programowania. W przypadku niektórych wskaźników możliwe jest również określenie ich wartości na podstawie danych administracyjnych pochodzących z innych źródeł, Bank Danych Lokalnych GUS, dane z gmin oraz opracowania własne na podstawie danych od beneficjentów. Na koniec każdego półrocza dokonywane są pomiary danych oraz ich uaktualnienie. Stan początkowy wskaźników został ustalony według danych własnych LGD na podstawie danych od beneficjentów, z GUS oraz gmin. Stan początkowy ustalany był na dzień 31.12.2013 r. Źródła pozyskiwania danych zostaną określone na podstawie zrealizowanych operacji, ankiet ewaluacyjnych, sprawozdań, danych z wniosków od gmin i beneficjentów.

Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru oraz uaktualnienia danych została opisana w rozdziale XII „Monitoring i ewaluacja”. Natomiast opis stanu początkowego i docelowego wskaźnika znajduje się w rozdziale VII „Plan Działania”

6. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSOBU USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

1) *Formy wsparcia operacji w ramach LSR*

W ramach LSR będą realizowane operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD, a następnie wybieranych przez organ decyzyjny i przekazywane do SW. Dodatkowo LGD planuje realizować projekty grantowe oraz projekt współpracy. Szczegółowy zakres PG oraz realizowanych przez nich celów i przedsięwzięć LSR, wielkość środków przeznaczonych na projekty grantowe zostały określone w Zasadach ogłaszania oraz przeprowadzania otwartego naboru wniosków o powierzenie grantów.

26) *Cel tworzenia procedur*

Celem tworzenia procedur jest zapewnienie transparentności wyboru i oceny operacji, przy zachowaniu parytetu gwarantującego, że co najmniej 50 % głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi oraz żadna grupa interesu na etapie podejmowania decyzji nie ma więcej niż 49 % głosów. Stowarzyszenie prowadzi Rejestr Interesów Członków Rady, który pozwala na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami lub poszczególnymi projektami.

Przedmiotem jest określenie niedyskryminujących i przejrzystych zasad wyboru oraz obiektywnych kryteriów wyboru operacji, które pozwalają uniknąć konfliktu interesów i umożliwiają wybór w drodze pisemnej procedury.

26) *Zakres procedur*

Procedura wyboru i oceny operacji określa zasady stosowane podczas oceny i wyboru operacji złożonych przez podmioty inne niż LGD w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Jest stosowana również dla projektów własnych LGD, o ile będą realizowane.

Założenia poszczególnych rozwiązań z zachowaniem podziału na typ przewidzianej operacji:

26. Operacje realizowane w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW:

• Określono sposób ogłaszania naborów wniosków: wskazano i opisano sposób udostępniania procedur do wiadomości publicznej, informacje dotyczące terminu i zakresu tematycznego operacji, kryteriów wyboru operacji
• Określono sposób przeprowadzania naboru wniosków

<ul style="list-style-type: none"> Opisano zasady przeprowadzania oceny zgodności operacji z LSR, w tym zgodności z Programem oraz wyboru operacji wg. Kryteriów wyboru do finansowania
<ul style="list-style-type: none"> Opisano sposób przekazywania do SW dokumentacji dotyczącej przeprowadzonego wyboru wniosków
<ul style="list-style-type: none"> Opisano zasady wnoszenia protestu
<ul style="list-style-type: none"> Zapewniono stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru operacji w ramach danego naboru

2. Projekty grantowe

<ul style="list-style-type: none"> Określono zasady ogłaszania oraz przeprowadzania otwartego naboru wniosków o powierzenie grantów
<ul style="list-style-type: none"> Określono zasady wyboru grantobiorców
<ul style="list-style-type: none"> Opracowano zasady przekazywania do SW dokumentów dotyczących wyboru grantobiorców celem oceny prawidłowości przeprowadzonego wyboru
<ul style="list-style-type: none"> Opracowano zasady realizacji zadań, na które zostały powierzone granty oraz ich kontroli
<ul style="list-style-type: none"> Określono wzór umowy oraz zasady wypłaty wyprzedzającego finansowania
<ul style="list-style-type: none"> Określono procedurę odwoławczą
<ul style="list-style-type: none"> Zapewniono stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru operacji w ramach danego naboru

4) Formułowanie kryteriów wyboru

Przyjęte kryteria zostały skonstruowane w taki sposób, aby umożliwić sprawny wybór operacji w oparciu o ustalenia poczynione podczas definiowania problemów, celów, wskaźników, przedsięwzięć.

Kryteria mają charakter oceny punktowej, zawierają powiązania z analizą SWOT. Ich zadaniem jest zweryfikowanie, czy wniosek wpisuje się w zakres tematyczny operacji i jest zgodny z zakresem interwencji przewidzianych w SRL oraz obowiązujących przepisów. Wnioski, które przejdą ocenę formalną będą oceniane pod kątem zgodności z SRL. Premiowane będą operacje wykorzystujące lokalne zasoby, zapewnią powstanie większej liczby miejsc pracy, wdrażające innowacyjne rozwiązania oraz obejmujące wsparciem grupy defaworyzowane.

Opracowane kryteria mają charakter oceny punktowej i zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium.

7. PLAN DZIAŁANIA

Plan Działania obejmuje realizację celów i przedsięwzięć zawartych w LSR. Zawiera identyfikację oraz analizę planowanych do poniesienia działań w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. W związku z tym w latach 2016-2023 planuje się zrealizować założone cele poprzez ogłaszanie konkursów na nabór wniosków. Schemat realizowania działań przedstawia się następująco:

Zakres działania		Planowana liczba naborów do ogłoszenia		Planowana wysokość wsparcia (EUR)	
		Do 2018r.	Do 2023r.	2016r. – 2018r.	Razem
Rozwój przedsiębiorczości	rozwijanie działalności gospodarczej	2 nabory	3 nabory	116 490,41	205 820,74
	podejmowanie działalności gospodarczej	2 nabory	6 naborów	393 957,04	669 931,89
Zachowanie dziedzictwa lokalnego		2 nabory	7 naborów	46 261,14	179 193,33
Wzmacnianie kapitału społecznego, w tym poprzez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z		1 nabór	2 nabory	12 097,62	23 505,62

wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych					
Budowa lub przebudową publicznych dróg gminnych lub powiatowych		1 nabór	5 naborów	435 802,17	641 743, 38
Promowanie obszaru objętego LSR	Nabór zwykły	2 nabory	5 naborów	24 900,91	181 238,88
	Nabór na projekt grantowy	1 nabór	2 nabory	11 655,41	22 566,16
Razem		11	32	1 041 164,70	1 924 000,00

Plan działania zostanie przeprowadzany w 3 etapach. Pierwszy etap przewiduje się zrealizować do końca 2018 r. Wówczas to planuje się osiągnąć 50% planowanych wskaźników. W wyniku czego planuje się ogłosić 11 naborów na kwotę 1 041 164,70 EUR. W kolejnych etapach do 2023r. planuje się wydać 882 835,30 EUR co stanowi 100 % całości budżetu. Pozostałe 21 naborów zostanie przeprowadzone w latach 2018- 2023 r., co przyczyni się do osiągnięcia 100% zaplanowanych wskaźników. Ponadto z uwagi na konieczność wymiany dobrych praktyk z innymi LGD na terenie kraju oraz za granicą planuje się zrealizować projekt współpracy krajowej na poziomie międzywojewódzkim oraz na poziomie międzynarodowym do 2023r. Środki na ten cel wyniosą 33 500,00 EUR z podziałem na 15 000,00 EUR na projekt krajowy i 18 500,00 EUR międzynarodowy. Nabory będą skierowane w szczególności do podmiotów gospodarczych, osób fizycznych, Gmin, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych oraz parafii. Planuje się 45,50% budżetu na realizacją LSR przeznaczyć na działania związane z rozwojem przedsiębiorczości, a pozostałe środki na cele. Zaplanowane założenia przyczynią się do zrealizowania zamierzonych celów.

8. BUDŻET LSR

Budżet LSR opracowany został przy wykorzystaniu wyników z badania potrzeb społeczności lokalnej. Jego realizacja opierać się będzie o środki PROW na lata 2014-2020, które wyniosą 2 336 430,00 EUR

Wysokość dofinansowania dla poszczególnych beneficjentów wyniesie:

- 100% w przypadku osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą (premia w wysokości 60 000, 00 PLN została ustalona po przeprowadzeniu analizy danych historycznych z poprzedniego okresu, kiedy to RARR dofinansowywała podmioty podejmujące działalność gospodarczą w kwocie 40 000,000 PLN. Temat premii również został podjęty na spotkaniach konsultacyjnych, wówczas to obecni na spotkaniu mieszkańcy zgodnie stwierdzili, iż były to niewystarczające kwoty na wsparcie, aby móc w pełni zrealizować zaplanowane przedsięwzięcia. W związku z tym postanowiono uśrednić kwotę wsparcia) oraz organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i parafii
- 70% na rozwijanie działalności gospodarczej (wysokość od 100 000,00 PLN do 300 000,00 PLN
- 63,63% w przypadku JSFP)

Cel ogólny	Budżet na realizację celu w EUR	Powiązanie budżetu z celami
1. Podniesienie standardu życia mieszkańców poprzez tworzenie i rozwój lokalnych podmiotów gospodarczych z wykorzystaniem unikalnych zasobów obszaru	875 752,63 LSR	Atrakcyjność obszaru LGD w dużej mierze zależy od gospodarki. Dlatego istotnym jest wykorzystanie potencjału lokalnego dla tworzenia nowych przedsiębiorstw oraz rozwoju już istniejących. Budżet na realizację 1 celu wynosi 45,5% całości LSR
2. Rozwój aktywności społecznej poprzez wykorzystanie lokalnych walorów rekreacyjnych, kulturowych, środowiskowych	166 375,92 LSR - 378 930,00 koszty bieżące i aktywizacja	Dziedzictwo lokalne i zasoby społeczno-gospodarcze stanowią , ma szczególne znaczenie dla mieszkańców, którzy jak wskazuje badania z analizy SWOT potrzebują rozszerzenia ofert integrujących grupy społeczne poprzez inicjatywy społeczne, szkolenia czy warsztaty zgłębiające wiedzę. Budżet na realizację 2 celu wynosi 8,7%

		całości.
3. Poprawa dostępności infrastruktury społecznej, drogowej, turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LGD	881 871,45 LSR	Poprawa infrastruktury wynika z potrzeby społeczności lokalnej podyktowanej rozszerzeniem oferty rekreacyjnej czy społecznej. Realizacja wielu inwestycji podnoszących jakość istniejącej infrastruktury lub budowy nowych obiektów, przełoży się na jakość życia mieszkańców. Budżet na realizację 3 celu wynosi 45,8% całości.
4. Wzmocnienie potencjału lokalnych liderów na arenie krajowej i międzynarodowej	33 500,00 – projekt współpracy	Dla osiągnięcia zamierzonych wskaźników konieczne jest włączenie w realizację strategii społeczność z różnych sektorów.
Razem	2 336 430,00	

Powiązanie budżetu z celami zostało przedstawione w planie działania (załącznik nr 5 do strategii).

9. PLAN KOMUNIKACJI

Plan Komunikacji Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja” oparto na następujących elementach:

- 1) Analiza i badanie obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja” Raport Końcowy dokonany przez firmę BIOSTAT z Rybnika.
- 2) Analiza i wyniki ankiety dla mieszkańców obszaru LGD „Trygon – Rozwój i Innowacja” obejmującego swoim zasięgiem Gminy Boguchwała, Lubenia oraz Świlcza, która została skierowana do mieszkańców w trakcie realizowanego przez LGD poddziałania 19.1 „Wparcie Przygotowawcze” objętego PROW na lata 2014-2020.
- 3) Dotychczasowych doświadczeń, jakie LGD zdobyła w trakcie realizacji programu LEADER w ramach PROW na lata 2007-2013.

Celem planu komunikacji LGD jest bieżące informowanie mieszkańców o stanie realizacji LSR (w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników) wspieranie realizacji celów określonych w LSR przez zachęcenie beneficjentów, potencjalnych beneficjentów (w tym osób z grup defaworyzowanych) oraz mieszkańców obszaru LGD do korzystania z Funduszy Europejskich. Dostarczenie mieszkańcom LGD informacji niezbędnych w procesie ubiegania się o środki unijne, motywowanie projektodawców i edukowanie w obszarze właściwej realizacji projektów oraz upowszechnianie efektów wykorzystania Funduszy Europejskich na obszarze LGD będzie bodźcem dla potencjalnych Beneficjentów do aplikowania o środki unijne, co znacznie zwiększy liczbę zrealizowanych inwestycji, a przez to wzmocni konkurencyjność i atrakcyjność Lokalnej Grupy Działania.

Komunikacja LGD z przedstawicielami poszczególnych sektorów będzie miała charakter działań informacyjno-promocyjnych, których zasadniczym i najważniejszym celem jest uzyskanie informacji zwrotnej od adresatów tych działań. Informacja zwrotna zapewni skuteczną obustronną komunikację, która przyczyni się do skutecznego zaangażowania społeczności lokalnej w realizację LSR.

Istotnym w planie komunikacji LGD jest dotychczasowe doświadczenie we wzajemnej komunikacji, jakie LGD zdobyła w trakcie realizacji Programu Leader objętego PROW na lata 2007-2013 i jakie chce wykorzystać w trakcie realizacji działania LEADER objętego PROW na lata 2014-2020. Powyższe założenia potwierdzają rezultaty przeprowadzonej analizy wynikającej z Raportu Końcowego firmy BIOSTAT z Rybnika (podrozdział 2.4 Raportu Końcowego) oraz wyniki ankiety dla mieszkańców obszaru LGD „Trygon – Rozwój i Innowacja” obejmującego swoim zasięgiem Gminy Boguchwała, Lubenia oraz Świlcza. Ankiety wypełniło 100 osób, w ramach których, znaleźli się przedstawiciele wszystkich sektorów objętych obszarem LSR, którzy odpowiadając na jedno z pytań ankietowych „Jakie źródła pozyskiwania informacji o działalności LGD „Trygon – Rozwój i Innowacja” Pani/Pan Preferuje?” (ankieta dostępna w biurze LGD), wskazało jakie metody pozyskiwania tego typu informacji preferuje.

Wskazane w Raporcie Końcowym rezultaty oraz wyniki ankiety skierowanej do mieszkańców obszaru LGD, potwierdzają dotychczasowe doświadczenia biura LGD w kontaktach z mieszkańcami obszaru LSR. Najbardziej skuteczną formą uzyskania informacji zwrotnej od mieszkańców na podejmowane przez biuro LGD działania komunikacyjne są bezpośrednie kontakty nawiązane w trakcie różnego rodzaju szkoleń, imprez plenerowych w których LGD występuje jako organizator lub jako uczestnik (imprezy organizowane przez LOK-i i GBP na obszarze LGD), uczestnictwo LGD w imprezach charakterystycznych dla środowiska lokalnego, regularnie odbywające się spotkania aktywizacyjne z mieszkańcami obszaru LSR, (w których uczestniczą również osoby z grup defaworyzowanych). Drugim istotnym elementem komunikacji są ankiety wypełniane przez mieszkańców obszaru LSR rozdawane przez pracowników biura po zakończonych szkoleniach, spotkaniach informacyjnych i aktywizacyjnych, a także ankiety dostępne na stronie internetowej LGD. Ostatnim elementem mającym wpływ na komunikację z przedstawicielami poszczególnych sektorów jest dostępność pracowników LGD i świadczone przez nich doradztwo. Oprócz tego że główne biuro LGD funkcjonuje w mieście Boguchwała ze względu na jej centralne położenie w obszarze LGD, jego pracownicy raz w tygodniu pełnią dyżury w Gminie Lubenia oraz w Gminie Świlcza celem zagwarantowanie jak największej dostępności dla mieszkańców obszaru LSR. W kontakcie z mieszkańcami obszaru uwzględniono również ogólne pośrednie metody komunikacji tj. ogłoszenia na tablicach informacyjnych, artykuły w prasie lokalnej, informacje udostępniane na stronach internetowych LGD i gmin – członków LGD, kolportaż ulotek, broszur i plakatów. Istotnym elementem ujętym w planie komunikacji jest odpowiednie dotarcie do osób z grup defaworyzowanych. Przyjęto następujące sposoby dotarcia do tych grup:

1. osoby nieaktywne zawodowo pozostające bez pracy do ukończenia do 34 roku życia (informacje skierowane do osób zarejestrowanych w Gminnych Centrach Pracy, informacje skierowane do osób niezarejestrowanych poprzez radnych i sołtysów, GOPS, strona www LGD, strona www i Facebook urzędów Gmin, ogłoszenia w typowych miejscach dla ludzi młodych – stadiony, siłownie zewnętrzne, miejsca imprez i koncertów)
2. kobiety (młode kobiety – ogłoszenia w okolicach placów zabaw dla dzieci, festyny, imprezy okolicznościowe, biblioteki miejsca w których pojawić się mogą młode kobiety z dziećmi, strona www LGD, strona www i Facebook urzędów Gmin,; kobiety starsze – kluby i stowarzyszenia seniorów, GOK-i, biblioteki, imprezy okolicznościowe)
3. osoby niepełnosprawne – z orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności (informacje skierowane do stowarzyszeń osób niepełnosprawnych działających na obszarze gmin, strony www LGD i Gmin, ewentualnie informacje w oddziałach lub za pomocą PFRON)
4. osoby powyżej 54 roku życia (kobiety i mężczyźni – informacje skierowane do osób zarejestrowanych w Gminnych Centrach Pracy, informacje skierowane do osób niezarejestrowanych poprzez radnych i sołtysów, GOPS, strona www LGD i urzędów Gmin, kluby i stowarzyszenia seniorów, GOK-i, GBP, imprezy okolicznościowe i sportowe).

10. INNOWACYJNOŚĆ

Pojęcie innowacyjności zdefiniowano na potrzeby realizacji przedsięwzięć zawartych w LSR. Innowacyjność będzie polegała na poszukiwaniu nowych pomysłów w rozwiązywaniu problemów obszaru.

W zakresie przedsięwzięć nakierowanych na rozwój przedsiębiorczości, w tym wzrost zatrudnienia na obszarze LGD innowacyjność będzie rozumiana jako „*wdrożenie znaczącego udoskonalenia lub wprowadzenie nowego produktu, usługi, procesu oferowanego lub realizowanego przez wnioskodawcę, wynikające z analizy potrzeb klientów i wpływające na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstwa*”. W ramach oceny projektów wnioskodawcy będą zobowiązani wykazać, iż dany produkt, usługa czy proces w przedsiębiorstwie wcześniej nie występowały oraz, że jest to coś nowego w skali obszaru, województwa czy kraju. Wnioskodawca będzie zobowiązany również do przeprowadzenia analizy potrzeb klienta co będzie stanowiło podstawę oceny innowacyjności projektu.

W ramach przedsięwzięcia związanego z organizacją innowacyjnych form spędzania wolnego czasu oraz przedsięwzięcia odnoszącego się do realizacji warsztatów kompetencyjnych zakłada się premiowanie innowacyjności przy ocenie projektów, rozumianej jako „*wdrożenie nowego na danym obszarze lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych*”. Innowacyjność będzie dotyczyła zastosowania

nowatorskich metod aktywizacji mieszkańców, która będzie czymś nowym, dotychczas nie stosowanym na danym obszarze, czy też województwie i kraju.

11. ZINTEGROWANIE

Podjęcie zintegrowane integruje wszystkie aspekty życia lokalnej społeczności w tym społeczną, kulturową, przyrodniczą, gospodarczą. **Cele i przedsięwzięcia określone w LSR wynikają z diagnozy obszaru i analizy SWOT**, są ze sobą ściśle powiązane, a rola LGD jako koordynatora wdrażania LSR zapewnia realizację podejścia zintegrowanego. Przykładem działań podejmowanych w odpowiedzi na problem niewystarczającej liczby miejsc pracy w stosunku do potrzeb oraz duża migracja młodych wykształconych ludzi do innych ośrodków i za granicę jest przeznaczenie połowy środków na realizację zadań związanych z powstawaniem miejsc pracy poprzez zakładanie działalności gospodarczej oraz rozwój istniejących podmiotów gospodarczych. Kolejny problem związany jest ze zbyt mało zorganizowanymi formami turystyki oraz słabym wykorzystaniem walorów turystycznych. Zostanie on rozwiązany poprzez budowę infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i komunikacyjnej co przyczyni się do wzrostu zainteresowania regionem jako atrakcyjnym turystycznie. Mając również na uwadze słabnące więzi międzyludzkie oraz małe zaangażowanie mieszkańców w działalność społeczną planuje się wprowadzenie działań aktywizujących społeczność lokalną realizujących inicjatywy społeczne. Integracja w ramach LSR dotyczy przede wszystkim działań prowadzonych w ramach określonych grup zwanych przedsięwzięciami. W ramach niniejszej strategii planuje się podjęcie działań, które w efekcie mają przyczynić się do realizacji celów strategicznych i osiągnięcia określonej wizji obszaru. **Integracja w ramach LSR dotyczy również związków między różnymi partnerami gospodarczymi, społecznymi, publicznymi oraz mieszkańcami zaangażowanymi w rozwój lokalny.** Zakłada się udział przedstawicieli różnych sektorów w podejmowaniu działań czy inwestycji ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnych celów rozwoju obszaru. Działania wdrażania LSR będą monitorowane przez LGD zarówno na etapie podejmowania decyzji o wyborze operacji, jak i prowadzeniu ewaluacji pod kątem osiąganych wskaźników produktów, rezultatów i oddziaływania na rozwój obszaru.

Budując LSR brano pod uwagę szereg dokumentów wpisujących się i uzupełniających kierunki rozwoju lokalnego. **W wyniku analizy poszczególnych dokumentów można stwierdzić, iż planowanie strategiczne na poziomie lokalnym LGD jest ściśle powiązane z planowaniem polityki rozwoju, w tym polityki na poziomie województwa podkarpackiego, powiatu rzeszowskiego, gmin Boguchwała, Lubenia i Świlcza oraz Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF).** Strategia LGD została poddana analizie oraz kompleksowej weryfikacji w zestawieniu z kluczowymi dokumentami strategicznymi i operacyjnymi. Przedmiotowe opracowanie jest w pełni zgodne z założonymi priorytetami oraz celami artykułowymi w dokumentach poniżej. **LSR jej cele i przedsięwzięcia są spójne z dokumentami planistycznymi gmin W strategii Rozwoju społeczno –gospodarczego Gmin Boguchwała, Lubenia i Świlcza** widoczne jest odniesienie do podobnych problemów jak w LSR. Piszac LSR przeprowadzone szereg badań mających na celu poznanie opinii mieszkańców na temat ich potrzeb i oczekiwań. Są one w dalszym ciągu tożsame z celami zawartymi w strategiach poszczególnych Gmin. Pomimo iż nie zostały zaktualizowane, a nowa LSR ma inny zakres działań to cele te są zbieżne i wzajemnie się uzupełniają. **W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gmin Boguchwała, Lubenia i Świlcza** wskazane obszary rozwoju działalności usługowej, gospodarczej i turystycznej wkraczają w podobne sfery życia jak przedsięwzięcia planowane do realizacji w ramach SRL .

Założenia projektu strategii **ROF** znajdują odzwierciedlenie w LSR. Strategia ROF ma na celu integrację oraz podniesienie jakości życia. Cel nadrzędny realizowany jest przez cztery cele rozwojowe skupiające się w obszarach interwencji tj.: stworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na terenie ROF co jest zbieżne z celem ogólnym 1 SRL. Z kolei cel rozwojowy „Poprawa jakości życia mieszkańców ROF” jest tożsamy z celem ogólnym 3 LSR, Kolejny cel rozwojowy „Rozwój kwalifikacji zawodowych mieszkańców ROF i zwiększanie ich szans na lokalnym rynku pracy” wpisuje się w cel szczegółowy 2.2 LSR.

W Powiecie rzeszowskim cele wraz z kierunkami działania strategii rozwoju powiatu rzeszowskiego zostały podzielone na obszary strategiczne: ds. gospodarka, infrastruktura, obszary wiejskie, ochrona środowiska oraz obszar społeczny. Obszary strategiczne są najistotniejszymi polami działania Powiatu oraz są powiązane z celami i przedsięwzięciami zawartymi w LSR, które również nakierowane na poprawę jakości życia mieszkańców obszaru, a przede wszystkim nakierowane na rozwój gospodarczy, związany z rozwijaniem istniejących firm oraz powstawaniem nowych.

Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020, zawiera efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju. Do celów należą ds. wzrost zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. Rozwinięcie stanowią trzy cele szczegółowe: wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów; budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych oraz tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie. Występują tutaj powiązanie z celem ogólnym 1 LSR, który zostanie osiągnięty w wyniku rozwoju lokalnych podmiotów gospodarczych poprzez wykorzystanie zasobów obszaru oraz nabywanie umiejętności i doskonalenie zawodowe. Powyższe wykazuje, że cele i priorytety Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020 znajdują odbicie w celach i przedsięwzięciach LSR.

Na poziomie krajowym planowane operacje LSR wpisują się bezpośrednio LEADERA, który realizuje cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”. Poprzez wdrażanie LSR uwzględnią cele rozwojowe w dokumentach strategicznych: skuteczne i efektywne planowanie rozwoju wymaga zachowania spójności i komplementarności przedsięwzięć realizowanych na różnych szczeblach planowania. W związku z tym, istotne jest poszukiwanie wspólnych celów i kierunków działań, podejmowanych w ramach polityk sektorowych i horyzontalnych z działaniami podejmowanymi w ramach polityki rozwoju regionalnego na szczeblu regionalnym. Wczesna identyfikacja wspólnych celów i wspólnych obszarów interwencji już na etapie programowania powinna pozwolić na lepsze przygotowanie do realizacji wspólnych przedsięwzięć rozwojowych w ramach kontraktu terytorialnego.

Z powyższych zestawień wynika, że zapisy LSR są spójne z dokumentami strategicznymi poprzez powiązane poprzez wspólne kierunki, cele i działania. W ramach PROW 2014-2020 pomoc nakierowana jest szczególnie na działania związane z włączeniem społecznym. W związku z tym LGD działając przeciw wykluczeniu społecznemu kierunkuje działania dla grup de faworyzowanych. Należy stwierdzić, że podejście zintegrowane do planowanych przedsięwzięć przedstawia spójny i logiczny system wdrażania wszystkich celów, przedsięwzięć, jak i związków między różnymi podmiotami uczestniczącymi w realizacji LSR. Wynika to z faktu, że rozwój społeczny został ściśle powiązany z rozwojem gospodarczym, standard życia mieszkańców został powiązany z jakością życia. Możliwość Rozwoju społecznego mieszkańców: dostęp do edukacji, kultury, kultywowania tradycji, rozwijania umiejętności i zainteresowań, są mocno powiązane z możliwościami rozwoju zawodowego i gospodarczego, a tym samym z poziomem życia mieszkańców wsi. Zastosowanie zintegrowanego podejścia do Rozwoju obszaru LGD daje realne szanse na rozwiązanie części problemów zgłaszanych przez mieszkańców oraz osiągnięcia wytyczonych celów szczegółowych.

12. MONITORING I EWALUACJA

Nad LGD spoczywa oczywista odpowiedzialność za prawidłowe wdrażanie LSR. Rola LGD polega na zarządzaniu procesem realizacji strategii i koordynowaniu działań prowadzących do tego celu. Do zakresu powyższych czynności należy również efektywne spożytkowanie i poprawne rozliczenie otrzymanych środków publicznych.

Proces wdrażania to „przejście” od planowania strategicznego do zarządzania strategicznego, czyli realizacja zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju. We właściwej realizacji LSR pomagają takie instrumenty jak monitoring i ewaluacja.

90) *Monitoring i ewaluacja – definicja pojęć*

Monitoring – to proces systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym, którego celem jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

- Monitoring to wewnętrzny mechanizm zarządzania wdrażaniem LSR
- Monitoring to dokumentowanie realizacji LSR poprzez zbieranie danych w celu wykonania ewaluacji
- Monitorowanie służy dostarczeniu informacji na podstawie których Zarząd, Rada i Członkowie LGD mogą systematycznie dowiadywać się o występowaniu rozbieżności w realizacji planów i osiągnięcia celów

Dzięki monitoringowi LGD dba o swoją stabilną sytuację finansową i podejmuje działania interwencyjne w przypadku rozbieżności lub niepowodzeń w realizacji LSR.

Elementy podlegające procesowi monitorowania

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich pobierania	Czas i okres Dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Wskaźniki realizacji LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Sprawozdania beneficjentów	Na bieżąco	Stopień realizacji wskaźnika (Raport z monitoringu LSR)
Harmonogram ogłaszanych konkursów	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr ogłoszonych konkurów	Na bieżąco	Zgodność ogłaszania konkursów LSR, z przyjętym harmonogramem naborów (Raport z monitoringu LSR)
Budżet LGD (funkcjonowanie LGD, wdrażanie LSR)	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych (księgowość, bilans finansowy)	Na bieżąco	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
Zainteresowanie stroną internetową LGD	Pracownicy LGD (ocena własna)	Licznik odwiedzin strony internetowej (dane z domeny internetowej), badania ankietowe	Na bieżąco	Skuteczność podejmowanych działań komunikacyjnych (analiza działań komunikacyjnych)
Pracownicy Biura LGD, funkcjonowanie biura Zarządu	Zarząd LGD	Badanie ankietowe, rejestry doradztwa Sprawozdanie z pracy biura, sprawozdanie merytoryczne zarządu (za rok poprzedni)	Na bieżąco	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa (analiza działań doradczych)

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie monitoringu jest Zarząd i Biuro LGD. Za gromadzenie danych odpowiedzialne jest biuro LGD.

90) Planowanie monitoringu i ewaluacji

Ewaluacja zgodnie z przyjętą definicją to opisywanie przebiegu oraz wyników badanych działań ze strony pozytywnej i negatywnej, wyjaśnienie związków pomiędzy nakładami i rezultatami, porównywanie rezultatów ze wstępnymi założeniami projektu, z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu ich usprawnienia, rozwoju lub lepszego ich zrozumienia. Jednym z głównych celów ewaluacji jest ocena rzeczywistych lub spodziewanych efektów realizacji danej interwencji publicznej. Ewaluacja jest zatem próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy nasze działania przyniosły efekty.

W nawiązaniu do przytoczonej powyżej definicji można powiedzieć, że ewaluacja to ocena wdrażania projektu jakim jest Lokalna Strategia Rozwoju. Ewaluacja składa się z kilku ocen cząstkowych tzn. oceny odpowiedzialności skuteczności, efektywności i oddziaływania projektu w stosunku do poniesionych wcześniej założeń, zaś główny cel, dla którego przygotowawana będzie ewaluacja realizacji LSR, to obniżenie ryzyka popełnienia omyłki w realizacji projektu oraz zapobieżenie jego negatywnym skutkom.

Ocena funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania oraz realizowanej przez nią Lokalnej Strategii Rozwoju będzie polegać na poddaniu ewaluacji następujących elementów.

Elementy podlegające procesowi ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Działalność LGD, pracownicy i funkcjonowanie biura	Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe, opinie i wnioski beneficjentów, rozmowy z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiady z wnioskodawcami, opinia dyrektora i członków stowarzyszenia	Ocena roczna w latach 2016-2024, dokonywana w kolejnym roku kalendarzowym.	Ocena poprawności i działalności prowadzonej przez stowarzyszenie, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR (Raport po warsztacie refleksyjnym, Raport z monitoringu LSR)
Skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Biuro LGD (ocena własna)	Badanie ankietowe wśród mieszkańców, prowadzone bezpośrednio, za pośrednictwem strony internetowej stowarzyszenia, realizacja planu komunikacji	Ocena roczna w latach 2016-2024, dokonywana w kolejnym roku kalendarzowym	Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona jako liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności (analiza działań komunikacyjnych)
Stopień realizacji celów LSR – stopień realizacji wskaźników	Podmiot niezwiązany z LGD (ocena zewnętrzna)	Ankiety beneficjentów, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD.	Ewaluacja zewnętrzna realizowana jednokrotnie w latach 2020 – 2022. Zgodnie z wytyczną MRIRW nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność z dnia 31.05.2022r.	Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów. (W ramach przygotowanego raportu końcowego z ewaluacji zewnętrznej)
Harmonogram rzeczowo-finansowy LSR (wdrażanie LSR)	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych	Ocena roczna w latach 2016-2024, dokonywana w kolejnym roku kalendarzowym	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR (analiza dokumentów własnych LGD).
Budżet LSR (funkcjonowanie LGD)	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych	Ocena roczna w latach 2016-2024, dokonywana w kolejnym roku kalendarzowym	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne zadania (analiza dokumentów własnych LGD)

Organem odpowiedzialnym za prowadzenie ewaluacji będzie Zespół ds. Monitoringu i Ewaluacji, który składa się z przedstawicieli wszystkich trzech sektorów. Zarząd może zlecić wykonanie niektórych zadań ekspertom zewnętrznym. Za gromadzenie danych do ewaluacji odpowiada biuro LGD. Wyniki ewaluacji zawarte będą w

raportach sporządzanych przez Zespół. Raporty dotyczące poszczególnych elementów podlegających ewaluacji będą przedkładane Walnemu Zebraniu Członków.

Raporty ewaluacyjne powinny zawierać takie elementy jak:

- wykaz przedsięwzięć zrealizowanych w okresie ewaluacji, z krótkim opisem merytorycznym i informacją finansową o każdym z nich;
- opis bezpośrednich efektów przedsięwzięć i porównanie ich z efektami, które były zakładane w fazie projektowania;
- analiza dotycząca wpływu zrealizowanych przedsięwzięć na osiąganie celów określonych w LSR
- wnioski w formie uwag i rekomendacji dotyczących zmian w sposobie funkcjonowania LGD, mające zapewnić wyższą efektywność działania LGD oraz lepsze osiągnięcie celów zakładanych w LSR

Raporty ewaluacyjne powinny być podawane do wiadomości publicznej zgodnie z zasadą jawności. Informacje uzyskane w trakcie monitoringu i ewaluacji będą stanowić bodziec do dyskusji o działalności LGD i Zarządu, a wynikające z niej wnioski będą przedkładane na stosowne uchwały Walnego Zebrania Członków (ds. aktualizacja LSR).

13. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z ds. 57 pkt 2 i ds. 58 pkt 2 w związku z ds. 48 ust 1 i 2 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, wystąpiono do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz do Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie o uzgodnienie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pod nazwą Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja” obejmującej teren gmin: Boguchwała, Lubenia i Świlcza. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska pismem nr WOOŚ.410.1.99.2015.BK.2 z dnia 18.12.2015 r. uzgodnił odstąpienie do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu w/w dokumentu. Podkarpacki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny pismem z dnia 11.12.2015 r. nr SNZ.9020.1.85.2015.EP uznał że Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność nie wymaga poddania procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Przy odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wzięto pod uwagę, że: strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność sporządzana przez stowarzyszenie będą inicjatywą społeczną powstałą na bazie programu LEADER nie kwalifikuje się do zaliczenia do projektów dokumentów, o których mowa w ds. 46 ustawy z dnia 3.10.2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Biorąc pod uwagę w/w uzgodnienia Zarząd Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Trygon-Rozwój i Innowacja” odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentu pod nazwą Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja” obejmującej teren gmin: Boguchwała, Lubenia i Świlcza.

Informacja o odstąpieniu od przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko została podana do publicznej wiadomości poprzez zamieszczenie na stronie internetowej Stowarzyszenia www.lgd-trygon.pl oraz na stronach internetowych gmin będących członkami Stowarzyszenia: Boguchwała, Lubenia i Świlcza.

Załącznik nr 1- Procedura aktualizacji LSR

Procedura aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju

Cel procedury: Celem procedury jest zapewnienie, że wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju jest na bieżąco monitorowane, poprzez wskazanie elementów LSR, które podlegają zmianie oraz ustalenie zasad procesu aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju w trakcie jej realizacji.

Zakres procedury: Procedura obejmuje schemat działań związanych z aktualizacją Lokalnej Strategii Rozwoju.

Obszar i zakres stosowania:

1. Proces wdrażania i aktualizacji LSR ma charakter partycypacyjny, czyli odbywa się z jak najszerszym udziałem wszystkich podmiotów działających na obszarze LGD i społeczności lokalnej.
2. Wszystkie działania LGD dotyczące wdrażania i LSR są jawne.
3. LGD monitoruje na bieżąco wdrażanie LSR oraz wszystkie związane z tym zadania

i procedury.

4. Aktualizacja LSR odbywa się w wyniku:
  - a) na wezwanie Instytucji Zarządzającej,
  - b) w związku z dostosowaniem zapisów LSR do aktualnych przepisów prawa,
  - c) w wyniku analizy zmieniającego się środowiska zewnętrznego i wewnętrznego obszaru LGD, wymagającego zmiany LSR,
  - d) w wyniku uwag zgłaszanych przez podmioty działające na obszarze LGD i mieszkańców (zał. Nr 1 formularz zgłaszania uwag do LSR)
5. Aktualizacja LSR nie może prowadzić do:
  - a) zmiany celów ogólnych, LSR
  - b) zmiany obszaru objętego, LSR
6. Aktualizacji LSR dokonuje Walne Zebranie Członków, z wyłączeniem zmian w Strategii wynikających ze zmiany obowiązujących przepisów prawa oraz wezwań instytucji wdrażającej, które mogą być uchwalane przez Zarząd.
7. Przeprowadzenie procesu aktualizacji LSR zapewnia Biuro LGD.

Odpowiedzialność:

Odpowiedzialnymi za prawidłowe stosowanie procedury jest Zarząd, Dyrektor Biura oraz wszyscy pracownicy Biura.

Sposób postępowania:

1. Zarząd Stowarzyszenia dokonuje potrzebnych analiz do wprowadzania zmian w LSR.
2. Analizy te wykonywane są na bieżąco w ramach ciągłego monitoringu i dotyczą:
  - a) wezwań Instytucji Zarządzającej,
  - b) analizy zgłaszanych do LGD wniosków,
  - c) analizy otoczenia prawnego związanego z funkcjonowaniem LGD i wdrażaniem, LSR
  - d) analizy otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego obszaru LGD, w tym zmian zachodzących w życiu społeczności lokalnej, jej potrzeb i oczekiwań,
  - e) analizy wniosków zawartych w raportach z ewaluacji wewnętrznej wdrażania LSR.
    - Ewaluacje wewnętrzną z wdrażania LSR realizuje Zespół ds. Monitoringu i Ewaluacji powoływany co najmniej raz w roku przez Walne Zebranie Członków. Powołany Zespół dokonuje ewaluacji własnej LGD i przygotowuje „Raport z wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju” wraz z ewentualnymi rekomendacjami zmian zapisów w LSR.
    - Zespół ds. Ewaluacji i monitoringu dokonuje aktualizacji LSR z uwzględnieniem wniosków zawartych w raporcie z ewaluacji wewnętrznej sporządzonym na podstawie przeprowadzonego przez Komisję Rewizyjną procesu ewaluacji i monitoringu
3. Zarząd może dodatkowo podjąć decyzję o zleceniu ekspertom zewnętrznym analizy związanej z koniecznością aktualizacji LSR.
4. Proces aktualizacji odbywa się w sposób następujący tj. Zarząd, we współpracy z Biurem LGD, organizuje proces aktualizacji LSR i dla jak najpełniejszego jej wdrożenia dokonuje dookreślenia zakresu i brzmienia proponowanych zmian oraz określa metody angażowania społeczności lokalnej w proces aktualizacji strategii, ds. przez zamieszczenie na stronach internetowych LGD oraz wszystkich gmin będących jej członkami, proponowanych zmian w zapisach LSR wraz z uzasadnieniem i określeniem terminu na zgłaszanie uwag i propozycji.

Po zakończeniu konsultacji społecznych Zarząd opracowuje końcową wersję propozycji zmian w LSR. Zapropionowane zmiany wymagają każdorazowo aprobaty WZC oraz zgody Samorządu Województwa i akceptacji proponowanych zmian.

Załączniki:

Załącznik nr 1 Formularz zgłaszanych uwag do LSR

Formularz zgłaszania uwag do Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014 – 2020

Lp .	Podmiot zgłaszający uwagę(imię i nazwisko lub nazwa instytucji, adres e-mail/ telefon oraz status prawny podmiotu)	Numer strony w dokumencie	Tytuł części dokumentu, do której odnosi się UWAGA/PROPOZYCJA	Treść zapisu do którego zgłaszana jest uwaga	Treść UWAGI oraz proponowane nowe brzmienie zapisu	Uzasadnienie poprawnej UWAGI
1.						
2.						
3.						
...						

Załącznik nr 2 – Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu Strategii Rozwoju Lokalnego

Cel procedury: monitorowanie i ewaluacja wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju oraz analiza oddziaływania na obszar Lokalnej Grupy Działania „Trygon- Rozwój i Innowacja” poprzez ocenę realizacji wskaźników produktu, rezultatu, zakresu planowanych przedsięwzięć oraz ich weryfikację.

Zakres procedury: procedura monitoringu i ewaluacji obejmuje czynności od powołania zespołu do publikacji dokumentu „Raport z wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju”.

Obszar i zakres stosowania:

Monitoring jest procesem ciągłym. Polega na systematycznej analizie wdrażania LSR, wszystkich podejmowanych działań przez LGD oraz otoczenia, na które działania LGD wywołują wpływ. Odpowiedzialnym za monitoring jest Zarząd Stowarzyszenia. Monitoring jest ściśle powiązany z oceną – ewaluacją własną.

Przebieg procedury:

1. Walne Zebranie Członków powołuje Zespół ds. Monitoringu i Ewaluacji, który składa się z przedstawicieli wszystkich trzech sektorów.
2. Zespół spotyka się co najmniej raz w roku i dokonuje oceny (ewaluacji) ds.:
  - realizacji założonych wskaźników produktu, rezultatu przedsięwzięć;
  - realizacji celów szczegółowych na podstawie wskaźników oddziaływania;
  - ilościowej i jakościowej przeprowadzonych konkursów;
  - aktualności analizy SWOT
  - aktualności i adekwatności procedur;
  - adekwatności wskaźników;
  - postrzegania LGD w otoczeniu;
  - innych zjawisk, zdarzeń, dokumentów, ds.
3. Zespół wykorzystuje różnorodne narzędzia ewaluacji, ale obowiązkowo wypełnia ankietę do ewaluacji własnej, która stanowi część niniejszej procedury.
4. Zespół może zwrócić się do Zarządu o wykonanie ekspertyz zewnętrznych.
5. Praca Zespołu kończy się „**Raportem z wdrożenia LSR**”, który jest wspólnym dziełem członków Zespołu.
6. Raport może zawierać wnioski dotyczące:
  - a) przeprowadzenia zmian w organizacji pracy Biura LGD
  - b) przeprowadzenia zmian w systemie informowania o LSR
  - c) przeprowadzenia zmian w LSR – Aktualizacji LSR
7. Obsługę logistyczną Zespołu zapewniają pracownicy Biura LGD.
8. „**Raport z wdrożenia LSR**” prezentowany jest na Walnym Zebraniu.

Odpowiedzialność:

Odpowiedzialnymi za prawidłowe stosowanie procedury jest Zarząd, Dyrektor Biura oraz wszyscy pracownicy Biura.

Załączniki:

Załącznik nr 1 Formularz Ankieta ewaluacja wewnętrzna

do procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu – ankieta ewaluacja wewnętrzna (na podstawie zgromadzonej dokumentacji)

Członek zespołu ds. Ewaluacji i Monitoringu dokonujący oceny: ....., reprezentujący sektor - .....

Ocena w skali od 1 do 6 (ocena najniższa – 1, ocena najwyższa – 6)		1	2	3	4	5	6	Uwagi
Lp.	Elementy podlegające ocenie:							
1.1	Funkcjonowanie biura							
1.2	Ocena pracowników							
2.1	Skuteczność działań promocyjnych podejmowanych przez LGD							
2.2	Skuteczność działań aktywizacyjnych podejmowanych przez LGD							
3.1	Celowość i trafność założeń realizowanych w ramach SRLKS							
3.2	Ocena stopnia realizacji wskaźników w ramach poszczególnych celów							
	Cel ogólny 1							
	Cel ogólny 2							
	Cel ogólny 3							
	Cel ogólny 4							
4.1	Zgodność ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w SRLKS							
5.1	Zgodność i wysokość wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne zadania							

.....
(miejscowość, data)

.....
(czytelny podpis dokonującego oceny)

Załącznik nr 3 – Plan działania

CEL OGÓLNY nr 1		Lata		2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie /zakres Programu
		Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w EUR	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Planowane wsparcie w EUR	Razem wartość wskaźnikó	Razem planowane wsparcie w EUR			
Cel szczegółowy 1.1																
Prze dsię wzię cie 1.1	Wskaźnik produktu	3 operacje	60%	116 490,41	2 operacje	100%	89 330,33	0 operacji	100%	0,00	5 operac ji	205 820,74		PROW	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 1.1				116 490,41			89 330,33			0,00		205 820,74				
Cel szczegółowy 1.2																
Prze dsię wzię cie 1.2	Wskaźnik produktu	28 operacji	60%	392 957,04	16 operacji	92%	207 768,41	4 operacje	100%	69 206,44	48 operac ji	669 931,89		PROW	Realizacja LSR	
Razem cel szczegółowy 1.2				392 957,04			207 768,41			69 206,44		-669 931,89				
Razem cel ogólny 1				509 447,45			297 098,74			69 206,44		875 752,63				
Cel ogólny 2																
Cel szczegółowy 2.1																

Prze dsię wzię cie 2.1	Wskaźnik produktu	3 komplety strojów	33%	34 643,37	3 komplet y strojów	67%	48 087,77	3 komplet y strojów	100%	37 573,00	9 Kompl etów strojów	120 304,14	PROW	Realizacja LSR
	Wskaźnik produktu	2 wydawnic twa	40%		2 wydawn ictwa	80%		1 wydaw nictwo	100%		5 wyda wnict w		PROW	Realizacj a LSR
Razem cel szczegółowy 2.1				34 643,37			48 087,77			37 573,00		120 304,14		
Cel szczegółowy 2.2														
Prze dsię wzię cie 2.2	Wskaźnik produktu	5 szkoleń	50%	12 097,62	5 szkoleń	100%	11 408,00	0 szkoleń	100%	0,00	10 szkole ń	23 505,62 (projekt grantowy)	PROW	Realizacj a LSR
	Wskaźnik produktu	5 szkoleń	33%	1 875,00	9 szkoleń	93%	1 875,00	1 szkoleni e	100%	2 500,00	15 szkole ń	6 250,00	PROW	Aktywiza cja
Razem cel szczegółowy 2.2				13 972,62			13 283,00			2 500,00		29 755,62		
Cel szczegółowy 2.3														
Prze dsię wzię cie	Wskaźnik produktu	5 imprez	50%	11 655,41	5 imprez	100%	10 910,75	0 imprez	100%	0,00	10 imprez	22 566,16 (projekt grantowy)	PROW	Realizacj a LSR

2.3	Wskaźnik produktu	20 spotkań informacyjnych no-promocyjnych	45%	10 000,00	19 spotkań informacyjnych-promocyjnych	89%	7 000,00	5 Spotkań informacyjnych-promocyjnych	100%	5 500,00	44 spotkania informacyjno-promocyjne	22 500,00	PROW	Aktywizacja
Razem cel szczegółowy 2.3				21 655,41			17 910,75			5 500,00		45 066,16		
Cel szczegółowy 2.4														
Przebieganie 2.4	Wskaźnik produktu	81 podmiotów którym udzielono doradztwa	48%	125 000,00	65 Podmiotów którym udzielono doradztwa	85%	125 000,00	24 Podmioty którym udzielono doradztwa	100%	47 500,00	170 podmiotów którym udzielono doradztwa	297 500,00	PROW	Koszty bieżące
	Wskaźnik produktu	10 zadań o charakterze informacyjnym – promocyjnym	36%	26 250,00	16 zadań o charakterze informacyjnym - promocyjnym	93%	26 250,00	2 Zadania o charakterze informacyjnym - promocyjnym	100%	180,00	28 zadań o charakterze informacyjnym - promocyjnym	52 680,00	PROW	Koszty bieżące
Razem cel szczegółowy 2.4				151 250,00			151 250,00			47 680,00		350 180,00		
Razem cel ogólny 2				221 521,40			230 531,52			93 253,00		545 305,92		
Cel ogólny 3														
Cel szczegółowy 3.1														

Prze dsię wzię cie 3.1	Wskaźnik produktu	5,03 km dróg	67%	435 802,17	1,97 km	93%	142 423,50	0,5 km dróg	100 %	63 517,71	7,5 km dróg	641 743,38	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3.1				435 802,17			142 423,50			63 517,71		641 743,38		
Cel szczegółowy 3.2														
Prze dsię wzię cie 3.2	Wskaźnik produktu	3 obiekty	37,5%	18 237,35	4 obiekty	87,5%	130 110,97	1 obiekt	100%	26 227,00	8 obiekto w	174 575,32	PROW	Realizacj a LSR
	Wskaźnik produktu	1 strona internetow a	100%	6 663,56	0 stron internet owych	100 %	0,00	0 stron internet owych	100%	0,00	1 strona interne towa	6 663,56	PROW	Realizacj a LSR
Razem cel szczegółowy 3.2				24 900,91			130 110,97			26 227,00		181 238,88		
Cel szczegółowy 3.3														
Prze dsię wzię cie 3.3	Wskaźnik produktu	2 obiekty	25%	11 617,77	1 obiekt	37,5%	11 075,32	5 obiekto w	100%	36 196,10	8 obiekto w	58 889,19 (projekt grantowy)	PROW	Realizacj a LSR
	Wskaźnik produktu	2 zadania	50%		2 zadania	100%		0 zadań	100%		4 zadani a		PROW	Realizacj a LSR
Razem cel szczegółowy 3.3				11 617,77			11 075,32			36 196,10		58 889,19		
Razem cel ogólny 3				472 320,85			283 609,79			125 940,81		881 871,45		
Cel ogólny 4														

Cel szczegółowy 4.1														
Przedsięwzięcie 4.1	Wskaźnik produktu	0 projektów współpracy międzynarodowej	0%	0,00	0 projektów w współpracy międzynarodowej	0%	0,00	1 projekt współpracy międzynarodowej	100%	18 500,00	1 projekt współpracy międzynarodowej	18 500,00	PROW	Współpraca
Razem cel szczegółowy 4.1				0,00			0,00			18 500,00		18 500,00		
Cel szczegółowy 4.2														
Przedsięwzięcie 4.2	Wskaźnik produktu	0 projektów współpracy krajowej	0%	0,00	0 projektów w współpracy krajowej	0%	0,00	1 projekt współpracy krajowej	100%	15 000,00	1 projekt współpracy krajowej	15 000,00	PROW	Współpraca
Razem cel szczegółowy 4.2				0,00			0,00			15 000,00		15 000,00		
Razem cel ogólny 4				0,00			0,00			33 500,00		33 500,00		
Razem LSR				1 203 289,70			811 240,05			321 900,25		2 336 430,00		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												875 752,63	45,5 %	

Załącznik nr 4 – Budżet LSR

Poniżej przedstawimy wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań:-

Budżet LSR	
Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe PROW EUR
Realizacja LSR (art.35 ust. 1 lit. B rozporządzenia nr 1303/2013)	1 924 000,00
Współpraca (art.35 ust. 1 lit. B rozporządzenia nr 1303/2013)	33 500,00
Koszty bieżące (art.35 ust. 1 lit. B rozporządzenia nr 1303/2013)	350 180,00
Aktywizacja (art.35 ust. 1 lit. B rozporządzenia nr 1303/2013)	28 750,00
Razem	2 336 430,00

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020 przedstawia źródła finansowania przy uwzględnieniu podziału na beneficjentów innych niż jednostki sektora finansów publicznych oraz beneficjentów będących jednostkami sektora finansów publicznych

	Wkład EFRROW EUR	Budżet państwa EUR	Wkład będący wkładem krajowych środków publicznych EUR	Razem EUR
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	800 055,41	457 300,30		1 257 355,71
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	424 185,76		242 458,53	666 644,29
Razem	1 224 241,17	457 300,30	242 458,53	1 924 000,00

Termin	Cel komunikacji	Nazwa działania komunikacyjnego	Adresaci działania komunikacyjnego	Środki przekazu	Załącznik nr 5 – Plan komunikacji		
					Wskaźniki	Budżet	Planowane efekty
II poł. 2016r. I poł. 2018r.	Poinformowanie potencjalnych wnioskodawców o LSR, jej głównych celach, zasadach przyznawania dofinansowania oraz typach projektów, które będą miały największe szanse wsparcia w kolejnych latach realizacji budżetu LSR. Informacja o możliwości aplikowania	Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR na lata 2014-2020 i o dalszej możliwości aplikowania	- osoby /grupy defaworyzowane - wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru	- artykuły w prasie Lokalnej; - ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych (gminne centra pracy, stowarzyszenia os. niepełnosprawnych, PFRON); - artykuły na stronach internetowych; - komunikacja bezpośrednia; - ankiety udostępnione na str. internetowej LGD i gmin.	- liczba artykułów w prasie lokalnej - liczba ogłoszeń na tablicach w instytucjach publicznych - liczba ogłoszeń na stronach www LGD i Gmin - liczba wejść na stronę internetową LGD - liczba spotkań - liczba wypełnionych ankiet, udostępnionych na stronach internetowych LGD i gmin	W ramach kosztów bieżących i aktywizacji	Liczba mieszkańców LGD poinformowanych o zasadach realizacji LSR - liczba wypełnionych/zwróconych ankiet
II poł. 2016r.	- Poinformowanie ogółu mieszkańców o LSR	Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR na lata 2014-2020 oraz jej efektów	- wszyscy mieszkańcy obszaru LGD w tym osoby / grupy defaworyzowane	- artykuły w prasie lokalnej; - ulotki; - plakaty - strony internetowe LGD i Gmin - spotkania informacyjno-promocyjne - uczestnictwo LGD w imprezach org. na obszarze LSR	- liczba artykułów w prasie lokalnej - liczba wydanych ulotek - liczba wydanych plakatów - liczba spotkań informacyjno-promocyjnych; - liczba imprez w których uczestniczyła LGD	W ramach kosztów bieżących i aktywizacji	Liczba mieszkańców LGD poinformowanych o LSR oraz efektach jej wdrażania - dotarcie z informacją do 10% uczestników imprez
II poł. 2018r.	- Informacja o wstępnych efektach (osiągniętych kamieni milowych)						
II poł. 2020r. II poł. 2021r. II poł. 2023r.	- poinformowanie ogółu mieszkańców o efektach LSR						
II poł. 2016r.	Poinformowanie potencjalnych	Spotkania nt. zasad oceniania i wyboru	- osoby / grupy defaworyzowane	- prezentacje członków organu decyzyjnego w	- liczba spotkań - liczba ulotek do	W ramach kosztów	- liczba osób na spotkaniu

I poł. 2019r.	wnioskodawców o głównych zasadach interpretacji poszczególnych kryteriów oceny używanych przez organ decyzyjny LGD (zwłaszcza kryteriów jakościowych). Ponowne przekazanie informacji o możliwości aplikowania	projektów przez LGD	- wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, rolnicy oraz organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru	trakcie spotkań - ulotka informacyjna wręczana na spotkaniu	rozdysponowania na jednym spotkaniu	bieżących i aktywizacji	- liczba otrzymanych informacji zwrotnych od uczestników spotkań
I poł. 2017r. I poł. 2020r.	Uzyskanie informacji zwrotnej n.t.: – oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD w poszcz. konkursach (podstawa do dokonania bieżących ew. korekt)	Badanie satysfakcji wnioskodawców LGD dot. jakości pomocy świadczonej przez LGD na etapie przygotowywania wniosków o przyznanie pomocy; badanie satysfakcji w dalszych etapach ich realizacji – ocena wdrożenia wniosków z wcześniej pozyskanych informacji zwrotnych	- wnioskodawcy w poszczególnych zakresach operacji w ramach LSR	- ankiety rozsyłane na adresy email wnioskodawców	- ankiety rozesłane do wnioskodawców (zakończonych konkursów)	W ramach kosztów bieżących i aktywizacji	- zwrot ankiet na poziomie min. 25%
II poł 2020 r. II poł. 2022 I poł 2024	- oceny jakości pomocy świadczonej podczas perspektywy finansowej 2014-2020 przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w przyszłym okresie finansowym						

14. BIBLIOGRAFIA

Źródło:

1. D. Możdżewska-Mrozek, M. Szyłko-Skoczny, Kwestia bezrobocia, [w:] Polityka społeczna, A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Książkowski (red.), Katowice 1998
2. Dane GUS za 2013 r.
3. I. Reszke, *Wobec bezrobocia: opinie i stereotypy*, Wyd. Naukowe Śląsk, Katowice 1999; F. Znaniecki, *Socjologia bezrobotnych*,
4. „Kultura i Społeczeństwo” nr 1, 1992.
5. J. Szpakowski, Europa umiera, „Nasz Dziennik” nr z 16 marca 2007, s. 17.
6. M. Hajduk-Stelmachowicz, konf IZA,
7. Por. Błachut B., Cierpiął-Wolan M., Koprowicz D., *Województwo podkarpackie na tle regionów Unii Europejskiej w latach 2009-2013*, Analizy Statystyczne GUS, Rzeszów 2015;
8. M. Hajduk-Stelmachowicz, *Wyzwania demograficzne w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa europejskiego*, ref wygłoszony podczas międzynarodowej konferencji naukowej pt. Zagrożenia i wyzwania współczesnego świata. Wymiar ekonomiczno-społeczny, Warszawa 24-25.11.2015 r.;
9. E. Kocot, *Przemiany demograficzne – świat, Europa, Polska, Wpływ zmian demograficznych na rynek pracy i sektor ochrony zdrowia*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2011 vol. 11, s. 5-24;
10. Por. D. B. Yoffie, M. Kwak, Strategia judo. Jak obrócić silne strony konkurentów na swoją korzyść, Onepress 2005.
11. *Analiza i badanie obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trygon-Rozwój i Innowacja”, Raport Końcowy* (wykonawca badania Biostat na zlecenie Lokalnej Grupy Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja”), 2015.
12. Raport GUS *Przeciętne dalsze trwanie życia w 2014 roku wg 72 podregionów (w podziale na płeć) – dane za rok 2014*.
13. GUS, *Tablica trwania życia 2014*.
14. Dane PUP, Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – 01 Sprawozdanie o rynku pracy – stan na koniec czwartego kwartału 2013 r. dla gmin Boguchwała, Świlcza, Lubenia.
15. J. Szpakowski, Europa umiera, „Nasz Dziennik” nr z 16 marca 2007, s. 17.
16. M. Hajduk-Stelmachowicz, konf IZA
17. Por.: G. Lipiec, *Długowieczne Podkarpacie - jak długo żyjemy?*, Data publikacji 11.08.2012 r, <http://www.echodnia.eu/podkarpackie/wiadomosci/region/art/8494652,długowieczne-podkarpacie-jak-długo-żyjemy,id,t.html>,
18. M. Gąsior, *Ściana wschodnia czyli ściana płaczu. "Jak żyć" na Podkarpaciu?*<http://natemat.pl/11577,ściana-wschodnia-czyli-ściana-płaczu-jak-żyć-na-podkarpaciu>.

15. SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1.	Informacje o obszarze LGD (powierzchnia, ludność faktycznie zamieszkująca obszar oraz gęstość zaludnienia) – stan na 31.12.2013 r.
Tabela 2.	Wskaźnik przyrostu naturalnego, wskaźnik zgonów i wskaźnik urodzeń żywych w gminach obszaru LGD.
Tabela 3.	Struktura wiekowa społeczeństwa LGD
Tabela 4.	Liczba osób faktycznie zamieszkała na obszarze LGD
Tabela 5.	Zmiana liczby ludności faktycznie zamieszkałej na obszarze LGD w latach 2010 – 2013.
Tabela 6.	Migracje ludności na pobyt stały w latach 2011 -2013 na obszarze LGD
Tabela 7.	Wskaźnik zmiany płodności kobiet w odniesieniu do wieku
Tabela 8.	Bezrobotni, którzy samotnie wychowywali dzieci na terenie LGD w latach 2011 – 2013.
Tabela 9.	Informacje o terenach leśnych na obszarze LGD
Tabela 10.	Liczba obszarów na terenie LGD podlegająca ochronie środowiska

Tabela 11.	Podział bezrobotnych ze względu na posiadanie prawa do zasiłku w latach 2011-2013 na obszarze LGD
Tabela 12.	Struktura bezrobotnych ze względu na poziom wykształcenia na obszarze LGD w 2013 roku
Tabela 13.	Podział bezrobotnych z obszaru LGD ze względu na posiadany staż pracy – stan na rok 2013
Tabela 14.	Struktura bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (ze względu na okres pozostawania bez zatrudnienia) w roku 2013 na obszarze LGD
Tabela 15.	Zestawienie informacji o bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy na obszarze LGD w roku 2013
Tabela 16.	Podział ludności obszaru LGD ze względu na wiek
Tabela 17.	Wybrane kategorie wydatków na pomoc społeczną na obszarze LGD
Tabela 18.	Podstawowe dane o podmiotach gospodarczych funkcjonujących na terenie LGD w latach 2011-2013
Tabela 19.	Podstawowe dane o podmiotach gospodarki narodowej w 2013.
Tabela 20.	Liczba podmiotów gospodarczych działających na obszarze LGD w latach 2011 - 2013 z uwzględnieniem liczby zatrudnionych.
Tabela 21.	Dochody budżetów gmin z obszaru LGD w latach 2011-2013
Tabela 22.	Wydatki budżetów gmin z obszaru LGD w latach 2011-2013
Tabela 23.	Rzeszowskie instytucje otoczenia biznesu
Tabela 24.	Charakterystyka obiektów noclegowych obszaru LGD
Tabela 25.	Dane o ilości stowarzyszeń, fundacji, towarzystw i zespołów działających w poszczególnych gminach obszaru LGD
Tabela 26.	Analiza SWOT wraz z odniesieniami od dokumentu LSR w szczególności Diagnozy.

Wykresy:

Wykres 1.	Liczba mieszkańców LGD w podziale na wiek w 2013 roku	10
Wykres 2.	Zmiana liczby ludności w obszarze LGD	11
Wykres 3.	Migracje ludności na pobyt stały w latach 2011 -2013 na obszarze LGD	12
Wykres 4.	Drzewo demograficzne obszaru LGD (dane wg podziału administracyjnego na dzień 31.12.2013 r.)... 13	
Wykres 5.	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LGD	17
Wykres 6.	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	17
Wykres 7.	Przyczyny bezrobocia w opinii mieszkańców z obszaru LGD	21
Wykres 8.	Podział ludności obszaru LGD ze względu na wiek produkcyjny	21
Wykres 9.	Podział ludności obszaru LGD ze względu na wiek	22
Wykres 10.	Zmiany w wartościach wydatków GOPS na zadania zlecone gminy ogółem (zasiłki stałe i specjalistyczne usługi opiekuńcze) w latach 2011 – 2013 na obszarze LGD wraz z informacjami o odsetku mieszkańców korzystających z tej formy wsparcia.....	23
Wykres 11.	Zmiany w wartościach zasiłków i pomocy w naturze w latach 2011 – 2013 na obszarze LGD.....	24
Wykres 12.	Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LGD „Trygon - Rozwój i Innowacja” w latach 2002-2013 24	
Wykres 13.	Liczba podmiotów gospodarczych działających na obszarze LGD w 2013 roku z uwzględnieniem liczby zatrudnionych.....	27
Wykres 14.	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy rozważył Pan(i) kiedykolwiek założenie własnej działalności gospodarczej? 30	
Wykres 15.	Dostępne miejsca noclegowe na obszarze LGD w latach 2011-2013	31
Wykres 16.	Wykres 10. Liczba osób korzystających z noclegów w latach 2011-2013.....	31